

VALENTINA

*Štai mes girdėjome apie ją
Efratoje, radome ją girios lygumoje.
Ps. 131 (132), 6*

I SURADIMAS

*Dievo sūnūs pamatė, kad žmonių dukros buvo dailios.
Gen. 6, 2*

Balti ir saulėti akmenys grimzdo pakelės laukų žalume, slėpėsi už ore sustingusių dulkių, o medžiai toli toli ant plento skliautė šakas, palikę siaurą plyšį mėlynam dangaus brūkšniui, kuris vingiavo artyn, didėjo ir štai atsivėrė ties galvomis. Giedriam aukštumų rėžyje, iškilę į pačias padanges, du gandrai suko ratą – du juodi taškai, be sparnų, be kaklo; tik retkarčiais, kai jie pasviravo, saulėje žybtelėdavo jų šviesūs gūžiai. Ir rodės, lyg girdėtum juos ten, šalia šėmo debesėlio, švilpiančią ir kalenant, o čia jiems atliepė tyli ir nutįsusi daina: kairėj pusėj susėdęs kaimiečių būrelis niūniavo liūdnam, linguodami visu liemeniu, kaip valtininkai ant irklų didelėje ir ramioje upėje.

Pro suglaustas blakstienas sekdamas prabėgančius gluosnius, Antanas davėsi nešti šitai srovei ir klaidžiojo giriose, vasaros dienų avietynuose. Jis dar labiau prisimerkė, sukryžiavo rankas ant krūtinės ir šypsojos lūpų kraštelium: jis laukė kažko įeinant – pats nežinojo dar, kas tai bus. Per kūną nudvelkė vėsus malonumas. Vaikinas atsiminė, kas prie jo artėja: anoji mergaitė, kurią jis prieš gavėnią matė baliuje, toji nepažįstama ir neprašnekinta. Daug lengvų žingsnių tada praskriejo pro šalį, ir kodėl tik ji viena liko?.. Liko jo jaunystėje, atsėlindama į jį čia darbo valandą, tarsi išsprukusi iš knygos raidžių, čia lydėdama jį saulėleidžio metu. Beveik nusigandęs jisai stengėsi atsiminti, kaip ji atrodo, bet neatsiminė. Pro šalį slinko daug matytų bruožų, bet nė vienas nebuvo panašus į ją. Ir kaip tai atsitiko, kad jis galėjo pamiršti? Ir jis galvojo apie tuos visus žodžius, kuriuos buvo jai savo mintyse sudėstęs, apie tuos visus glostymus – ir visa tai buvo skirta jai, tai mergaitei su rausva suknele, su rankomis, ties krūtine laikančiomis sugniaužtą nosinuką ten, salės kertėje. Jis nuo tų rankų kilo aukštyn ir žvelgė į veidą: nusivylęs matė prieš save kažką užskleista, matė būtybę artimą ir drauge nesugaunamą, matė moterį beveik kaip kokią idėją, nenumaldomai tau kuždančią ir tvinksinčią tavo gyslose, bet stovinčią toli ir savo alsavimu atliepiančią tūkstančiuos širdžių – visų vyrų apmąstymuos ir troškimus. Jis suprato, kad tai buvo visuotinė ir gera jėga, tačiau jam dabar reikėjo tik vienos, tos vienos mergaitės. Atkakliai jis vėl grįžo į aną salės kertę ir sau kartojo: turįs ją rasti, turįs ją gyvą savo akyse išvysti. Prikandęs apatinę lūpą, jisai įsiklausė į kadaise girdėtą muziką. Sklido garsas po garso, sukosi pora už poros – ir nūn jis regėjo: šviesūs jos plaukai lengva vilnim garbiniavosi ir sviro ant ausies, o mėlynos akys pažvelgė į jį... Štai ji! Šita lauktoji – stovi ji ten su kažkokiu vaikišku susitelkimu bei rimtumu...

Džiaugsmo nešamas, jisai taip stipriai atsidūsėjo, kad krūptelėjęs paraudo. Kaimiečiai niūniavo kaip niūniavę begalinę savo dainą, o šalia, pakėlusį vokus į viršų, kad akių kampuose gulė smulkios raukšlės, jį stebėjo moteris. Jos skruostai ir kaklas buvo nuraudę, o ant sprando įdegimas baigėsi, staigiai dingdamas po lengva mezginių eilute. Giliai giliai ji atsikvėpė, jos suknelė po krūtine susigarankščiavo ir vėl išsitašė. Lygioj ir plonaj josios nosy šnervės prasiplėtė, tarsi būtų kažką uodusios, o patys krašteliai nežymiai nubalo. Vogčiomis Antanas tyrinėjo jos rausvą veidą ir mąstė

sau: „Jai reikėtų šviesesnių plaukų“. Ir buvo patenkintas, nes turėjo kur užmesti nuobodulį.

Balti akmenys narstė pro šalį, nusidriekusi dulės vijosi važiuojančius.

Pro langus pūstelėjo gaivesnis oras. Iš girios viršūnių kilo gūburiuota debesio galva, tokia balta, kad Antanui net gailu darėsi bežiūrint į ją. Ir jis kopė į tas žilas viršūnes, iš lėto plaukė drauge su jomis, plaukė netekęs minčių ir jausmų, laimingas savo sielos apsnūdumu ir ana gilia žydruma tolybėje. Su abejingu malonumu jis sutiko ir autobuso užčiojimą, ir garbiniuotas avių kaimenes prie kelio, ir kregždžių švysčiojimą – sekė jas tol, kol išnykdavo girių mėlynoj juostoj ar sodų žalume. Jis vėl atsiminė aną mergaitę, vėl šypsojosi prisimerkęs, tarsi ją regėtų einant ten parugėj. Tačiau vis dar negalėjo sugauti jos skruostų, atgaivinti ją visą, nors buvo tikras ir ramus: taip, susitikęs ją kelyje – pažintų, išskirtų ją iš visų kitų būrio. Jis susirūpinęs mąstė, ar lemta jam kada nors bus ją surasti, o gal tą vakarą taip ūmai, vos spėta pamatyti, ji visam laikui, visoms dienoms ir visiems metams pražuvo jam iš tako...

Jis nematė, kaip jie pasiekė naujai grįstą plentą ir važiavo šviežiu žvyriaus klodu. Pro šalį traukėsi sodybos, skursnūs kaimeliai, atsiliko artojai prie žagrės ir šienpjūviai su žvilgančiais dalgiais lankose. Jovarų ir gluosnių šešėliai sviro ant dirvų.

Antanas pasižiūrėjo. Argi jau? Ties plentu gūžėsi eilė pilkų medinių namelių su nubaltintais sienojais ir šiaudiniais stogais.

– Kirbynė? – pasiteiravo jis, kai autobusas sustojo.

– Dar ne, – atsakė jo kaimynė.

Ji kėlėsi ir iš sterblės purtė susinešusias dulkes.

– Padanga trūko, – ji dar aiškino.

Ir nulenkus galvą laukė, kol gaus išlipti. Nušokus ant plento, ji atsisuko į duris. O Antanas taką tyčia užleido moteriai, kuri buvo sėdėjusi už jo ir smarkiai vėdavusi iškvepintu nosinuku. Jisai suprato panelės žvilgsnį ir juokėsi, kad tarp savęs ir jos įspraudė rubilę, kuri nūn atsargiai leido koją ant pakopos. Kai lig žemės jai nebuvo jau kur atsispirti, lumtelėjo visu kūnu, išskėtė rankas ir pritūpė.

Keleiviai gūrinėjo plentu ar susėdę ilsėjos artėjančio vakaro vėsime. Antanas nuklydo tarp krūmokšnių, ėjo akių plotu, mynė samanas ir jautė po savo pėda jų minkštumą. Traškėjo žiogreliai, toliau niūksančioje girioje kukavo gegutė.

Perbridęs paparčių sodybą ir prisigėręs jų kvapo, jis grįžo prie plento. Šonuos gulėjo suverstos akmenų krūvos. Juos skaldė vienplaukiai darbininkai, vieni pasistatę bures nuo saulės, kiti be pastogės. Priešais, pasisėdęs šieno gniūžtę, taukšėjo apysenis žmogus, apsiavęs vyžomis iš automobilio padangos. Už jo pusnuogis smarkiai skėlė akmenis jaunas vyrukas ir vikriai spyrė žabarą nuo savęs. Antanas matė varinį jo kūną, matė čia giliai įsmengantį, čia vėl išsilyginantį griovį tarp menčių.

Pro brūzgas išėjo Antano kaimynė. Ją lydėjo pilkai apsirengęs vyras. Kai juodu prisiartino, darbininkai įniko smarkiau daužyti kūjais.

– Kaip sekasi, tėvai? – tarė tas vyras.

– Dėkui, ponas inžinieriau... Neblogai, – atsakė senis skaldytojas.

Ir, nusiėmęs akinius, jis šluostėsi prakaitą.

– Ehe, vaikine, – kalbėjo inžinierius jaunajam, – sprogdini kaip dinamitas.

– Taip...

– Daug uždirbsi... Tik per stambios atšaižos. Na, žiūrėk.

Ir jis paspyrė skeveldrą.

Vaikinas tylėjo.

Kai inžinierius su panele nuėjo, jaunas atsisuko į senesnįjį, kuris taip pat liovėsi skaldęs. Juodu

susižvalgė – veidai jų buvo panašūs, abiejų šakoti antakiai ir lenktos nosys. „Tėvas ir sūnus“, – pagalvojo Antanas.

– Jam vis priekabių negana, – murmėjo sūnus.

– Ką darysi... – atsidūsėjo tėvas.

– Tai esą šiupinį taškau, tai vėl gabalai kaip šuns galva. Ir dar pasipūtęs!

Čia suplerpė autobusas. Antanas bėgo tekinas siauru takeliu, o šakos šmėsčiojo pro skruostus. Paparčiai lūžinėjo, skyrė taką ir vėl šiušendami glaustėsi.

Keleiviai dar laukė inžinieriaus ir panelės. Kai neskubėdami sulipo ir jie, autobusas suburzgė, truktelėjo ir nuriedėjo tolyn.

Bažnytkaimy, ištiesusios kaklus ir pasiplumpsėdamos, iš kelio bėgo vištos. Gatve basa merga, su rykšte rankoje ir žemę remiančiu sijonu, varėsi du paršu, kurie iš pradžių lapsėjo priešais, o paskui žvygaudami sprūdo vienas kairėn, o kitas dešinėn į dilgėlėtus griovius.

Tuoj atsiliko šiaudiniais stogais nameliai. Ties miškų viršūnėmis raudo dangus, kuriuo plaukė rūščios debesų keteros.

II

VIENA GEISATIES VĖŽIAUTOJA

Girdžiu viską pranokstančius

Mažus sidabro varpelius.

Jonas Aistis

Erdviame prieangyje naujos sienos kvepėjo pušų sakais. Duris pravėrė Genovaitė ir laukė, sugnybusi savo baltą prikyštę. Kažkur savo plyšyje čirpsėjo svirplys.

– Ar namie? – paklausė Antanas.

– Ne, – atsakė moteris ir nesitraukė nuo slenksčio.

„Lyg trobą gintų“, – tarė jis ir užsimetė apsiaustą ant kitos rankos. Kam ji laiko jį čia prieangyje? Beveik išdidžiai jis truktelėjo pečiais ir pamąstė: „grįšiu, kada senelis bus“. Tačiau likosi laukti – juk laiške rašė, kad parūpino jam kambarį.

– Jo tikrai nėra, – kalbėjo Genovaitė. – O pats gyvensi ten.

Ji nulipo į gatvę ir rodė:

– Matai anas langines? Tai Šėmaičiai... Pas juos turėsi jaukų kampą. Teisybė, ten beveik sodžius.

– Dar geriau... Tai profesorius jau atkuto?

– Ak, sunku jį sugaudyti... Rėplinėja šiaip taip.

– Na, labos nakties.

– Tokia čia dar naktis.

Jis patraukė viduriu gatvės puria žeme. Buvo ramu, lyg ir žmonės, ir gyvuliai būtų išsislapstę ar miegoję. Šėmaičiuos rado visus įėjimus atidarintus, bet sutikti nieko nesutiko. Į jo žingsnių bildėjimą kniauktelėjo išlindusi katė, patrynė į staktą nugarą ir nučėpojo per tuščius kambarius. Toli buvo girdėti dėliojant daiktus ir šnekantis. Antanas norėjo sukti į tas kalbas, kai atšlubikščiavo berniukas su perrišta koja. Sustojęs žvilgčiojo į svečią, kuris tarė:

– Aš iš profesoriaus.

– Tai viską žinau, – atsakė vaikas. – Parodysiu.

Jis nustypčiojo pirma ir įvedė svečią į ilgą priemenę, už kurios buvo kambarėlis.

– Čia, – mostelėjo mažius.

– Dėkui.

Berniukas pasuko elektrą. Jos šviesoje atrodė jis pablyškęs, su juodais plaukų kuokštais ant akių.

– Kur kiti jūs žmonės? – klausė Antanas.

– Ežere.

– Ko jie ten?

– Vėžiauja.

– Kodėl tu likai?

– Dėl šitos...

Ir jis atkišo koją.

– Ką padarei?

– Perdūriau.

– Skauda?

– Ne taip baisiai. Tik reikia namie stypsoti.

– O kaip vadiniesi?

– Vincukas... Jūs pas senelį dirbsit?

– Taip. Jį pažįsti?

– Aš nepažinčiau! Jis man nosytę andai taip sužnybo – vos nepravirkau.

– Žiūrėk!.. O su kuo ten šnekėjaisi?

– Mama grįžo.

Ir palūkėjęs pridėjo:

– Iš Kauno.

– Ar esi buvęs Kaune?

– Ne... Jūs gi ten gimėt?

Papurtė Antanas galvą ir tarė:

– Eisiu apsidairyti.

– Laimingai, – jį palydėjo ligi durų Vincukas.

Vakariniam danguje debesų viršūnės buvo čia raudonos, čia vėl blizgėjo aukso spalvomis, apačioje susiliejusios su juodu girių ruožu ir tamsiais Kirbynės namais, kuriuos visus pranokdama ant kalvos stūksojo tokia pat juoda bažnyčia. Ties gatvės alkūne ūkčiojo vienodas balsas: „Ehe, olia“ – kerdžius ten ginė kaimenę karvių. Sutingusios, dideliais pilvais, jos grįžo namo. Tai šėmė, tai žaloji skyrėsi iš būrio ir suko į vartus mykdama melžėjos. Iš bandos sklido šviežio pieno kvapnumas. Su tuo geru pieno kvapu dvelkė ir tylus vėjelis, vėsią slysdamas tau per smilkinius ir skruostus.

Ėjo vaikas akių plotu, kol į jį pūstelėjo gaivi srovė: priešais teliušė ežeras ir ošė švendrai. Ties šita didžiule, tamsia bangų plyne Antanas pajuto džiaugsmo, sodrios gyvybės plūstelėjimą savyje. Nusilenkė prie vandens, panėrė rankas ir nutėškė purslus. O iš ežero kilo šiugždesiai ir šūkavimai, tokie aiškūs, tarsi šalia tavęs kas šnekėtųsi. Atokiai, už girios vingio, jis išvydo mirksint ir šokčiojant šviesas. Tie žiburiai čia plūduriavo vietoje, čia slankiojo į dešinę ar į kairę, tai vėl smilko nejudrūs ant vandens.

Smulkūs akmenukai sprūdo iš po kojų, traiškės sraigių kriaukučiai, švagždėjo perdžiūvę maurai ir purios dumblys, kai jis protekine bėgo krantu. Štai gumšo alksnių giraitė, jsiškusi į Geisatį. Už gailiai kvepiančio, tarsi neseniai nulyto alksnyo liūliavo įlanka su keletu lūšnų, už kurių tai ir lalėjo vanduo, pilnas šliaužiojančių žiburių. „Uha!“ – šaukė nutįsęs balsas, o jam atsakė iš tolo: „Ieškokite čionai-ai“.

– Kur dūlini? – staiga užkalbino iš tamsos, kai Antanas ėjo pro pirką.

Knystelėjęs žvelgė jis ten, kur jam rodėsi turinčios būti durys: ant slenksčio juodavo žmogus. Jo

saujoj gruzdėjo pypkės žarija. Kai patraukė dūmą, tabakas sužioravo ir tyliai, tyliai cypė. Nuo šito spingčiojimo nusišvietė nosis ir ūsai, o visas veidas likosi tamsoje.

– Taip sau žiūrinėju, – prabilo Antanas.

Į jo žodžius atsakė unkštimas pirkioje.

– Tylėk, žiovanasre! – subūrė anas.

Pas slenkstį atslūkino kalė ir glaustėsi prie savo pono, kuris iškratė pelenus į staktą, pakilęs nutrepse no plūkta asla ir įdegė lempuotę. Šešėliuose jo paakiai buvo juodi ir lyg patinę sename veide.

Kibire ties krosnimi kažkas pukšėjo ir šnypštė. O iš oro, nuo ežero, skardėjo šauksmas, buvo girdėti irklų plekšenimas ir iš lėto šiulenę švendrai.

– Ką jie ten veikia? – Antanas numojo į žiburius.

– Vėžius gaudo.

– O jūs čia sėdit?

– Jau grįžau.

– Na!

Jis tą „na“ ištarė netikėtai, nè pats nenumanydamas, ar tai būtų nustebimas, ar priekaištas, kad jam neparodė savo žūklės valksmo. Vyras atsistojo ir atnešė kibirą.

– Štai, – burbtelėjo.

Iš vandens kyšojo stambios žnyplės, stangrūs ūsai ar žvilgėjo šlapia nugara. Diedas įkišo ranką, pamaišė besivartaliojančius vėžius ir ištraukė į viršų.

– Pačiupinėk, – siūlė jis.

Antanas žengtelėjo atbulas: ne, jis nenorįs.

Senis metė vėžį atgal, kad net vanduo pliūkštelėjo ir ištiško ant aslos.

– Manęs jie nežnaibo, – pasakė jis.

Ir užsirūkęs paklausė:

– O kaip vadiniesi?

– Antanas.

– Aš gi būsiu Kostas Kurpliukas.

Tai ištaręs, jis kikenė patenkintas.

– Kurpliukas! – jis kartojo ir stebėjosi, – kvaila pavardė, a?

Kalė atsistojo priešais jį ir suvizgino uodegą, lyg pritardama: taip, iš tikrųjų kvaila.

Kostas įsigalvojo:

– Dūmas – geras draugas, ypač jei dar vienas esi...

– Vienas?

– Taigi taigi... Uršulė mirė pernai. Dėkui Dievui, išgyvenova penkiasdešimt metelių: seniau vesdavomės jaunesni, ir buvo geriau... O ir aš tuoj mirsiu – gal šį rudenį, gal žiemą: nėra man ko čia veikti.

Staiga jis nukreipė šneką:

– Mėnulis tuojau patekės...

Ir rodė tvinkstančią padangę viršum girios.

Į patvorio kiečius buptelėjo vabalas ir birzgė, įsipainiojęs žolėje.

Sekdamas savo mintis, Kurpliukas mąstė sau vienas:

– Ne, jis neateis.

– Kas toks?

– Ogi jisai prašė, kad anksčiau grįžčiau ir duočiau jam valtį. Bet jau kuris laikas! Taigi jis – Būdžiūnas... Inžinierius...

– Žinot ką, dėde, paskolinkit man...

– Imk. Dabar bus smagu plaukyti. Hm – bet vienam? O jei taip kokia Magdutė pašonėj?..

Kostas skėstelėjo rankomis ir krizeno trumpu, sausu balsu.

– Vai, tėtuk!

– E, kol jaunas, kiekvienas nori savo Uršulytės... O štai ir valtis... Ji sena ir sunki, iš tolo ją kiekvienas atskirs...

Laivė susvyravo ir lėtai šliaužė. Švendrai budo iš miego ir šnarėjo. Panardinęs irklus, Antanas plaukė gilyn į ežerą. Krantas nyko, troba ir žmogus susiliejo į vieną šešėlį. Vis labiau raustančioj padangėj įsirėžė juoda viršūnė, lyg ąžuolo, lyg pušies. O įsižiūrėjus ten dunksojo bokštas, prasišovęs viršum liepynų, ežerų ir pievų. Netoli nuo jo, pro medžius, bailiai šiepės žėrintis griežinėlis, o žemiau, tarp plyšių šakose, mušėsi tokios pat skaidrios dėmės: mėnulis tekėjo tylutėliai, nematomais stuktėjimais pasikylėdamas į glūdžią erdvę, žėrė šviesos versmes į žvaigždžių minias, žėrė į žemę, kur palšuose lankų rūkuose prunkstė arkliai. Nūn rytinė bokšto pusė žibėjo nuo spindulių, o kitas jos šonas ir žemesnieji bokšteliai dūlojo tamsybėse. Krūmokšniuose, pro kuriuos sklunduriavo neiriama laivė, giedojo lakštingala – skardžiai ir pilna galybės, lyg ji viena būtų viešpatė ir šituose žilvičiuose, ir liūnuose, ir pašlaitėse. Jai pritarė varlės – jos kūrė patenkintos, tarpais aptildamos, čia vėl užsišaukdamos ir atskirais balsais kūkdamos, vienos plonai, kitos storai, tarsi pamėgdžiotų duslų būgno dundenimą. Kai kada jos užsirėkdavo įnirtusios, su aistra, lyg liaupsintų ar gąsdintų kažką neregima. Štai jų šauksmas vėl silpo, tik šen bei ten kurkia priilus gerklė. Prie jos prisijungia naujas balsas, prisijungia antras, trečias – ir vėl šėlsmas apima varlių karaliją, visas tas besimurdančias, į mėnulį pražiotas galvas.

Antai vienas kitas vėžiautojas kopė jau pakriūte ir švysčiojo liktarna, kuri mėnesienoj rodėsi silpna ir nereikalinga. „Juozai!“ – skambėjo šauksmas, perbėgdamas visą ežerą. „Ai ai“, – kartojo aplinkiniai šilai, iš pradžių garsiai ir plačiai, paskui jau pridusdami ir baigdami merdinčiu kuždesiu. O pakrantėje knibždėjo ir triūsė judrūs šešėliai. Jie lupo liūnu užžėlusią ežero plutą, po kuria slypėjo vėžiai ir, kerimi šviesos, bėgo mauruotu dugnu ir nusigandę glaustėsi vieni prie kitų, skliausdami savo kietus ūsus, kol vieną po kito juos išgrobstydamo žmogaus rankos ir sužerdavo į kibirą ar stačiai į valtį.

Apsiblausęs, be savo valios, Antanas rymojo ant irklų ir klausėsi, bet iš viso sumišimo jau neskyrė nė vieno garso. Žiburiai suniro į vieną lygią virtinę, kaip karoliai ant siūlo.

Ir štai kažkas supliuškeno šalia jo ir dunkstelėjo į valtį. Nespėjo dar atsigręžti, o jau išgirdo lyg priekaištingą balsą:

– Modestai, pagaliau!

Jis atsisuko. Mergaitė laikė jo laivę už briaunos. Iš sambrėškių palinkusį jis pažino šitą veidą, nustebo, žodžio ieškojo, o tuo tarpu jinai sušuko nusigandusi:

– Viešpatie! Ne tu!

Ir, sudavus irklais, ji skubiai plaukė prie vėžiautojų. Balta suknelė dar šmėkščiojo iš tamsos, tolo ir visai pradingo. O jisai nusklandė paskui ir šaukė jai, pats neišmanydamas ką. Prisiyrė prie kitų valčių, bet jo žuvėja, jo lauktoji buvo išnykusi. Jam pasirodė, lyg dulšvas drabužėlis koptų į šlaitą, ir anas išsiilgtas paveikslas pražuvo iš šitų vandenų ir iš jo akių.

– Tai jinai, – kartojo nusiminęs, maišėsi tarp vėžiautojų ir kliuvinėjo už jų valčių, kol supyko ant savęs, kad štai pragaišino, negali rasti tos, kurią minėjo per naktį naktis.

Ir pavarė jis valtį atgal, kartodamas „tai jinai“ ir prieš save regėdamas mėnesienos nušviestų plaukų sruogą ant jos smilkinio. Mąstė jis apie gilius šešėlius jos akyse ir tvirtino sau:

– Ją tada mačiau...

Atsiminė seną žvejų dainą, atsiminė toj dainoj giedamą vardą ir ryžtingai nusprendė:

– O jos vardas bus Marytė.

Ir jam palengvėjo, kad davė jai vardą.

Valtis atsirėmė į krantą.

– Jau? – prašneko Kostas nuo slenksčio.

– Nemieгат?

– Mano metuos nereik daug miego. Sėdžiu sau, pypkiuoju, į žvaigždes pasižiūriu.

Ir, numojęs per dangų, per Šienpjūvius tuosius ir Sietyną brolių, jis pasakė:

– Juo ilgiau veizdi į jas žmogus, juo mažesnis daraisi. Ir galų gale rodosi, kad tavęs čia visai nebūtų.

Nykiai zyzė uodas. Į jo zyzimą įsiliejo lėtas dūzgenimas, tarsi pastaras miegančio atodūsis. O tas dūzgenimas augo – aiškus varpo gaudimas srovėjo iš anapus Geisaties, iš to klaidžioj ir negyvoj mėnesienoj glūdinčio bokšto.

Senis nusiėmė kepurę ir persižegnojo.

Į Antano klausinėjantį žvilgsnį jis atsidūsėjęs tarė:

– Kas nors ten mirė...

III

SENELIS

Odą sudžiūvusių gavo senelio karšinciaus...

Homeras, Odisėja, XIII, 422

Perkreipęs galvą – sunku jam buvo judėti visu kūnu – Žiobras žvelgė į vaikiną, ir iš jo didelių, išmintingų akių skleidėsi ramybė, o jos pačios buvo pilkšvai giedrios, panašios į vos vos paūkavusį dangų. Jis sėdėjo prie stalo vienas, prisislinkęs prie kampo – toliau buvo laikraštis ir mirko puokštė rožių. Ir sesuo atrodė taip pat šviežia ir gaivi: su juoda suknia ilgomis klostėmis, bekrutančiomis su kiekvienu grįžtelėjimu, su krakmolyta apikakle ir balta skarele. Ji buvo greta senelio ir jį penėjo. Kai ji tyliai sukiojosi aplink krėslą, iš po sijono kyštelėdavo raudonų šlepečių snukučiai. Stebėdamas juos, keistai besiderinančius prie šitos senienų moteriškės, Antanas galvojo apie vėžių žnyples, apie ežerą ir vieną plaukikę tenai.

– Ar po pusryčių? – klausė senelis.

– Jau.

– Aš mat į amžiaus galą išdykau: kažin kolei tvarsausi lovoje.

– Tomai, vakar vėlai gulei, – graudeno sesuo.

– Ak, Genovaite, neimk purkštauti.

– Vos atkutai, jau ir nenustygsti vietoje.

Užuot jai atsakęs, profesorius pakėlė balsą ir kreipėsi į Antaną:

– Matai, vyreli! Dievas karčias leido moteris: tikri krienai...

Antanas nusikrenkštė. Nesusigriebdamas, ką tarti, grybžtelėjo už atlapo, perbraukė sau per plaukus visas nuraudęs. Ne, šito kartėlio jis neatsisakys: tegu bus tai našta – jis rykaudamas ją paims ir džiaugsis.

Priėjo prie lango. Vyšnios tingiai linkčiojo šakas. Paryčiu turėjo nulyti; drungnas vėjelis maišėsi su bičių dūzgimu, bijūnų žieduose drebėjo sodrūs lašai. Kambary tuo tarpu terkštelėdavo lėkštės, skambtelėdavo šakutė ar peilis. Senelis valgė čepsėdamas ir atsidusdamas. Jis nevaldė dešinės, rankos, ir Genovaitė kabino kiaušinieneį ir dėjo į pražiotą burną: šėrė jį lyg kregždė savo mažyčius. Išgėręs kavos, senelis užsirūkė. Gelsvi kamuolaičiai lūkuriavo tarp lūpų ir pūstelėti draikėsi aplinkui

galvą. Viena sruoga virto žiedu ir kilo į lubas. Profesorius laimingai lydėjo tą žiedą, iš lėto irstantį, ir pasiteiravo:

– Nerūkai?

– Ne.

– Nė nerūkyk.

Ir su pasigailėjimu pridėjo:

– O man daktarai leidžia tik du per dieną.

Sujudėjo krėse pasikeldamas į viršų, nukratė pelenus ir laukė, kol Genovaitė išneš indus. Jinai varstė duris, šlepsėjo ir šmižinėjo kambary, čia dulkindama knygas, čia keisdama staltiesę, čia laistydama gėles vazonuose. Antanas kantriai stovėjo prie lango. Jis nieko negalėjo pakęsti tarp senelio ir savęs. Jis pats ir visi tie, kurie su Tomu Žiobru buvo dirbę, jo artybę, įtaką ir draugystę jautę, vadino jį seneliu – ir tą žodį tarė ar su meile, ar su tyliu, beveik nedrąsia pagarba, kuri ir derėjo paskutiniam didžiosios, pasiaukojusios ir mus prikėlusios kartos vyrui. Kiti jį šaukė profesorium, nors jau penkti metai jis buvo nuo šio darbo pasitraukęs. Tai buvo didysis jo draugas, kartais ūmus ir smarkus. Per dvejus metus jis priprato prie jo ir nieko nieko nuo jo neslėpė. Tomas Žiobras iš savo aukštybių mokėjo nusileisti prie šitos jaunos sielos, būti su ja lygus ir vaikiškas. Antanui patiko paprasta, tiesi, bet drauge gudri ir subtili profesoriaus dvasia, juoba patiko, kad pats bičiulių turėjo mažai, sunkiai juos rinkdamasis. Ne, jis visai jų nesirinko: iš pirmo žvilgsnio žinojo, su kuriuo žmogum galės keliauti sykiu ir atvirai. Iš pirmo susitikimo pasinešdavo visomis jėgomis į jį, pasinešdavo giliai širdyje, be išorinių ženklų, kad nebūtų atmetas ir apvilts. Ir kai rasdavo pritarimą, gerą žingsnį ir iš kitos pusės, tada prasidėdavo stipri sandora; tik tų sandorų taip nedaug būta... Štai Antanas nejautė jokio skirtumo tarp savęs ir Marytės, kurią du sykius susitiko. Jokio slenksčio, jokio griovio jis nerado savo širdy, kad jį atitvertų nuo jos. Pamišęs šitą kambarį, leido tai mergaitei eiti girios taku, leido šarkoms ir geniams plasnoti tarp šakų. Jis pats antai nerūpestingai švilpauja tuo pačiu keleliu ir priešais save mato... Viešpatie, koks jos liemuo, koks žingsnių eiklumas!..

– Ehe!

Ne, tai ne jis gėrisi: senelis šaukė jį.

– Debesyse, broleli, vaikštai.

Slėpdamas savo sumišimą, Antanas vertė storo sąsiuvinio lapus ir įsižiūrėjo į aiškia, ramybės pilną rašyseną paskutiniuose puslapiuose:

– Be manęs dirbot?

– Klebonas man atvedė tokią žebenkštukę...

Senelis juokėsi ir gudriai mirktelėjo Antanui.

– Ji ne iš Kirbynės, o iš Griežės kaimo – ten prie įlankos.

Vaikinas pritarė galva: taip, tegul bus iš Griežės.

– Skaudvilytė... Gal pažįsti?

– Ne.

– Kad aš jaunesnis būčiau!

Antanas susigėdęs pažvelgė į lubas – jis buvo pagalvojęs: kodėl senelis nevedė savo laiku? Šita mintis jam atrodė nusikalstama. Jis ginė ją nuo savęs, kaip ir kitas panašias, ilga eile susirikiavusias įsibrauti į smegenis ir ten drumstis. Todėl buvo patenkintas, kai profesorius dunkstelėjo kairiąja ranka į stalą ir pakėlė susimąščiusias akis nuo užrašų: taip jis pradėdavo darbą. Vaikinas pamirkė plunksną, ir jam plūstelėjo smagi vilnis širdyje, kad po anos lengvos, giedrios rašysenos galės išvedžioti eilę sunkių, riebių savo raidžių. Jis įsmeigė plunksną į popierių, padarė tašką ir laukė, kurią raidę pradėjus. Profesorius vėl grįžo į savo pastabas, sutrauktas čia dideliuose lapuose, čia mažose, apdraskytose

skiautėse, grįžo į ilgų metrų triūsą, surinktą iš visų mūsų žemės paminklų, iš akmenų, iš kryžių, iš kiekvieno senkapio ar pilies griuvėsių, iš knygų ir rankraščių. Žila barzda tyliai čiuzėjo po šituos nebylius praeities liudytojus, lyg žadino juos kalbėti, virsti gyvu kūnu, atgimti žėrinčiuos vaizduos.

– Perskaityk, kuo ten baigiau.

– „Ir kai mes stebim sunkius akmenis mūsų senovės pastatuose, rūstūs granito luitai mums tampa gyvi ir byloja: kalba jie, kad vienos rankos, vienas žmogus negalėjo jų sukrauti, kad tam darbui reikėjo taikos, reikėjo draugės, reikėjo gyvenimo krūvoj, ir iš to mes regim mūsų tėvus ir protėvius, susiglaudusius bendruomenėmis jau mūsų tautos aušroje...“

– Gerai.

Ir jis diktavo toliau. Jo balsas sklido iškilmingai ir didžiai, liejosi ilgais sakiniiais, kuriems jis pritarė, palengvėle siūbuodamas galva. Kambaryje ir namuose buvo tylu. Vien tik šitie gūdūs žodžiai kilo aukštyn ir nyko kertėse. Pro langą plaukė baltas debesėlis, padūmavęs apačioje. Įlėkė širšė, apsuko ratą ir vėl nuskrido. Senelis pamiršo savo užrašus, jo mintys blaškėsi, jis kūrė galingus regėjimus, iš kapų kėlė ramybės ištroškusius, leido jiems dar kartą keliauti raistais, kautis su žvėrimis, kopinėti bites ar grįžti į savo kiemus. Ant jo kaktos išsimušė pora raudonų dėmių.

– Pailsėk, – tarė jis.

– Ne taip greitai pailstu.

– Nieko, nieko... Perskaityk, ką parašei.

Antanas nusikosėjo. Žinojo, kad senelis mėgsta klausytis savo raštų: jis klausėsi, tarsi stebėdamasis, kad štai iš jo galvos ištryško tos netikėtos mintys, visa šita nerimstanti srovė. Tarpais nutraukdavo, taisydavo susipainiojusį periodą – jis jautė silpnybę tiems ilgiems sakiniams, kurie vilnija, daro vingius ir užuolankas, bėga pirmyn, tai vėl grįžta atgal ir baigiasi staigiu atsidūsėjimu.

– Kaip tau atrodo?

– Aš visados mažčiau, kad einat geru vieškeliu.

– Būtent?

– Jūs juokiatės iš negyvų tiesų.

– Gerai pasakei, sūnau. Tiesą reikia gerti kaip vyną, o ne kalti sausais įrodinėjimais kaip vinį į sieną. Ir aš visai neįrodinėjau: aš teigiu, aš skelbiu – tik šitaip žmonėms ir perduodami dideli dalykai. Taip, aš juokiuos iš sustirusių, sudžiūvusių ir nuo sausros girgždančių smegenų. Aš noriu, kad mano žodžiai apimtų visą žmogų, patrauktų ir neštų jį, perlytų jį ligi paskutinio siūlo nelyginant audros srautai. Aš noriu, kad jie praplėstų kūdikio nustebusias akis, pavergtų jaunuolį žydinčiuos jo metuos, būtų paguoda suaugusiam ir ramybė seniui. Dėl to aš savo mokslo darbams keliu tokius reikalavimus kaip menui. Mano darbas sunkesnis negu dailininko ar rašytojo: aš derinu du dalykus, dvi teisybes. Ir tu, mano vaike, suprasi, kad dėl šito derinimo aš nesu objektyvus: aš sakau ne visų mokslą, bet savo mokslą, savo tiesas. Jeigu reikia, aš jas darau galingesnes, labiau žėrinčias. Ir aš noriu, kad mano mokslu tikėtų, jį mylėtų, sudėtų ir kiti į jį savo jausmus ir aistras. Aš nekenčiu tų, kurie vedžioja nosimi po pergamentus, po geltonus senų laikų popierius ir nieko daugiau nemato kaip pergamentą ar popierių. Aš už kiekvienos raidės, už kiekvieno taško regiu kraują, regiu tūkstančius alsavimų ir mirčių. Šaltas mokslas yra nusižengimas. O jūs, išminties boseliai, kurie tarškėdami riedate ir giriatės: mes suskaitom tūkstančius skruzdės akių, mes ištiriam uodo sparnelį, mes žinom daugel gerų dalykų! Bet aš sakau: kas iš tų jūsų gerų ir negyvų žinių, jeigu jos neatgyja visų mūsų kančioje ar džiaugsme, jeigu tuos nugrubusiuos tyrinėjimuos nebuvo galvota apie visos žmonijos troškulį ar paguodą. Jūs, pageltę protai, kurie nuplikote dvidešimt metų sulaukę, aš jūsų gailėjausi, savo širdyje verkiau dėl jūsų ir nekenčiau...

Jis purtė galvą, nutilęs stebėjosi savo mintyse ir graudžiai žvalgėsi aplinkui. Antanas gėrėjosi šituo

įsisiūbavimu, tuo nekaltu įnirtimu ir savo dvasioj pritarė aliai žodžiui.

Širšė vėl nutūpė ant stalo ir pūsčiojo savo dryža nugara. Antanas nuginė ją laukan ir, persisvėręs ant lango, nuskynė rožę. Darželyje plunkėsi Genovaitė: buvo ten įsikrausčiusi višta su pūkuotais viščiukais. Moteriškė mojavo skepeta, tūpčiojo ir bėginėjo pro lyses, bijodama šaukti, kad netrukdytų broliui. Mažyčiai spraudėsi tvoroje, savo geltonomis kojomis spardydami žemę, ar bailiai puldinėjo nuo vieno plyšio prie kito, neišmanydami kur dingti. Pereklė užlindo už krūmų, kaišiojo galvą į kiekvieną spragą, lakstė pašiurpusi, pikta kurkdama ir negalėdama atitikti skylės, pro kurią čionai pateko. Prispirta kertėje, ji staiga atsikreipė į Genovaitę, pašiausė kaklą ir praskėtė sparnus, lyg norėtų kapotis. Taip sutikta, moteris svirstelėjo atgal: rodėsi, kad abi jos išsigando viena antros. Klegėdama višta spruko pro juodą sijoną, suplasnojo ir su riksmu persirito per tvorą į kiemą.

– „Kova buvo, kraujo daug tekėjo“, – užniūniavo Antanas, grįždamas prie stalo.

– Iš kur toks linksmas?

– O taip sau...

– Šiandien užteks. Pasiimk pirmą „Papročių“ dalį. Turėdamas laiko, nurašysi... Ar smarkiai dirbi?

– Nelabai. Vėliau sėsiu prie egzaminų.

– Susitrukdei pavasarį.

– Ak, ta liga man...

– Vaike, pailsėk, išmesk iš galvos rūpesčius... Ko tu juokies?

– E, seneli, kartais malonu turėti rūpesčių!

– Suprantu: kiekvienas turi savo žydėjimą. Žydėk, sūnau, ir būk laimingesnis, negu mes kad buvom. Ir susimąstęs glostėsi barzdą.

– O kaip namie?

– Onutė siunčia jums linkėjimų.

Onutė buvo ketverių metų Antano sesuo: su ja dažnai juodu šnekėdavosi apie profesorių, kuris čia būdavo pasakų milžino, čia Kalėdų dieduko rolėj. Ir šitas diedukas nesigynė, – jam smagu buvo, kad kažin kur toli, laukų pašlaitėse, kūdikis kartais jį atsimena, savo geroj širdy apmąsto jį, nepažįstamą žmogų. Jis susigraudino ir tarė, žiūrėdamas sau į rankoves:

– Beje, ką veiki šįvakar?

– Nieko.

– Ateik pas mane vėžienos: čia toks Kostas man užteikė.

– Pažįstu.

– Ir pasistenk būti dailesnis.

Antanas šyptelėjo linksmai: taip, jis supranta paslaptinę senelio mirktelėjimą.

Pasibruko užrašus po ranka, stragiai apsisuko ir jau gatvėje uždainavo:

– „Žuvėjai žuvavo, Marytę sugavo...“

IV

VAIŠĖS

Atvažiavo meška

Su alučio bačka.

Daina

Prieangyje buvo girdėti trepsėjimas ir trypimas. Svečias gaišo ten, šnypštėsi ir tik paskui krumpliais

pabarbeno į duris. Atvėrė jas plačiai: rodėsi, kad pro jas turės išnešti lovą ar stalą. Kunigas, prisilaikydamas staktos, įžengė ir linksėjo į visas puses – ir be reikalo: kambary buvo tik senelis ir Antanas. Trynėsi rankas, artinosi prie profesoriaus ir buvo toks rimtas. Sveikindamasis sakė „labai malonu“ ir apsidairė. „Ką dabar veiksime?“ – kalbėjo neramūs jo žvilgsniai. Išsitraukė nosinuką, kruopščiai išsivyniojo ir pakėlė aukštyn, lyg rengdamasis čiaudėti, lyg kaktą šluostytis. Nieko nedaręs, slinko nejučiomis skarelę į kišenę ir įsižiūrėjo į Antaną.

– Aure, – numojo ranka kunigas į pulką strazdų, lėkusių per miestelį nakvoti į šilus.

Ir atsidūsėjęs dar tarė:

– Bepig jiems skraidžioti.

Jo balsas buvo nuoširdus ir švelnus. Vaikinui regėjos, kad gailisi šis vyras, kam negali lakstyti kaip volungė ar kregždė: plasnodamas jis garbintų Viešpatį ir kiltų ligi pat dangaus. O tas dangus pro girios viršūnę buvo geltonas ir pilnas vakaro rimties. Nuožulnūs spinduliai čiaužėjo namų stogais, klojo ištįsusius šešėlius, o iš laukų sklido ryškūs balsai: kerdžiaus ūbavimas, paskutinė šieno grėbėjų daina, toli skardintis karvės bliovimas.

– Čia žmogus beveik nejauti miesto, – prabilo kunigas.

– Iš tikrųjų, – pritarė senelis. – Ir labai smagu...

– Labai smagu, – linktelėjo galva klebonas ir vėl pažiūrėjo į Antaną.

Dabar visi trys atsikvėpė giliai ir klausėsi. Pro varnėnų švilpavimą dar toli tenai buvo girdėti juokas – jaunas, saulėtas juokas. Su juo atraibuliavo ligi šitų tylių vyrų gaivi banga. Kiek palaukus, pro langą prabėgo dvi galvos. Tuoj sudundeno prieangio grindys, ir šnabždesys maišėsi su prilaikomu krykštavimu. Kunigas su visa kėde apsigrėžė į duris, ištiesė kojas į aslą, kad pro sutaną buvo matyti kiškų galai, paskui vėl įtraukė po savim ir, pasviręs į dešinį šoną, laukė patenkintas, su šypsniu lūpose. Ūmai jis plieniniu žvilgsniu pervėrė Antaną. Tas žvilgsnis sakė: „Dabar tai bus! Pamatysim!“ Bet vaikas nesirūpino tais nebyliais klebono ženklais. Jo širdis sutvaskėjo gyvai: maloni šiluma palietė jo veidą. Bijodamas, kad neišmuštų prakaitas, jisai atsistojo, bandė apie ką kita galvoti, tik jau buvo per vėlu.

Jinai stabtelėjo ant slenksčio ir greitai alsavo. Atrodė, kad būtų su drauge bėgusi ir lenktynes laimėjusi. Susimąščiusiu žvilgsniu lėtai ėjo per kambarį, o jos akys juokėsi, žiūrėdamos į senelį. Tose akyse buvo ir kažko vaikiško, ir gudraus, tartum jinai būtų padariusi mažą klastą. Ji nešėsi bijūnų, žiedais nuleistų į grindis, ir jais pritarė savo vilnijančiai eisenai, nerūpestingam kūno linijų žaismui. Gėles įspraudė seneliui į glėbį ir šypsojos, stovėdama priešais. O jisai skonėjosi ir tarė:

– Na, duktė. Už lauktuves aš tave...

Jis pakreipė žandą, o mergaitė pridėjo lūpas prie jo šerių, nukaitusi ir išdykaudama. Tada jinai pasižiūrėjo į Antaną, į kunigą ir pasakė:

– Aš ne su visais...

Su klebonu ji buvo pažįstama. Jisai nepakilo nuo krėslo, žiūrėjo iš apačios į ją ir buvo nušvitęs. Sveikindamasis padavė galus pirštų, greitai ištraukė ranką ir glostė sau pakaušį, lyg labai stebėtųsi:

– Ir augi, Valentina.

Antanas neramiai, netikėdamas pažvelgė į ją. Pro klebono viršugalvį ir jinai pažiūrėjo į vaikną, ir josios akys buvo geros ir lyg kažko norėjo klausti. Jis susigėdo savo staigaus žvilgsnio ir, kad turėtų ką veikti, žiūrėjo į bijūnus, kuriuos profesorius apkabinęs spaudė prie plačios krūtinės. Mergaitė ištraukė vieną suglamžytą žiedą ir padavė klebonui, kuris dėkodamas sukijo visą snapą į raudonus lapelius, paskui sugniaužė dovaną saujoj ir laikė ant kelių.

Dabar Valentina susirūpinus ėjo į Antaną. O jis apsiniaukė: kodėl ji nesišypso? – beveik su skaudama širdimi mąstė. Valandėlę žiūrėjosi abu rausdami.

– Mudu jau, rodos, matėmės, – sakė ji sveikindamasi ir norėjo nusijuokti.

Bet sumišo, dar labiau nuraudo. Antanas nepagalvojęs prasarė:

– Ir dar kaip!

Jinai pakratė savo garbinius: jos plaukai buvo perrišti mėlynu kaspinu, ir pati ji vilkėjo šviesmėlę, beveik pilksvą suknelę, tokios pat giedrios ir ramios spalvos, kaip ir josios žvilgsnis.

Juodu stovėjo už senelio, kuris atgręžė galvą ir paklausė:

– Juk ne viena buvai?

– Panelei Bronei atsitiko maža katastrofa. Dabar ji pas Genovaitę.

– Visai ne pas Genovaitę, o čia, – šūktelėjo nuo slenksčio nauja viešnia.

Buvo ten Bronė (vadinosi ji Bronė Šveliūtė), toji pati, su kuria Antanas sėdėjo autobuse. Jinai nelaukė, kol ją supažindins, iš eilės apsisveikino su visais, ir vaikas savo delne pajuto šiurkščią, vėjų nupustytą ranką. Apsimesdama supykus, ji truktelėjo Valentina už rankovės, sakė dievaži atsikeršysianti, kam ją palikusi, ir pasiteiravo, ar autobuse Antanui vakar buvo labai tvanku. Taip, buvo labai tvanku! Abu susijuokė; jiems pritarė ir Valentina; matyt, jiedvi buvo jau išnaginėjusios kelionę, žinojo visus nuotykius.

– Katra talkinot seneliui? – jis susidomėjo.

– Aš, – prisipažino Valentina.

Ir kad žodžiai būtų tikresni, pirštu parodė sau į krūtinę. Antanas žvelgė į tą pirštą ir galvojo: „Žebenkštukė...“ Jam dingtelėjo baltas, laibas žvėrelis, su aštriais dantukais ir švelniu kailėliu. Jis pakartojo „žebenkštukė“, ir jam rodėsi, lyg jaustų saujoj minkštus kailiuko pūkus, glostytų juos, džiaugtųsi – ir džiaugtųsi ne praeity, o dabar...

– Sėskit gi, vaikai, – ragino senelis.

– Kaip jūsų vargonai? – klausė Valentina, pasitraukdama krėslą prie klebono.

– Vakara baigė taisyti.

– Ir ką?

– Dėkui, dukrele, dėkui! Šaukia kaip dangaus angelai.

Kunigas apie vargonus kalbėjo gyvai, su meile ir dėkingas dirščiojo į Valentina, kad jinai jam priminė brangų dalyką. Pakėlęs ranką, kad savo žodžiui suteiktų daugiau orumo, jis pasakojo:

– Šaukia jie kaip dangaus angelai! Aš visą dieną ir kriošiu viškose. Ak, senas aš, senas, vaikelis, jau man ir pirštai atneiko bespaudant klavišus, bet širdis neatleidžia, ir gana. Išmėginau ir naujas gaidas, kurias iš mokyklos grįždama parvežei. Dėkui, dukrele. Ir jei tavęs čia nebūtų, kam begročiau! Tylėtų tada vargonai...

– Kur aš dingsiu – nėra ko bijoti, – juokavo ji.

Antanas kiek sumišo pamanęs, kaip atžagariai vaizdavosi klebono atėjimą, kaip su pašaipą vertino jo gestus ir pasakymus: po nutriušusiais pavidalais būta liepsnos ir meilės. Ir Valentina jam pasirodė didesnė: štai ir ji turi kitokį pasaulį negu šitas kasdieninis, turi pasaulį, kuriame jis pats jaučiasi bejėgis.

– Jeigu rytoj rastumėt laiko, – nusikosėjo klebonas, – aš galėčiau...

– O, koks jūs geras! – apsidžiaugė mergaitė. – Aš tikrai ateisiu. Manęs ir pririštos neišlaikys.

– Kunige Motiejau, – pasiūlė senelis, – gal nori dar vieno muzikos fanatiko?

– Nagi nagis?

Tomas Žiobras svirstelėjo galva į Antaną; šis iš laimės vos nepuolė seneliui ant kaklo. Tačiau neišsidavė ir stovėjo kaip įsmeigtas.

– Ar tu, jaunuoli, irgi esi muzikantas? – prabilo klebonas.

– Ne.

– Ogi senelis sako...
– Apie muziką aš nieko neišmanau, net gaidų nepažįstu. Ir vis dėlto...
– Ką – ir vis dėlto?
– Aš... aš nieko taip nemėgstu kaip visus tuos smuikus ir fleitą.
– Įdomu, vaicine, įdomu.
– Galiu kiauras valandas klausytis tų sonatų, fugų, kvartetų. Ir jaučiu nepaprastą džiaugsmą. Ir vis tiek nieko nesuprantu: aš negalėčiau paaiškinti arba atsiminti nė lengviausios ištraukos.

– Argi? – nustebo Valentina.

– Gryna teisybė, panele Valentina.

Jis pirmą kartą ištarė jos vardą ir buvo laimingas.

– Gryna teisybė, – jis kalbėjo. – Manding, menas kuriamas ne tam, kad būtų suprantamas ir aiškinamas, bet tam, kad jį mylėtų ir juo gėrėtųsi. Ir kuo didesnis menas, tuo jis protui nesuvokiamesnis. Aš jį palyginčiau su ežeru.

Valentina kreiva akim dirstelėjo į Antaną.

– Jeigu norit, – su mariomis: kai jų vandeny maudaisi, jauti smagumą visai ne todėl, kad visų šitų lašų cheminė formulė yra H₂O, bet todėl, kad visa būtybė, kūnu ir siela susiduri su gamtos jėga, kuri tave apsupa ir vilioja. Ir muzika mane panardina kaip baltai apsitaškiusi marių vilnis: su džiaugsmu aš bėgu į ją, šoku prieš ją, nardau ir esu laimingas. Po valandėlės ji dingsta negrįžtamai, išpildžiusi nesuprantamą likimą.

Vaikinas nusišluostė kaktą. Jis nebuvo pratęs šitiek daug kalbėti ir varžėsi čia sėdinčių žmonių. Ir bijojo, kad jie nepašieptų jo, nes sakė tai, ką giliai mąstė savo širdyje. Valentina sėdėjo susigalvojusi, rankas sterblėje sugniaužusi. Bronė Šveliūtė dirščiojo į vyrus, norėdama iš jų veidų susekti, ar čia reikės pasijuokti, ar rimtai galva linktelėti.

– Ateik, jaunikaiti, – griežtai nusprendė klebonas. – Apie penktą valandą.

O bijūną vis laikė tarp kelių.

Senelis, kurio puokštę Valentina buvo įmerkusi į vazoną, tarė Antanui:

– Matai, koks iš tavęs Saliamonas. Bet gal nubėgtum pažiūrėti, ką ten sesuo...

Virtuvėj kvepėjo šviežiai virtos žuvys. Genovaitė kruopštė tarp debesio garų, kurie mušėsi į palubę ir ten plaukiojo. Paklausta jinai pati nušlepsėjo pas brolių, prisikišo prie ausies ir šnibždėjo, dairydama į svečius ir lyg prisivengdama, kad tie neišgirstų jos paslapčių.

Atsitiesus jinai garsiai pasakė:

– Suprantu, suprantu...

Ir vėl pasitraukė į garuotą savo viešpatystę.

– Dar vieno žmogaus trūksta, – šnekėjo senelis, – bet jau būtų laikas ir kūną papenėti.

– Inžinierius bus sutrukęs ant plento, – tarė klebonas, – tiek darbo.

Ir jis nukreipė akis į Valentiną. Jinai nusilenkė ir pasitaisė ant kelių suknelę. Paskui atsirėmė į krėslo atlošą ir ramiai žvelgė pro langą, žvelgė į temstančią dieną, į paskutinius spindulius ties girių viršūnėmis ir į vakarinę dagilio giesmę rožių krūmuose.

Genovaitė susiruošus, Antanas atsistojo už senelio ir laukė. Buvo kiek neramus, susierzinęs: iš anksto būgštavo, kad tik nepatektų jam kaimyne panelė Bronė, kuri dabar taisėsi plaukus, skersakiuodama į jį. Tačiau Valentina negaišuodama prisigretino prie profesoriaus ir pareiškė, kad jos nė su botagu iš čia neišvarys. Antrasis senelio šonas atiteko Bronei; už jos įsikūrė klebonas, kuris trynėsi delnus: „Kad valgysim, tai valgysim“, rodos, norėjo tarti jusiai. Dabar Antanas sėdosi šalia Valentino. Ir buvo laimingas, žiūrėjo ne tiek į sriubą, kur plūduriavo raudonos vėžių kulšys, kiek skersavo šalia savęs – ir tai su atsargumu, bemaž šaltai, kad jo neįtartų, nepasakytų: „Vaje, koks jusiai

greitas". Lėtai valgyti jam reikėjo dar ir todėl, kad nežinojo, ką bedaryti su tais vėžių gabalais. Savo tėviškėj, Intiklės žemėj, jie vėžių neturėjo, ir jis niekad os nebuvo jų nė ragavęs. Laukė, kad kiti jį pusėtina i aplenktų, o jis tada nusižiūrės, kaip anie daro. Ir savo širdy jis prisipažino, jog miela sekti, kaip kaimynė ryja kąsnį, kaip pasisuka jos galva ir kakle nuo paausio ligi suknelės krašto sustangrėja muskulas. Jis sėdėjo rankas prispaudęs prie šonų, ir su kiekvienu pasikreipimu karšta banga plūsteldavo per jo sąnarius, ar imtų jis duonos riekę, ar atsakinėtų seneliui, ar galų gale pats kalbintų Valentiną. Juodu šnekėjosi apie šienapjūtę, apie liepyną ir bites: taip, dažnai taikosi jai saugoti jų spietimą. Kunigas pasakojo seneliui, kad reikės naujai aptverti šventorių ir iš kur akmenų ir žvyrių imsiąs. Baigęs sriubą, patenkintas atsikvėpė ir grįžtelėjo į duris: ką daugiau mums Genovaitė atneš? Valentina sugavo šitą jo troškimą. Jos lūpos susišaipė, o akimis nubėgo linksmas šešėlis. Jinai išsitraukė nosinuką, nusikosėjo ir pasižiūrėjo į Antaną: abu neišlaikė ir susijuokė. Kiti pakėlė galvas į juos.

– Viešpatie, koks diedas ten vėžlija! – šūktelėjo Valentina ir pasilenkus žiūrėjo pro langą.

– Kur? – aštriai ir nuoširdžiai atsiliepė klebonas.

– Užlindo ten už kertės – toks su raudonu švarku.

– Sakot, su raudonu švarku? – domėjosi klebonas ir subruzd o keltis.

Senelis sudraudė:

– Valiutė gi sako, kad jau užlindo už kampo.

Antanas stebėjo vakaro žaismą Valentin os skruostuose, pilkus šešėlius, nejučiomis susiklosčiusius aplink akis, ant smilkinių, tamsiu ir griežtu ruožu nusitiesiančius pažandėse ir susimetančius į suknelės raukšles. Ir jam regėjos, kad nebylūs vakaro šešėliai visus šituos žmones suartina, lyg jie būtų seniai pažįstami, po vienu stogu gyvenę. Ir jis vėl galvojo, kad pasaulyje vis dėlto gera, kad yra vertų daiktų, gražių vieškelių ir maloniai šnarančių medžių. Susimąstęs įsižiūrėjo į raudoną saulėleidį, kuriuo kažkieno pirštai buvo nubraukę keletą plunksnuotų, murzinių debesėlių. Tik štai jis krūptelėjo – smarkiai susivarstė durys. Prieblando j stovėjo ten naujas žmogus, tas pats, kur su Brone buvo ant plento. Atlasus, beveik karišku smarkumu ir įsitempimu kaukšėdamas, prisiartino prie stalo ir sušuko:

– E, beveik visi pažįstami, tik...

Ir iš eilės sveikindamasis, tarė Antanui:

– Ir poną esu jau matęs.

„Didelis daiktas, kad mane matei!“ – pagalvojo anas.

Ir tuo pačiu laiku jis mandagiai nusilenkė ir padavė ranką.

– Na, Valiute, kaip sveikata?

– Užgaišot? – tarė mergaitė.

– Reikėjo tiltą baigti, darbininkams nurodymų duoti – bene jie ką išmano! – atsakė jis ir dėbtelėjo į Antano krėslą.

– Ponas Būdžiūnai, jums sostą palikau šalia klebono, – nurodė senelis linksmi.

Sėdęs inžinierius vėl kreipėsi į Valentiną:

– O tu seniai čia?

Su šiuo „tu“ Antanas nuleido galvą; nusiminęs žiūrėjo į šakutę, maigė trupinius. Nerimastis ir liūdesys skleidėsi iš laukų, ir lankose lėtai skambanti daina buvo tokia nelaiminga. Kerdžius rėkaudamas ginė karves. „Jis šiandien pasiankstino“, – tarė sau vaikas, nugirdo kažkur vėlybą kregždę čyptelėjus ir bailiai sušnairavo į Valentiną. Jinai buvo alkūnėmis pasirėmusi ant stalo, kumštis prie smilkinių suspaudus ir kalbėjosi su Būdžiūnu. Jos rankų viršus buvo nudegęs nuo saulės, dabar bemaž tamsus, o iš apačios atrodė jos šėmos. „Kaip žuvies nugara“, – pamanė Antanas, atsiminė ežerą ir naktį, išgirdo lengvą laivės dunkstelėjimą. Užsikniaubė ant lėkštės, nedrįsdamas nė vienam

žvelgti į akis, ir tyliai plūdo save: „Kvailas gi tu, Antanai, kvailas...” Jis gailėjosi, lyg jam būtų kas miręs, ir būgštavo, kad kas jo neprašnekinėtų: tada jo balsas ims drebėti... Ne, tegul jis ramiausiai atsakys, vis tiek išsiduos – išsiduos ar giliu atsikvėpimu, ar prilaikomu alsavimu, ar pagaliau netikra, prislėgta balso gaida. Jis dar sykį išmulkino save ir sunkiai rijo kąsni. Ir jam niekas netiko. Su piktu džiaugsmu sakė sau apie inžinierių: „Jo net ir ausys patenkintos nuo vėžienos: ir tos raudonuoja”. Norėjo keltis ir nūsukęs žiūrėti pro langą į girias, grįžti į savo kambarį ir kalbėtis su Vincuku. Tačiau vengė net krustelėti ar atsilošti, kad kėdė negirgštelėtų.

– Ar galiu pakeisti lėkštę? – ties ausim prašneko Genovaitė.

Vaikinas knystelėjo. Jis pažiūrėjo į čia sėdinčius žmones, ir jie atrodė jam keisti.

– Ponas Antanai, ar ilgai vakarauji?

Tai Valentina kalbėjo.

Jis bandė nusišypsoti, bet pats pabūgo savo šypsniu. „Gerai, kad tamsu”, – guodėsi.

Ir garsiai atsakė:

– Aš... aš... taip, ilgai, panele Valentina.

– Skaitot ką?

– Taip, „Brolius Karamazovus”.

– Du tomai? – įsiterpė Būdžiūnas.

Ir vėl ėmė kalbėtis su Valentina.

Antanas įsiklausė, kaip žvirbliai migdami čėža palėpėje, ir matė, kaip iš anapus girių žengia naktis, sunki ir graudi, naktis neapmatoma, neišbrendama, – didžioji naktis, į savo glūdumas nešanti klaidžią sielą.

V

VIŠKOSE

...straigelių choras gieda...

Bernardas Brazdžionis

Ant sodo vartelių pasirėmęs, jis žiūrėjo į dangų. Rytai buvo blaivūs, o vakaruose kėlėsi debesys, juodas, neramus. Dumsteldavo vėjelis, sušnioksdavo vyšniose ir persimesdavo į egles, pro kurias prabėgęs nyko girioje. Ties ežeru lėtai vasnojo žalvarnis, lyg pailsęs ir toks taikingas. „Reikėjo gi čia to debesio”, – mąstė Antanas: dėl jo gali Valentina neateiti pas kleboną. Įsmeigė akis į jovaro viršūnę ir lygino, į kur tas juodas mūras slenka. O jis padangėje keliavo pamažu, kad iš pradžių sunku buvo pastebėti, ar vis artėja, ar iriasi pro šalį, o gal vietoje stūkso. Vaikinas nusigiedrijo ir guodėsi: „Lietaus nebus! Padangių kalnai praplauks pro šoną”. Apsisuko ant kulnies ir linksmiai švilpiniavo. Jisai norėjo bėgti, šokinėti per griovius, raičiotis po šieną pradalgėse ir gulėti aukštininkas dobilų lauke tarp samanių bičių. Troško šnekėtis, pasakoti niekus ir juoktis. „Jinai ateis”, – sakė jis ir žiūrinėjo į duris, ar nepamatys Vincuko. E, juodu pasiaustų! Bet prieangyje sutrepsėjo šeiminkė – ir jisai pro vartelius išnėrė į gatvę, smėlėtą, su giliomis provėžomis ir nušiusiais žolės kuokšteliais.

Jis negalėtų tarti, kad nemėgstas šeiminkės. Geriau pasakius, jautėsi jau nusikaltęs: buvo tai toji pati moteriškė, kuri autobuse taip smarkiai ir kvapniai vėdavosi. Tada jis savo dvasioj pašiepė ją, niekino, ir štai dabar jam rodėsi, lyg Sėmaitienė žinotų buvusias jo mintis. Dėl to jis varžėsi jos akyse. Kai ji meiliai pasakodavo jam apie savo jaunystę („Ak, ponas Antanai, aš buvau tokia liekna”), apie sudraskytas Vincuko kelnaites, jis vengė tiesiai pažvelgti, stengdavosi stovėti ar sėdėti skersas ir

domėjosi pralekiančia plaštaka ar balzaminų šakomis, kurios lingavo už lango. Nūn išsisukęs nuo pavojaus, žengė viduriu gatvės. Jam buvo malonu kojomis giliai užkabinti smėlį, pasižiūrėti į smulkutėmis kruopelytėmis aplipusius batų galus. „Ne, debesis tikrai nuvažiuos į šiaurę! Kam jo čia reikia“, – stiprino jis save. Kregždės švaistėsi po orą. Užpūtė pušų kvapas, kaitrus ir sausas. Vaikinas pasuko siaura girios juosta, įsikišusia ligi paskutinių miestelio namų. Slidūs spygliai čiuzeno po kojomis, buvo gera ir platu. Vis galvojo, kad jinais ateis, o gal ir jis pats ją išvys skubančią takeliu tarp medžių ir sušilusią, su mėlynu kaspiniu plaukuose. Kėkštas pralėkė pro šalį, zylutė bėgo žeme ir stragiai krusčiojo uodegaite. Dieve tu mano, kaip dailiai ji geltona, su juodais plunksnų brūkšniais sparnuose. Jis sustojo, atsirėmė į pušį: rupia jos žieve skruzdė kopė į viršų. Retkarčiais ji stabtelėdavo, lyg paklydusi supleišėjusiose rievėse, pakraipydavo žnyplės ir vėl lipo aukštyn, į žalią viršūnę skaidriam danguje. Pušys siūravo, glaustėsi, ošė svaigiai, tave ramindamos ir kerėdamos. Antanas sekė, kaip jų šakos iš lėto susisiečia ir vėl skiriasi, pasijuto, tarsi pats būtų siūbuojamas ir keliamas ar traukiamas iš kurtaus šulinio į šviesą, į žydrumą. Bokšto laikrodis ėmė mušti valandas.

– Jau penkios! – krūptelėjo vaikinas.

Kielė stovėjo prieš jį, perkreipusi galvą. Tarp šakų pralėkė genys ir išnyko.

– Aš gi pavėlavau, – susirūpino Antanas ir skubėjo bažnyčion.

Gatvės buvo tuščios. Rinkoje žolę pešiojo pora ožkų. Jos mekeno, pamačiusios jį, ir purtė savo barzdas. Nuo namų stogų slinko šešėlis ir tvindė erdvią aikštę. Debesio sparnas užgavo saulę, paglemžė ją po savim. Tamsus ruožas nuslinko ežeru ir bėgo prie vienuolyno, kurio bokštas dar skaisčiau blizgėjo prieš apsiniaukdamas.

– O jeigu neateis, – neramiai pakėlė galvą Antanas.

Taip, ko jai ateiti! Vakar ją lydėjo inžinierius ir buvo po ranka paėmęs. Viešpatie, kaip smagu būtų ją laikyti po ranka! O jam įspraudė Bronę Šveliūtę vesti ligi namų. Ji, toji Bronė, visą laiką šnekėjo apie jausmus ir sakėsi rašanti apysaką. O, Valentina! Koks gražus jos balsas! Kai ji šypsosi, jos skruostai įsigaubia, ir nosis tada jai esti lyg tarp dviejų mažų kauburėlių. Ir ji dabar neateis. Kas jusiai jai? Sustojęs prie šventoriaus mąstė, ką jinais dabar veiktų. Išsiėmė veidrodėlį, pasižiūrėjo į save. „Koks susiraukęs“, – tarė sau. Ne, jis prastų žmonių vaikas, ir jei turi truputį gabumo – ką gi reiškia gabumas šiuo atveju! Debesis slinko neskubėdamas ir apsigalvodamas traukėsi nuo saulės. Štai jo kraštai ėmė žėruoti, ir šviesa vėl apsėmė žoles, namus ir žmones. Ir Antanas spragtelėjo pirštais: „Ateis! Ji nenorės kunigo nuvilti: taip gražiai jis prašė!“ Ir lengvu žingsniu, pasispirdamas į akmenis, jusiai lipo šlaitu, kurio viršuje stovėjo bažnyčia.

Kleboną rado ant bažnyčios laiptų. Sėdėjo alkūnes į kelius atrėmęs, galvą kumštėmis suspaudęs. Jis žiūrėjo į granitą po savo kojomis ir nenugirdo ateinančio vaikino. Šisai sustojo, nenorėdamas drumsti kunigo Motiejaus. Plataus šventoriaus pakraščiuose augo dideli jovarai, kurių šakose varnos buvo susinešusios lizdus; jos kvarksėjo ir skraidė aplinkui. Smigo į žemę keletas geležinių kryžių: čia buvo palaidota pora parapijos iškilesniųjų – dvarininkas, prelatas. Dievas žino dar kas. O kapinės buvo už Kirbynės miestelio, prie miško: sumigusieji gali tenai klausytis amžinos girių giesmės. Vaikinas bandė negirdomis priėti ir atsisėsti šalia kunigo: tegul jusiai nustebs, pakirdęs iš savo mąstymų.

Sugurgždėjo žvirgždas po batais, ir varnos suskato nežinia ko rėkti. Klebonas nubraukė rankove per pakaušį, kuris žvilgėjo nuo spindulių. Jo akys buvo klaikios, lyg nieko nesuprantančios. Jis pažino Antaną, pakilo nuo gaidų, kurias buvo pasėdęs, ir tarė:

– Sveikas, jaunikaiti! Kur daugiau?

– Nežinau. Bet ji netrukus turėtų būti čia.

– Ar šnekėjaisi?

– Su kuo taip?

– Na, su kuo! Ogi su Valentina!

Kaip tu galėtum nesišnekėti su tokia mergaite, – rodos, sakė atviros kunigo Motiejaus akys!

– Sėskis šalia, – tarė jisai, grįždamas prie gaidų... – Dievo galybė!..

– Ką?

– Ak, jaunikaiti, visko prisigalvoji. Nūn sėdžiu štai ant laiptų ir mąstau apie Viešpaties kelius. Sunkūs tie jo keliai, ir aš daug ko nesuprantu... Daug ko nesuprantu...

– Nereikia per daug komplikuoti pasaulio.

– Aš nekomplikuuju, o noriu atmesti visas smulkmenas ir pamatyti tik aiškiausias gaires. Ir man pasirodė, lyg būčiau pamatęs... lyg būčiau pamatęs...

– Nagi sakykite...

– Taip, nūn skelbia šimtus išminčių ir mokslų. Tačiau yra ne šimtai pulkų, bet tik du: tie, kurie su Kristum, ir tie, kurie be Kristaus. Nėra jokio tarpo, jokio vidurio tarp šių dviejų. Yra tik du šitie pulkai, o visa kita nesiskaito.

Ir jis griežtai pertraukė pirštu per akmenį, tarsi išbrauktų visus, kurie siūbuodami vaikšto tarp šitų dviejų pasaulių.

Jis tarė:

– Visi tie viduriai pila savo alyvą į šėtono katilą. Ir nežinia, kaip visa tai baigsis. Baisu darosi, kai žiūri tolyn prieš save.

Antanas tarė:

– Dievo žmonės nugalės. Taip sakoma raštuose.

– Nugalės! Lengva šnekėti – nugalės!

– O, klebonėli, jūs netikit Kristaus pergale žemėj?

– Kaip neabejosiu aš, jei pats Jėzus nežino. Jo balsas nutilo – graudžiai, skausmingai.

Antanas nustebeš žvelgė į jį, susitraukusį čia ant laiptų ir dvasioje kankinamą.

– Jis nežino, ar ras tikėjimo žemėje, kai ateis, – kalbėjo klebonas, sekdamas varnų plasnojimą.

– Aš manau, kad jis ateis, kai visos tautos bus apkrikštytos...

– Taip yra parašyta, jaunikaiti. Bet mano dvasia nerami: kas pasakys, ar tos pakrikštytos tautos su laiku nepamirš krikšto, ar bažnyčios nebus sugriautos ir niekur pasauly neskambės Viešpaties giesmės. Ir tada gali ateiti Kristus, atėjęs nugalėti – bus tai prievarta iš dangaus, o ne laisvas žmonių pasirinkimas. Todėl Viešpaties karalystė gali ir neišsipildyti šioj žemėj: ji čia gali visai išnykti. Ar rasiu dar tikėjimo žemėj, kai ateisiu? – klausia savęs Kristus, abejoja ir nežino.

– Kaip tada žiūrėti į Petro nenugalimą uolą?

– A! *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam...**

Jis ištiesė kaklą.

– O štai ir ji.

Laiptų viršuje pasirodė šviesūs plaukai, išsinėrė pečiai ir krūtinė. Per dvi pakopas plačiu žingsniu jinaį pasišokėjo aukštyn, atsistojo šventoriuje ir dairėsi. Už jos snaudė girių viršūnės ir dunksojo debesis, nusviręs į šiaurę. Pamačiusi kleboną su Antanu, mostelėjo plaštaka ir iš tolo šaukė:

– Ar seniai laukiat?

– Gero žmogaus visados lauki, – atsakė klebonas.

– O aš visą popietę svarsčiau, ar lis, ar ne, ir vis pykau.

– Ko, vaikeli, pykai?

– Pykau, kad gali lyti.

---

* Tu esi Petras – Uola; ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią... (lot.) Mt. 16, 18.

Antaną paėmė juokas: abu šiandien stebėjo dangaus ženklus.

Stovėdama priešais, ji atsikvėpė giliai, metė žvilgsnį į čiurlių lizdus.

– Lipam, vaikai, – tarė klebonas. – Pažiūrėkim, ar dūdos neužkimo.

Pasibruko jis gaidas po ranka ir vedėsi savo klausytojus į šonines duris. Priangyje gulėjo senas baldakimas; jo gėlės buvo nublukusios, avinėlis nusišėręs ir apdulkęs. Laiptai girgždėjo po kojomis. Jų balsas nejaukiai atliepė blausiose, voratinklių pilnose kertėse. Atrodė, kad iš tų kerčių nubunda didelės akys, stebisi prižadintos iš miego ir vėl grimzta šešėliuose. Valentinos ranka kilo nuslidintu turėklų viršų, o Antanas sekė paskui ją ir norėjo lipti ilgai, ligi pat bokšto viršaus ir dar toliau.

– Mes čia it kalėjime, – prabilo ji.

– Tuoj baigsim kančių kelią, – iš viršaus ramino klebonas.

Jis buvo jau užlipęs ir pravėręs duris į viškas.

– Lįskite pro šitą skylę – toliau bus šviesu, – jis kalbėjo ir laukė, kol anuodu sueis.

Paskui užrakino duris, priklaupė prieš altorių ir užvertė galvą į žibančias, šaltas dūdas.

– Ar turi gerus raumenis? – negarsiai paklausė jisai Antano.

– Pusėtinus!

– Tai duosi jėgos dumplėms. Moki?

– Vis kaip nors...

– Ogi taip, – Valentina prisiartinus parodė.

Paskui ramiai ji žvelgė į vaikiną, atsirėmė į sieną ir pasirengė klausytis. Kunigas Motiejus iš pradžių išmėgino čia vieną, čia kitą motyvą, nutilo ir vartė gaidas. Atidėjo į šalį jąsias, užsimerkė ir paėmė psalmę „*Dixit Dominus Domino meo...*“* Iš pradžių grojo lėtai, susigalvodamas ir įsiklausydamas į atskirus garsus, sekdamas, kaip grynai jie skamba vargonais. Toliau ėmė tekėti iškilmingi, vėsūs tonai, oriai ir galingai sklisdami po tuščius skliautus. Kunigas Motiejus žodžiais pritarė muzikai – balsą jis turėjo seną, nemaloniai gergždžiantį, bet į savo giesmę sudėjo visą širdį ir buvo sujaudintas tais didžiais skambančiais pranašo žodžiais. Kai kunigas sakė apie rūstybės dieną, kurioje bus sumušti karaliai, pro sumerktas jo akis žengė kariuomenės, žygiavo su žėrinčiais šalmais valdovai, o vėliavų plevėsavimas liejosi su metaliniais vargonų balsais. Jisai regėjo ir vinguriuojantį tarp tyrlaukio krūmokšnių upelį, iš kurio kelyje geria tie, kurie pakels galvas. Ir savo muzika stengėsi priminti skaidrų vandens čiurlenimą ir kaitroje ištroškusių žmonių skubėjimą prie šaltos srovės.

Baigęs psalmę, jis nenutilo, viena ranka sklaistė gaidas, o antrąją spaudė klavišus, leisdamas netvarkingai šaukti kuriai nors dūdai. Dabar štai jis garsus suderino, ėmė skambėti neramus vaitojimas ar gailėstis. Tarsi žmogus ten graužtųsi, kankintųsi, jo dvasia būtų sudrumsta ir prislėgta. Tačiau pačios muzikos išreiškime girdėjai giedrią jėgą, sveikatą ir dvasios pilnybę.

– Ar žinai? – pasilenkė teiraudamasi Valentina.

Iš abiejų pusių du susiraitę, ilgi plaukų pluoštai svyrojo ant smilkinų jai.

– Ne, – atsakė Antanas.

– Bacho choralas „Kur aš nubėgsiu?“ O paskui, rodos, girdėsime Franko „Pastoralę“.

Vaikinas atsidūsėjo, džiaugsmas ėmė jį ir dėl šio rimto, gilaus Valentino žvilgsnio, ir dėl anos vidinės stiprybės, kuri glūdėjo muzikoje.

Nūn pasiskardeno abejojantis, švelnus balsas – rodė, kad bijo prabilti ir skambėti tam svetimam pasauly, ištrauktas iš sapnų gūdomos.

Vėl atsisuko jinai:

– „Pastoralė!“

---

* Dievas sako mano Valdovui... (lot.) Ps. 109(110), 1.

Grynas ir giedrus skambesys atsišaukė iš tolo. Antanas prisiminė piemenėlį, sėdintį su švilpyne tarp pirštų ir grojantį, klausant šitiems žaliems medžiams ir pilkiesiems ėreliams. Štai garsai pasikeitė, neramūs ir greitai krito iš viršaus kaip kruša, krito ne lygiomis čiurkšlėmis, bet atskirais ir greitais klodais. Jisai matė palšus klodų sluoksnius, tamsiais protarpiais griūvančius vienas po kito. Jo galvoj šmėstelėjo Čiurlionio paveikslas – jis pats negalėtų pasakyti kuris. kažkas žalia ir šėma susimaišė jo vaizduotėje. Jis su pavydu žvelgė Valentinai į pečius: jie taip ramiai kilnojosi ten priešais jį. Taip, suvokia ji kitokią prasmę visų šitų *andantino*, *allegretto* ar *staccato*. Ir kai kunigas Motiejus paėmė *pianissimo*, jinai pasižiūrėjo į vargonus lėtu žvilgsniu ir pritardama linktelėjo galva. Tačiau muzikantas nesidairė į šalis; jis atrodė pamiršęs ir sienas, ir šiuos du žmones, ir net pačius vargonus, o vaikščiojo ir grimzdo savo melodijose... Vėl piemenėlis pagiryje grojo vis pamažiau – ir švelniai, švelniai užgeso jo daina.

Kas toliau prabilo, vėl buvo pilna jaunatvės ir plūstančios šviesos. Vaidenos, kad du žmonės eina patenkinti, eina žaismingu žingsniu erdviam pasauly, eina pasiekti svaigios laimės. „Kelkitės, budėtojo balsas jus šaukia“, – skaidriais balsais bylojo, ir malonus šiurpas nupurtė Antaną. Nusilenkė nuo viškų, žiūrėjo į taką bažnyčioje nuo durų ligi altoriaus. Ir štai iš choralo melodijų išsiskyrė sužieduotiniai, gaivūs, žaisdami žengė prie altoriaus... Ilgas pabaigos gaudimas nusitęsė kaip baltas nuotakos šydas. Ir ji stovi tenai, šviesi ir graži, ir jisai jaučia, lyg būtų šalia jos. Štai mielos rankos paliečia jį už peties. Dieve tu mano!

Tikrai jį palietė.

– Jau baigėm, – sakė Valentina.

Jisai atsisuko. Pasikišęs po pažastim gaidas, klebonas lipo žemyn. Muzika, kuri dar gaudė jam ausyse, jau buvo pranykusi bažnyčioje. Dūdos žibėjo šaltos ir kurčios. Pro langus mušėsi linksmi spinduliai ir žaidė ten žemai, tarp vėliavų.

Antanas norėjo tarti gerą žodį klebonui, tačiau, matydamas jį, tokį rūpestingą, savyje paskendusį, nieko nepasakė. Kunigas Motiejus klupstelėjo prieš altorių, dideliu raktu atidarė duris, ir visi trys nebylūs nusileido į šventorių.

Ilgais sparnais švytuodami, aplink bokštą lakstė čiurliai, lakstė ir plasnojo, prisisegę prie savo lizdų palėpėse.

– Ech, vaikai, vaikai, – prabilo klebonas, giliai atsikvėpdamas.

Ir geromis, tarsi viską atleidžiančiomis akimis įsižiūrėjo į Valentiną su Antanu.

VI

LAUKIMO DIENOS

Šitoje vietoje aš jau nieko negirdžiu,

esu vienui vienas...

Polis Klodelis

Nubudęs jisai nediršo atsimerkti. Eglė švagždėjo į stogo skiedras. „Lyja ir lyja“, – mąstė jis ir įsiklausė, nejudrus, aptingęs. Namuose buvo ramu, ir pro vokus juto jisai prieblandą, niūrinčią kambaryje. Vienas jis buvo, vienas!.. Ir jam pasivaideno, tarsi visam šitam dideliame pasaulyje, visuose slėniuose ir šiluose nebūtų nė jokio žmogaus, jokios gyvos dvasios, o jis pats gulėtų begaliniam tyrlauky, tartum miręs, tačiau gyvas, įsiklausęs į šiurkščios žolės šiurenimą ir į smėlio ritenimąsi. Ir jam rodėsi, lyg štai pakyla jis nuo savo guolio, pakyla klaikus ir eina su aukšta lazda per žemę, niekur

nesutikdamas nei vyro, nei moteriškės, nei angies, eina su neapsakomu liūdesiu širdyje, nors jaučia netoliese kur, šituos sambrėškiuos, klajojant pirmąkštį džiaugsmą, nuogą, skaistų, nors girdi tolybėje kažką ūbaujant ir šaukiant – ir sykiu tas balsas pro prieblandą nepajėgė prasiveržti prie jo ir dėl to kentėjo. Priešais buvo akmeninės uolos, su daugybe takų į kairę ir į dešinę Greta rūstaus akmens buvo priklaupęs žmogus, numetęs lanką ir strėlę šalia savęs, – pirmapradis vyras, su žvėries kailiu aplink juosmenį, stiprus ir sveikas. Iš kaušo jis lakino tigrą, kuris antai kaip katė lapsi rusvu liežuvium ir pritūpęs laižosi. Ir Antanui dingojos, tarsi pats tenai klūpotų, o jo gyslose tekėtų sandora su ana nepasiekiamą gadyne, su žalvariu ir gyvate ir tvintų džiaugsmas tiems šaltiems akmenims ir nevaisingiems krūmokšniams. Visi daiktai stovėjo nauji, ką tik gimę ir dėl to apimti linksmybės. Ir moterys buvo ką tik gimusios, ir vyrai ką tik gimę, o vienu metu su jais ir balti jų kūdikiai, vedami už rankos. Visi jie ėjo procesija tarp uolų, atšaižų ir retkarčiais nyko tarpekliuose, iš lėto vėl išlįsdami ir giedodami. Visų balsų viršum karaliavo vienas balsas – skaidrus, į dangų šaukiantis, pažįstamas ir mylimas: josios balsas.

Atsisėdo ir klausėsi jos giesmės. Pailsusiu ir laimingu mostu ištiesė ranką, lyg sveikintų giesmininkę, suabejojo valandėlę, ką turėtų veikti, ir nuo stalo pasiėmė sąsiuvinį. Jo mintys tapo aštrios, jis regėjo didžiąsias daiktų linijas, ir jame atliepė galingas ir senas šauksmas. Jisai iš lėto rašė:

*Garbė tau, uola, vandenie ir paukšte,
Ir tyrlauky šaknis įleidęs krūme!
Pasveikinta būk, viešpatie genties pirmosios,
Ir tu, tolusis balse debesy.
Mažasis kūdiki, moterie ir vyre,
Ir lakanti pantera – šaukite,
Visi jūs šaukite Didžiajam, debesiuos gyvenančiam!
Garbė tau, žole, ugniava ir žeme,
Garbė tau, pirmapradis vyro ir moters skaidrume.*

Abejingai nustūmė sąsiuvinį ir, krutindamas lūpas, kartojo paskutinius žodžius: „...pirmapradis vyro ir moters skaidrume“. Jame brendo varžantis jausmas. „Kodėl taip parašiau?“ – nesuprasdamas teiravosi savęs. Ir stebėjosi: kambario sienos, krėslas ir paveikslas, ant grindų numestas švarkas ir batai – visa buvo netikėta, rodos, pirmą sykį matoma. „Ne, tarp vyro ir moters nieko nėra nuodėminga“, – griežtai jis tarė ir šoko iš lovos. Atsidarė langą ir persisvėrė į lauką. Šiandien nelijo. Rytas jau aušo miške ir miestely. Vėsus, drėgnas pušų oras skverbėsi į kambarį.

– Kad tik nelytų, – kalbėjo sau Antanas.

Pasilenkė ir per langą rovė ilgą vijoklį. „Kokios dienos“, – purtė jis garbinius. Pusę savaitės dangus buvo rūškanas ir lynotas. Taip seniai jis matė Valentiną!

– Ir dar blogesnių dalykų atsitiko, vaikine, – guodė jis save.

Vakar grįžęs rado viešnią. Bronė Šveliūtė sėdėjo prieangyje su šeimininke, ir kaip tu jų išvengsi! Taip, ji tuojau bėganti namo, kad vėl neprakiurtų dangus. Ponas Antanai, ką beveikiate? Ir ji kaišiojo skėtį į skyles grindyse. – „Beje, kaip įsikūrėte“, – kvotė ji ir gynėsi: „Ak, nieko, aš nebijau netvarkos – tik akį mesiu“. Ir jinai čia sėdėjo plepėdama, ant šio krėslas. Ji rašanti apysaką. O, jinai savo kūrinį sudės daug meilės ir, ir... aistros. Po tų žodžių svirstelėjo į Antaną. Jis gniaužė prakaituojančias rankas ir žiūrėjo į vakarą, į nusidriekusius debesis. Prisiartino prie lango ir neva susidomėjęs tarė: „O, ten sniegena šokinėja!“ – „Viešpatie, sniegena!“ – sušuko Bronė, atsistojo greta jo, petim prisiliesdama. Ji atsigręžė ir klausė, kur sniegena, ir šiltas jos kvėpavimas slydo jam ant kaklo. Paskui ji sakė: „Na,

Valentina mano draugė. O, mudvi iš mažens pažįstamos. Bet aš kito vietoj negalvočiau apie ją: ji jau apsisprendusi". – „Kaip tat apsisprendusi?" – krūptelėjo jisai. – „Jinai žino, kaip gyvens. Jai viskas taip aišku". Ir tėvai būsią patenkinti... Skaudvilių ūkis didelis, o dabar tokie laikai...

Jau brėško. Eglė po langu stūksojo kaip juodas sargybinis. „Kada ji išeis pagaliau?" – graužėsi klausydamas jos šnekų. Ir atlapą krutinę ji kilnojo taip aukštai. Ir taip lėtai pažvelgdavo... "Jau temsta", – sakė ji. „Temsta, temsta", – greitai jis pritarė ir atsisuko į duris, o jinai vėl sėdasi į krėslą, truputį apsiniaukusi. Šį sąsiuvinį ji paliksianti: „Pasiskaitykit, jame tiek jausmų, sielos... Beje, gal nežinote: vakar Skaudviliuos buvo inžinierius Modestas..."

Pagaliau, pagaliau... Taip, jeigu matysit – daugybę labų dienų Valentinai. Daugybę...

Valentina!

Dangus blaivėsi... Paukščiai garsiau sučiulbo. Nulinkęs prie stalo, Antanas greitai rašė senelio „Papročius". Negirdėjo subudusių žmonių, buvo apimtas karščio, norėjo skubėti, pats nežinodamas kur, padaryti ką nors gera. Vėl atsilošė, bandė ką mąstyti – tačiau buvo tuščia, erdvi ir laiminga.

Ties langu kas ten sudūzgėjo. Tyliai tyliai... Iškilmingai ir rūšiai zvimbdama, įskrido samanė bitė. Nusileido ant grindų, bėgo pašiurpinusi sparnus, retkarčiais zizendama, stambi ir su durpinės spalvos lopiniais ant uodegos.

– E, vyruk, neimk kandžiotis! – subarė Antanas ją ir traukė po savim basas kojas.

Samanė susirūpinusi nubėgo pro šalį, skuodė pasieniu – ir kertėje, pro platesnį plyšį, išnyko po grindimis.

– Olelia! – sušuko vaikas ir linksmas trynė rankas. – Gyvenu ne vienas...

Atidžiai tyrinėjo plyšį, numojo ir pasakė:

– Kaip nors ir dviese susispausim...

Ir ėmė juoktis.

Skubiai apsiavė. Pro stogą ir pušis jau prasišvietė dangus.

Daržely rado Vincuką. Jis buvo apsikniaubęs stulpą ir kojomis kapstė atgal žemę kaip višta.

– Sveikas, dobilėli, – pasveikino jį Antanas.

Vaikas tylėjo, dar labiau užgulė ant baslio ir vis žarstė drėgną smėlį.

Paimtas už peties, berniukas sukos į šalį ir unkštė.

Paskui alkūne nusizulino akis ir skundėsi nelaimingu balsu:

– Man skauda čia: gavau per kelnes...

Ir jis atsargiai parodė sopolio vietą.

– Bet nereikia paleisti dūdų, – gėdino Antanas.

– Aš nė neverkiau. Bene aš boba, kad žliumbčiau!

– O kam akis šluostaisi?

– Kad pikta...

– O katras buvot kaltas: ar mama, ar tu?

– Kaltas buvo katinas: kam jis spiegė!

– Sakyk gi!

– Jis trainiojosi aplinkui mane, aš ėmiau ir užmyniau jam uodegą, ir rainius kad paleis nasrus – niau, niau! Žioplys... Mama gi: „Vincai, tu šėtoniuk, balzgingi man čia galvą!" – Aš nespėjau pasprukti, ir ji apkūlė mane šaukdama: „Rupūžiukas tu..."

– Kaip manai: gerai buvai padaręs?

– O ko tas katinas toks negražus! Visados apsiašarojęs... Pas senelį einat?

– Ne, šiandien pas jį būsiu pietų.

- Ar jis nesibara?
- Barasi, kartais ir širsta.
- Už ką?
- Daug už ką. Pavyzdžiui, kad žmonės blogi...
- Tu gi nekaltas dėl to...

– Vietoj visų žmonių jis išbara mane. Gaunu pylos ir dėl ministerių. Vakar jis man griudėjo: „Suprantu, kad baustų vagis ar paleistuvius, bet jei į kalėjimus grūda už tai, kad tu kitaip galvoji, ne, to nesuprantu“. Ir tai kalbėdamas, jis į mane žiūrėjo taip, lyg aš šaudyčiau žmones... Bet tau čia ne viskas aišku.

– Na, aš ne toks kvailas, aš žinau, kad ne visi aukšti ponai yra geri.

– Dievas, tik jis vienas žiūri gerumo. Štai dėl ko reikia dangaus. Ten ministeriais bus pastatyti tie, kurie buvo doriausi.

Vincukas tarė:

- Ar tu gaudai plaštakes?
- Ne.
- O ar matei iš arti lėktuvą?
- Mačiau. Ir sparnus čiupinėjau.

Vaiko akys sublizgėjo.

– Aš būsiu lakūnas ir skrisiu per vandenyną. Ir nenukrisiu kaip tuodu...

Jo žodžiai sudrebėjo graudžiai...

– Ar tu jų neverkei? – beveik nusigandęs klausė berniukas.

Antanui užgniauzė gerklę. Jis linktelėjo galva ir pasviro per tvorą, žiūrėdamas į nasturtas ir smulkius gvazdikų lapelius.

- Eisiu, – tarė jis.
- Kur?
- Į ežerą. Vanduo bus drungnas... Ir saulė jau nusigainiojo rūkus. Palydėk.
- Kad mudu su Jonu eisim voverių ieškoti.
- Gal rasit lazdyne... Na, būk drūtas.

Ir tiesiai per girią Antanas nutraukė prie Geisaties. Vėjo nebuvo. Medžiai snūduriavo, ir iš jų dvelkė neaiškus ilgesys, graudus aptingimas ir rimtis. Iš lėto sušnabždėdavo lapai, sušnerėdavo viršūnė – ir vėl klausėsi, kaip tiršti syvai siurbiasi į kūną ir gyvybė plazda be žado kiekvienam šaknies plauke, kiekvieno lapo gysloj. Paukščių giesmės skambėjo toli, krūmų ir medžių tankmėje liejosi į vieną čiulbančią ir nesuprantamai zurziančią vilnį, kuri tvilksėjo ir klevo šerdimi, ir žagaraujančios senutės akyse. Klausėsi mėlyni drugiai, atsitūpę juodoj lendrės buožėj ir mirguliudami savo sparnų žėručiais. Antanui dumstelėjo širdy, lyg kad už šitų kamienų arti slypėtų laimė ir neregima švagždėtų: „Tu manęs niekad, niekad neturėsi...“ O ežeras buvo didelis, balzganas, lygus, tik šen ten jo paviršium virpuliavo vilnis ar sūpavosi antis kaip juodas taškas. Aplinkui girios niūksojo sustingusios ir ūkanotos. Ir vienuolynas mirkė savo bokštą vandeny.

Antanas užlipo šlaitu ir dairėsi dėdės Kosto. Pamatė jį darže: pro pinučius kyščiojo jo nugara. Jis su kažkuo lyg kalbėjosi, lyg barėsi.

Vaikinas prisiartino. Senis ravėjo kopūstus ir šnekėjo. Kalė, nusišėręs ir subliuzgęs gyvulys, stovėjo priešais jį, iškorusi liežuvį, nuo kurio retkarčiais capteldavo lašas, – nors karšta nė tvanku šiandien nebuvo.

– Tu kvaila, Rude, ir spoksai į mane, – burbėjo linkčiodamas Kostas. – Ir nereikia Maušium tikėti: jis būtų apsukęs... A, tuoj iš akių matyti, kas sukčius, o kas ne... Bitutė, Dievo vabalėlis, triūsia ir triūsia...

Kalė išsišiepė, rodydama seilėtus savo nasrus, ir norėjo urgzti, bet tingėdama vien sudūmė šonais ir niurnėjo, dėbčiodama į pirkią.

– Sakai, eina kas pro šalį? – išsitiesė senis ir užvertė kepurę, žemėta ranka trindamasis kaklą.

– Ogi aš čia, dėde.

Kurpliukas valandėlę abejojo, bandė atsiminti ir galop tarė:

– Pažįstu, pažįstu. Dievas laiko patį sveiką ir drūtą?

– Dėkui, dar ant kojų.

Senis atsisėdo ant slenksčio ir išitraukė pypkę. Bet nerūkė. Dar labiau užvertė kepurę ir atrodė rūpesčio graužiamas:

– Sakyk, vaikine: kaip pats manai – ar moka popiežius lietuviškai, ar ne?

– Ką jis mokės!..

– Ir aš taip galvoju. O su amžinatilsj Uršule ir ginčijamės, būdavo, – ji vis savo, o aš – savo. Ji sako: popiežius esą kalbąs tik lietuviškai, katalikiškai. Aš tikrai negi žinosiu, bet moteriškam negali žmogus nusileisti. Matai, teisybės būta mano pusėj.

Antanas tarė:

– Norėčiau valtį...

– Imkit. Aha, šįryt čia buvo Valentina, grįždama iš miestelio.

– Dėde!

– Ji sėdėjo ir suposi laivėje. Ji labai gera mergaitė. Ji viena čia nepamiršta manęs. Ir ji klausinėjo manęs, kam buvau davęs valtį aną vakarą.

Antanas nusileido paežerėn. Sustojo ir žiūrėjo į smėlį: deja, nematyti įmintų jos pėdų...

Sudavė irklais. Ežeru nurینگavo vilnis, ardydama lygų, balzganą paviršių. Į švendrus nuniro išsigandusių blizgių šeima. Antis, plūduriavusi atokiai nuo kranto, sukrypsėjo ir yrėsi slėptis, lydima juodų rutuliukų – savo vaikų.

– Valentina sėdėjo čia laively ir suposi, – kartojo sau Antanas.

Jis sustabdė laivę ir žiūrėjo į suolą priešais save. Ir buvo taip gera.

Greitai išsivilko, puolė į ežerą, nardė ir taškėsi, ligi raudonumo trynėsi krūtinę, rankas... Paskui sėdosi į valtį, plaukė greitai ir išvydęs ėmė persekioti narą, kuris čia arti prisileisdavo, čia vėl prapuldavo nugrimzdęs.

Grįždamas jis nuo ežero kranto nešėsi du sraigių namelius.

VII

AVILIAI

Ten, kur meškims ant kelmų bites kopinėjo...

Kristijonas Donelaitis

Už rugių augo laukinė obelis, viena tarp dirvų ir pievų, kresna ir šlamanti tamsžaliais lapais.

Po ja stovėjo aną vakarą, grįždami iš kunigo Motiejaus, Antanas ir Valentina. Jisai ją atlydėjo ligi šios vietos. Ji sakėsi nuo čia nepaklysianti ir neišsigąsianti kiškio. Tai kalbėdama, Valentina laužė obels ūgį, kurį vadino vilku, ir rodė savo tėviškę: „Tenai prie ežero – mūsų namai“. Ir paskui ji nuėjo, ir vakaro tyla snaudė šitoj girių lygumoj, snaudė miežiuos ir žydinčiose bulvėse – tose nedrąsiose, niekieno neminimose taurelėse su geltonais taškais viduryje. Ir jinai nuėjo taku, paskendus rugių lauke – ir javai skyrėsi jai iš kelio ir linkčiojo. Ir vienplaukė jos galva buvo šviesi kaip ta nokstanti žiemkenčių jūra. Pirmi debesėliai ją pasivijo, žaidė aplink ją ir buvo tokie linksmi. Štai rymojo čia jos

petys, ir štai nulaužtas plaušotas obels ūgis. Ir kaip miela savo saujoj laikyti jos ranką, trapius josios pirštus... Ir tai buvo ne vakar, ne šiandien, o toli toli, kažkur saulėtų amžių pradžioj. Nūn Antanas stovi ir klausosi, vyturio giesmių pilna visam ore, ir pempė atleikia, švaistosi aplink galvą, išgąstingai šaukdama.

O jinai nuėjo...

Ligi obels Antanui viskas buvo sava – ir čirenimas aukštai, ir purptelėjusi kurapkų pora. Ir akmenų krūva, surinkta iš dirvų, ir nušienautos pievos kampas. Dirsės šiurkščiais savo grūdais braukėsi pro rankas, rugiagėlės kaišė nustebusius savo žiedus iš po nulinkusių javų: svarios varpos šaukė juos prie žemės, į kurią jie buvo nuberti ir kurioje miegojo baltas žiemos dienas ir naktis. Už sėjimų jisai rado provėžas, juodas ir drėgnas. Nusekė jomis ligi upeliūkščio vagos ir tiltelio, plyšiuose apaugusio žole. Gelsvo vandens dubury irstėsi vabalas ir rangėsi dėlė, juoda, šiurpi ir nereikalinga. O dar toliau buvo namai, Valentinos tėviškė. Didelis kluonas, nusviręs į ežerą, beveik siekė žemę savo šiaudiniu stogu, ant kurio riogsojo žiogai ir stovėjo garnys. Buvo rami popietė, ir visi sodo medžiai, vyšnios ir obelys, ir tas ažuolas gale pirkios – visi jie buvo tylūs.

Siauras takeliukas, šen ten perkirstas sueižėjusių plyšių, ringavo tiesiai į sodo vartelius. Antanas sustojo priešais juos. Buvo truputį nejauku. Giliai už medžių ir krūmų buvo girdėti nematomos kalbos, šūktelėjimai. Atrodė, kad už šakų ir kamienų tankmės būtų kitas pasaulis, kiti žmonės, kiti balsai, pas kuriuos nyku ir drovu įžengti. Sugirgždėjo varteliai. Sode, tarp nukarusių krūmokšnių, buvo tvenkinys, prižėlęs maurų ir žliūgių. Geltoni pūkuoti ančiukai, su dryžomis nugaromis, sukiojosi aplink lieptą.

Jisai klausėsi, ar neišgirs pažįstamo balso. Pro agrastus išsoko šuniukas ir puolė gaigalą, kuris lyginosi plunksnas ant kranto. Paukštis nebėgo, tik įtraukė žaliai žerintį kaklą ir šnyptė. Šuniukas tūpčiojo aplinkui jį ir skalijo – ne tiek iš piktumo, kiek iš išdykumo. Netikėtai apsisuko, ir gaigalas jį pavykėjo. Šuniukas ties krūmu kiauktelejo Antanui ir pašiaušė sprandą. Vaikinas linktelėjo prie žemės, ir šunytis nucypė už agrastų.

– Gėdykis, Tarzanai, – prabilo storas balsas.

Išėjo vyras – drūtas, su vešliais ūsais ir vanago nosimi. Jis nešėsi geldutę ir šnekėjosi su šunim, kuris slėpėsi už krūmo ir amtelėjo sykį – ne kad išgąsdintų ką nors, bet pats pasidrąsindamas.

Ūkininkas pamatė Antaną ir sustojo.

– Rodos, nepaklydau į Skaudvilius? – tarė vaikinas.

– Taigi kad ne, – atsakė anas vyras.

Tarzanas pro šakas tyrinėjo ateivį.

– Profesorius prašė... sakė...

– Na, tai būsi sveikas. Aš kaip tik einu dūlio.

– Ar jau pradėjot?

– Tuoju. Gali luktelti, arba krutėk pas kitus. Jis linktelėjo galva pirkios link:

– Turbūt ne visi ten bus svetimi.

– Ne... Bet aš palauksiu...

Juodu sustojo prie prakiurusio gluosnio. Skaudvilis pastatė geldutę prie stuobrio ir kalbėjo:

– Vakara buvom mieste ir su Valentina aplankėm senelį. Koks žmogus! Jis gi mūsų kraštą skersai ir išilgai išvaikščiojo, pusę Lietuvos pažįsta, net akmenis pakelėse atsimena.

– O dabar pats vos bepajuda – skaudu jam taip sėdėti vietoje, – sakė Antanas.

Ūkininkas atlupo didelį pūzrą ir numetė ant žolės.

– Ir juodu susidraugavo su Valiute, – vėl prabilo jisai.

– Ar daug turit bičių? – nežinodamas, ką sakyti, paklausė Antanas.

Skaudivilis patenkintas nusišypsojo:

– Ogi bus keli aviliai.

– Čia joms yra iš ko rinkti medų.

– Oje! Gi kai liepos žydi...

– Jūs ir liepų turit!

– Ne, bet girioje... Ištisas liepynas... Taip, dabar žydi... A, bus gana pjaulų. Galim eiti...

Už krūmų stovėjo berniukas, su pirštu tarp dantų. Jis buvo keliavęs pas tėvą ir, pamatęs svetimą vyrą, nedrįso artintis.

– E, Juozai, – šuktelėjo Skaudivilis, – eikše man į pagalbą: padėsi nešti.

Vaikas nesijudino: jis tik žiūrėjo į svečią ir pasitraukė tolyn.

– Tai tau kavalierius, – graudeno jį tėvas, – žmogaus bijo!

Juozukas atsilikęs kibino Tarzaną, kuris nenorėjo žaisti ir, nuleidęs ausis, nusikaltusiu snukiu, vėžliojo į šalį ir mėgino slėptis krūmuose. Sodas buvo erdvus, ir tų krūmų ilgos eilės augo tarp nukalkintų obelių ir kriaušių. Tankiais kupstais vešėjo ten aštrūs agrastai supurentoj žemėj, ir jų uogos karojo iš po lapų, permatomos lyg žali vandens lašai. Tarpais kėlė šakas serbentos su raudonomis, jau praretintomis kekėmis, į kurias žiūrėjo gaidys ir pasišokinėdamas mėgino skintis.

Priešais pirkios duris kerojo klevas, vienu šonu tankias šakas atrėmęs į stogą, o kitu nusviręs į kiemą. Jo ūksmėje stovėjo sunkus stalas, ir aplinkui sėdėjo Skaudivilių šeima. Rūgusiu pienu aplipę šaukštai, tušti dubenys, rudas, su atšokusia pluta duonos kepalas ir spiečius musių rodė, kad būta ką tik po pietų. Antanas apsižvalgė, tačiau nematė, ko ieškojo. Gale stalo, vytinėj kėdėj, sėdėjo moteriškė su akiniais ir lopė kelnes. Jisai sumojo – Valentino mama: abi jos turėjo dideles akis, truputį riestas nosis ir lygiam, apvaliam veide nežymiai atsikišusius žandikaulius. Tik motinos plaukai, nūn jau žilsvi, seniau turėjo būti juodi, o dukters garbiniai buvo šviesūs, visai kaip tėvo.

– Klausyk, – šnekėjo moteris, – atsivedi svečią, o mes čia apsikrovusios. Izabeliuke, padėk man nukraustyti.

– O ką veiks Magdė, – spyrėsi mergaitė ir, įkišusi galvą į priemenę, šaukė: – Magde, Magde!

– Matot, kokią panaitę turim, – nusijuokė Skaudivilienė iš dukters.

Duryse pasirodė ir tarnaitė, stambi, raudona, įsistojusi į klumpes. Neskubėdama, laižydama jinais tarė vyrišku balsu:

– Kas?

– O štai, – numojo mergaitė į stalą.

– Šaukštai nepabėgs pro vartus, – murmėjo Magdė.

Prikyšte nusišluostė burną ir lėtai imliojo duoną, dubenis. Sužėrė trupinius į saują ir numetė vištai, kuri kaitinosi, užvirtusi smėlio krūvoj, sušiurpusi ir įtraukusi kojas prie pilvo.

Kai jau buvo apsisveikinę ir radę šneką, Izabelė su karklo virbu rankoje atsistojo už motinos ir nepaleido Antano iš akių: ji viską turėjo žinoti, – Skaudivilis grįžo iš virtuvės su dumtuvėmis, kuriose rūko žarijos, ir sukišo į jas pjaulus. Melsva dūmų gija ramiai kilo ir sklaistėsi klevo lapuose. Zyzdama atlėkė bitė, apsuko ratą aplink Juozuką, ir išsigandęs vaikas apsikabino tėvui koją.

– Nebijok, – guodė jį Skaudivilis, – mes tuoj atimsim iš jos medų.

Čia prasivėrė pirkios langas:

– Tėti, geldą jau išvaliau.

Šaukė Valentina.

– Gerai, dukra, – tarė jis. – Ir galėtum ateiti: svečias nebuvelis.

– Kur tokia susivėlus... Labas, Antanai, – atsakė jinais į ano mostelėjimą. – Aš tuoj...

Ir dingo už lango užuolaidos.

Tėvas įdūmė į jausmus ir iškėlė už pažastų Juozuką:

– Na, vyre, dabar keliausim pas avilius.

– Ne, ne, – spurdėjo vaikas.

– Kodėl ne? Bijai?..

– Aš visai nebijau, – gyrėsi Izabeliukė ir numetė rykštę į sodą.

– Tėvai, užsidėk sietą: kai ims gilti... – būgštavo motina.

– Ką šneki – aš bičių nebijau, ir jos manęs nebijo.

– Išsigąsi, kai cvaktels į nosį.

– Tegu kanda: nesuės – per didelė.

– Jei tau snapą krimsteltų, jau būtų žymu.

Kai juodu taip erzinosi, pro lapus prasimušė spindulių juosta, krito ant stalo ir, dūstelėjus šakose vėjeliui, raibuliavo, tarsi būtų iš vandens.

– Štai ir aš, – pasirodė Valentina.

Ji stovėjo ant slenksčio ir klėstėjo skarelę, surištą užpakaly. Buvo apsvilkusi nebalintos drobės suknią trumpomis rankovėmis, ir kai ji sveikinosi, Antanas matė tris skiepy suardytus ženklus prie peties.

– Nepaklydot? – paklausė ji.

– Imsi ir paklysi!

Antanas mąstė: „Štai kokia ji savųjų tarpe – su tėvais ir broliais“. Ji atrodė jam, lyg būtų čia gyvenus nuo neatmenamų laikų, lyg pirks, klėtis ir svirtis ant kiemo visados būtų stovėjusios, ir tie patys žmonės juose vargą kentę ar linksmas dienas leidę, lydėdami pavasarius ir rudenis, rugiapjūtes laukuose, obuolių brendimą soduose ir rinkdami bičių medų. Jis negalėjo įsivaizduoti, kad klevas, kad anie šermukšniai dar su žaliomis uogomis būtų kada nors, prieš penkiasdešimt, prieš šimtą metų, leidę pirmąsias šakutes, gležnas ir nedrąsias. Drauge jis nesuvokė, kad Valentina kada nors maža lakstė tuo smėlėtu takeliu, vartaliojosi žolėje ar drožė rykštę kaip Izabeliukė. Ne, jina visados buvo šitokia, daili, nauaugusi, su tuo klastingu šypsojimusi palei akis ir pora neklusnių garbinių smilkiniuose, kai tik plaukai esti nesurišti. Ir Skaudvilienė visados buvo žilstelėjusi, lyg pasakų motė, ir Juozukas toksai mažas, apsikniaubęs motinai į sterblę ir dėbčiojęs į svečią. Žiūrėdamas į spindulių raibuliavimą ant stalo, vaikas jautė, tarsi bėgantis laikas aplenkų šiuos namus, kad žiemos nė vasaros čia nieko nesendina. Jam keista darės pamanius, kad šitoj pirkioj būtų kas miręs, kad būtų čia vaikščioję ar šnekėjęsi kitokie žmonės negu šiandien, kad vietoj šio ūkio kadaise galėjo giria siūruoti ir ošti... Varnėnas, pasilypėjęs ant šakos prie inkilo, čiulbėjo ir švilpė, ir trileno toks patenkintas ir laimingas, lyg apsvaigintas lapuose besisklaidančių dūmų, kurie smilko iš dumtuvės.

– Senelis siuncia labų, – prabilo Antanas.

– Dar nepamiršo manęs, – atsidūsėjo Valentina.

– Kur čia pamirš tokią, tokią...

– Tokią landžią ir įkyrią, kad net barti reikia.

– Na?

– Kartą ėmė ir aprėkė.

– Už ką?

– Parodyk, sako, kaip rašai... Aš atkišau sąsiuvinį. Jis žiūrėjo, žiūrėjo, pasklaistė ir: „O kas čia?“ Aš nieko nesuprantu ir raudonuojau lyg vėžys.

– Ir kas ten netiko?

– Mat naują skirsnį jam reikia pradėti nuo trečdalio eilutės. Aš gi...

– Žinau, žinau – tokia jo tvarka. – O kaip namie sekasi?..

– Neblogai. Pešuosu su Juozuku.

Ir ji glostė plaukus vaikui, kuris išsišiepęs glaustėsi prie jos.

– O, jis tikrai jus sumuša. Ar teisybė, Juozuk, suduodi Valiutei?

Berniukas sukrykštė ir apsikniaubė seseriai ant kelių.

Šūktelėjo Skaudvilis:

– E, Vale, nebijai bičių? Dievo padedami, galim pradėti. Panėšėk įnagius ligi avilių.

– A, jei gils – tegul gilia, – atsidūsėjo duktė, – daugiau niekam nė netinku.

Jinai paėmė dumplės, kalną aviliams atplėšti ir atsistojo šalia tėvo, kuris rankoje laikė geldą, naujai išskaptuotą ir kvepiančią nei liepų žiedais, nei ramunėlėmis. Tuo tarpu Izabeliukė nukūrė į virtuvę ir atbėgo su dubeniu, įdavė jį sesei ir prašė, kad grįždama atneštų korį: ji neištversianti, ligi sulauks visos geldos. Ruoša susidomėjo ir kiti Skaudvilių gyventojai: iš krūmų išlindo vištos ir sustojusios karkino – ir jos norėjo sau medaus užsidainuoti. Kieme antys pradėjo šaukti ir pyktauti, kad joms sutrukdė šildytis. Ramiai kriuksėdama ir nudribusį pilvą trūkčiodama, jas pabaidė kiaulė, kurią vijosi balti paršiukai: jie žviogė ir taikstėsi žįsti deglają, bet ji negulė ir nežindė jų, tik įsuko į taką prie pirkios, murzina, iškėlusį šnipą ir apsiuostydama.

– Jokūbai! – šaukė storas Skaudvilio balsas. – E, Jokūbai, ar girdi!

Ilgais skvernais lapatuodamas, atbėgo piemuo Jokūbas, ligi akių paskendęs kepurėje, kurią jis bruko aukštyn.

– Ką? – klausė jis.

– Ar nematai – varykis...

– Tu rupūž...

– Jokūbai, ką aš tau sakiau! – sudraudė Skaudvilienė, kuri baigė rašioti vyrui rankogalius.

– Vis negerai ir negerai, – bambėjo piemuo.

Ir tam kerštui, nusivaręs kiaulę į kiemą, taip žybtelėjo botagu per paltį, kad toji žvygdama nusirito į žardį, o paršiukai rėkdami lalėjo paskui, žaibuodami savo mažais kulnimis.

– Na, dukra...

Tuoju grįžo ir Jokūbas, o iš virtuvės išlindo Magdė ir žiūrėjo raudona kaip aguona. Jie nuėjo už pirkios. Tenai sode, medžių ūksmėje, buvo susigūžę aviliai. Pačiam pakrašty prie žemės linko kelminiai – papilkavę, slėsnūs, jie ten snaudė tokie pasenę, matę daugybę liūčių ir speigų ir štai ligi šiolei išsilaukė. Skaudvilis sakė, kad bitės juos labiau mėgstančios negu kitus kuriuos. Iš antro šono, vienas po kito išsirikiavę, šiaušėsi aštuoni šiaudiniai aviliai. Apsisiautę kūlių gūniomis, viršuj surištomis į kuodą, o apačioje išsiskėtusiomis, jie priminė tas devyniomis skrandomis apsilvokusias bobas, storas ir nebijančias nei pusnių, nei saulės. O pačiu viduriu tiesėsi eilė rėminių namelių, dar naujų, čia geltonai, čia baltai ar žaliai nudažytų. Kai anie aviliai buvo tartum rūstūs, iš šių tryško giedrumas ir šviesi ramybė. Štai bitutė išbėga ant laktos, stabtelia akimirką ir nulekia pro obelų šakas. Kita, ratuota, su apsunkusiomis kojytėmis, atzvimbiamo, nusileidžia ir kuldena į juodą angą. Ir to jų zvimbimo pilnas oras – jos šaudo ir šaudo čia į laukus, čia atgal, ir rodosi, lyg erdvėj būtų išvarstyti skambantys siūlai, kurie zystų ir zvimbų, lytimi neregimų pirštų.

– Dievo vabalėlis bitutė, – galvojo Skaudvilienė, – ir ji miršta lygiai taip kaip žmogus. Atsimenu, kai buvau dar maža...

Antanas pažvelgė į ją. Taip, ir jinai kadaise buvo tokia jauna ir graži kaip Valentina.

– ...kai buvau dar maža, pasakojo man amžinatilsį mama (duok jai, Viešpatie, dangaus karalystę!), kad kartą vagys išplėšė bažnyčią, pavogė Švenčiausiąjį ir išbėrė dvaro laukuose, o kieliką, kuris buvo iš aukso, nusinešė. Tada bitutės surinko ostijas į avilį ir nulipdė iš vaško kieliką. Dievilį jos ten padėjo... Ir garbindamos dūzgė šventų giesmių gaida...

– Ir kaip buvo paskui, mama? – nutraukė Izabeliukė.

– O žmonės išgirdo bičių giesmes, suprato, kas atsitiko, ir pasakė klebonui, kuris iš išgąščio net buvo susirgęs. Ir su didele procesija parnešė Švenčiausiąjį į bažnyčią...

Skaudvilis priklaupė ir skeidė šiaudinę gūnią avilio užpakaly. Ant laktos išlindo keletas bičių, bet nelėkė į laukus, tik klausėsi ir stebėjo, kas čia bus. Šiaudus nužėręs į šalis, ūkininkas dar nelupo avilio, bet pridėjo ausį prie sienos. Tūkstančiai tylių, nesuprantamų balsų ten ošė ir dūzgė. Ir lyg nyku, lyg labai gražu buvo įsiklausius į slaptą bičių gaudesį. Regėjos, kad ten triūsia ir zurzia visai naujas, dar niekieno nepalietas pasaulis, lyg koks senoviškas miestas ar pilis, apie kurias jam tiek kartų buvo pasakojusi Valentina, apie kurias jis ir pats raštuose skaitė. „Dievo vabalėliai“, – mąstė jis, mąstė su meile ir tarsi gailėjosi, kad nori ten brautis ir suardyti vaškinius jų miestus, dailiai išvedžiotas gatves. Paskui paėmė kaltą ir atlankstė vinis. Pro ausis prazyzė pirmas žvalgas. Skaudvilis padūmė avilį ir vėl kopinėjo. Tačiau atskridusi bitė nirto aplinkui jį. Tada jis guodė ją ir gailavo:

– Vargšele, nešei, nešei medutį...

Jis atplėšė avilį ir vėl pasmilkė. Valentina gindamasi nubėgo ir atsistojo už Antano.

– Tegū tave pirmą griebia, – truputį apsigandusi, juokavo.

– *Dulce et decorum est pro patria mori*^{*}, – pasišaipė jisai.

Atplėštam avily buvo matyti eilė korių, iš viršaus tamsiai rudų, žemyn vis šviesėjančių, o kairiame šone beveik baltų ir trapių.

– Tie be medaus, – sprendė Valentina apie baltuosius korius.

– Užtai kiti net varva, – kalbėjo tėvas.

Bitės lakstė žemai po koriais, bėginėjo ant laktos ir apdujusios laipiojo po šiaudus. Smarkesnės suko aplinkui Skaudvilį, ir viena įsisegė į ranką: jis ramiai nukratė bitę, kuri mirdama nupuolė į žolę, ištraukė geluonį ir pasiėmė ilgą peilį. Atsargiai pjovė korius, dėjo į geldą, sunkius, su varvančiu medum iš sužeistų akučių. Ir kitos bitutės ėmė zuiti po sodą. Viena prisikabino prie Antano, bet atmušta puolė Valentinai į plaukus ir zirzė įsipainiojus.

– Jau, – suriko ji ir purtė galvą.

– Įgylė? – susirūpino motina.

– Dar ne, bet tuoj įgils, – iš anksto pasidavė Valentina.

Suėmusi sruogą plaukų, bandė iškratyti bitę.

– Palaukit, – priėjo Antanas.

Nusilaužė porą šakučių, atsisuko į Valentiną ir paklausė:

– Kur?

– O štai ties dešiniu smilkiniu.

Jis niekad nebuvo jos matęs iš taip arti. Kokios didelės jos akys! Ir koks lūpų vingis!

Jis suėmė bitę ir traukė ją su plaukais.

– Skauda?

– Ne, tik nesutraiškykit man bitutės.

– Nebijokit. Bet aplamdyti gerokai aplamdysiu. Štai!

Su keletu šviesių plaukų jis iškėlė bitę ir pamėtėjo į krūmus:

– Tegul ji pailsės.

– Ačiū, – dėkojo Valentina, – likau gyva.

Sulig jos žodžiais sucipo Tarzanas. Jis kūrė iš sodo, kaukė ir aimanavo. Buvo girdėti, kaip skalijo kieme. Vis šaukdamas jis ritosi aplink pirkį, apibėgo vieną eilę, apibėgo antrą, nusigandęs ir

---

* Malonu ir garbinga mirti dėl tėvynės (*lot.*, Horacijaus žodžiai).

nelaimingas.

– Šunelis! – gailėstavo Skaudvilienė ir su Juozuku traukėsi atbuli nuo avilių.

Izabeliukė šnairavo į medų geldoje ir laižėsi. Kai tėvas jau tupinėjo prie kito avilio ir jos neatsiminė, ji šūktelėjo:

– Tėti, o kur man...

– Teisybė, dukra, teisybė – tau gi seilės baigia varvėti. Eikše.

Ir jis įdėjo korį dubenin.

– Kad bijau, – nesijudino mergaitė.

– Jei bijai, tai palauksi...

– Aš laukti nenoriu.

– Ak, galiu panėšėti.

Ir Skaudvilis žengė į sodą, lydimas bičių.

Duktė nutvėrė medų ir spruko atgal. Pusiaukelį stabtelėjo, griebė už kaktos, atsisuko į tėvą ir tarė:

– Tai tavo bitės...

– Kas, įgylė?

– Taigi, – ji sušliurpsėjo.

Tačiau greit prisiglaudė dubenį, rami priėjo prie sesers ir paprašė:

– Ištrauk gylį.

– Popa?

– Taip, bet aš nerėksiu, – atkakliai pareiškė Izabeliukė. – Tik sutins dabar.

– Einam į pirką, – vadino Skaudvilienė, – aš tau peiliu žaizdą paspaudysiu – netins.

– Ir dar krienais ištrink, mama, – prisidėjo ir Valentina su savo patarimu.

Motina su mažaisiais nuėjo. Dabar jie ten gydysis ir ulios! Sodas buvo padūmavęs. Bitės šaudė kaip šaudžiusios, skridamos į žydinčias pievas, į šilus ir saulės nukaitintus šlaitus, kur kvėpėjo čiobrai. O tenai, kažkur krūmuose pasislėpęs, unkštė Tarzanas. Ties aviliu priklaupęs, Skaudvilis bumbėjo ir šnekėjosi su savim. Jis gūžtelėjo pečiais ir atsisuko į dukterį.

– Kas yra, tėti?

– Koriai tokie keisti, vaikelai. Tokie keisti... Lyg nelaimė kokia...

– Ką čia...

– Ir aš žinau, dukra... Bet vis kažkaip neramu, lyg kokia išiktis tavęs lauktų... Na, nesikandžiot, kam pyktis!

Ir jis vėl riekė korius.

Per medžius nupūtė vėjas. Lyg kas būtų bėgęs viršūnėmis – jos sušnero, sušvokštė, lapai sumirgėjo spinduliuos ir vėl tilo. Kregždės gaudėsi ore, retkarčiais klykteldamos ir sprukdamos toli toli į dangų ir į tą baltą aukštumų keliauninką debesį, kuris prisibijodamas plaukė, nes buvo pirmutinis visoje erdvėje, iš paskos lydimas trejeto kamuolaičių, garbiniuotų lyg ėriukai.

Antanas atsigrėžė į Valentiną. Jinai žiūrėjo į tą debesį. Bet ko ji taip susigalvojus?

Jisai tarė:

– Valiute...

Susimąščiusiam jos veide prabėgo šypsnyš, bet neišblaškė ano susitelkimo.

– Ką? – paklausė jinai.

O jis nežinojo, ką sakyti. Valandėlę laukė sumišęs, norėjo tarti, teirautis ko, bet nieko nesuvokė. Jis vien troško suardyti tą vidudienio rimtį, pilną bičių zyzimo ir varnėno švilpiniavimų.

– Koks debesis! – numykė jis, kad ką pasakytų.

– O gal eisim į pirkia? – kalbėjo Valentina, lyg neišgirdus jo žodžių.

– Luktelk, dukra, – šūktelėjo Skaudvilis, – jau baigiu.

Jis uždarė avilį, sulyginą šiaudus ir apjuosė viela. Įsirežęs ėjo su gelda. Medų pastatė seklyčioje ant grindų – ten jau puotavo Izabeliukė su broliu. Juodu jau buvo sotūs, dabar rinko bičių duoną, kramtė ją su koriais ir, iščiulpę rūgštį, spaudė vašką į lėkštę. Atsirado ir daugiau smaguriautojų – iš kluono, miegojęs apypietės, atėjo vyriausias Skaudvilių sūnus Petras, užkiūtusiomis dar akimis ir su keliais dobilo lapais ant nugaros. Ir Magdė sukosi seklyčioje, stumdžiodama kėdes, ir piemenukas Jokūbas iš priemenės kyščiojo galvą į kambarį.

Grįžo Skaudvilienė su kraitele agurkų.

– Kad šveisim, tai šveisim, – tarė Petras.

Kelios smilios bitės įskrido pro langą ir suko aplink geldą.

– Kvailiukės, ko gi čia lendat, – barė Skaudvilis, – matote, kad jau pora prigėrė.

Meduje mirko kelios negyvos bitės – rado jos mirtį savo suneštam, iš tiekos žiedų kantriai surankiotam derliuj.

– Dabar visus prašom prie stalo, – ragino Skaudvilienė ir riekė duoną.

Ėjo ne visi. Jokūbas, nučiupęs korį, išpleškėjo į kiemą ir ten, pasisėmęs iš šulinio vandens, kirto iš peties. Magdė su pilna lėkšte nuniro kažkur į pašalį – buvo girdėti, kaip ji čepsėjo ar virtuvėj, ar priemenėj. Tas jos garsus valgymas turbūt prišaukė Tarzaną; iškankintas, su nuleipusia ausim, jis užkėlė pirmutines kojas ant slenksčio.

Ir prasidėjo vaišės. Antanas pasikabino medaus ir rijo. Ir nenurijo – užgniauzė gerklę jam, pritrūko kvapo, o akyse ištryško ašara. Nejučiomis žvilgterėjo, ar kas nepastebėjo. Valentina nusijuokė ir pripylė vandens į stiklą.

– Kai kas mėgsta užsigerti, – ji šyptelėjo.

– Dėkui, – pasakė jis ir sunkiai nurijo pirmą kąsnį galvodamas: – Bučiau dar užspringęs kad ko gero. Ne, toliau medus nekliuvinėjo gerklėje.

– Mes dabar kaip meškinai, iškopinėję bites, – juokėsi Skaudvilis.

– O aš meškutė, – prunkštelėjo Valentina.

– Ir aš noriu, – trukčiojo už sijono motiną Juozukas.

– Ko norit?

– Meškutės.

Visi juokėsi, o vaikas žiūrėjo ir nesuprato, kas čia atsitiko. Jis pasitrynė nosį meduotu delnu, nuėjęs atsisėdo pas Tarzaną ir apsikabino jį.

– Rytoj būtų gerai nusiųsti lauktuvių seseriai Gertrūdai, – galvojo Skaudvilienė.

– Rytoj? – suabejojo jos vyras. – Turėsime daug darbo – visas dobilų sklypas bus jau išdžiūvęs.

– Valiutė gi tokia čia grėbikė.

– Mama! – gynėsi duktė.

– Vis tiek rasi laiko nusiirti, – nenusileido motina.

Atėjus gale stalo atsistoją Izabeliukė, apžiūrėjo valgančius ir nusprendė:

– Antanas gali palydėti, jei tau vienai nepatinka.

Ir apsisukus ji grįžo prie lango, motinos barama.

Vaikinas visas suliepsnojo ir užsigulė ant savo medaus, šaukštu skirdamas vaško gabalėlius.

– Jis ir taip turi daug darbo, – kalbėjo Skaudvilienė. – Ak, nežinau, kas iš tos mano Izabelės išeis.

Ji baigė valgyti ir patvarkė:

– Reikia ir apie darbą pagalvoti... Petrai, pasakyk, tegu Jokūbas jau gena... Ir pačiam laikas... O aš tuo tarpu surišiu seneliui lauktuvių. Valiutei jis toks geras... Ką, dukrele, nuplauksi rytoj?..

– Bet jei viena nenori...

– Dėdiene, aš laiko turėčiau, – išdrįso Antanas.

Ir nepasijuto, kaip jį prakaitas išpylė.

O kai ėjo namo ir Valentina jam panėšėjo ryšulėlį, jis paklausė:

– Ar jūsų mama turi seserį kur nors netoli?

– Ten – pusseserę.

Ji parodė pro medžius stūksantį bokštą.

– Tengi vienuolynas.

– Uždarysim jus ten... Na, bet daugiau nelydžiu. Ir tėtis laukia gale sodo.

Iš tikrųjų – ko jisai žiūri atsidėjęs ir tarsi susirūpinęs.

Paėmęs medų, Antanas pajuto šiltą ąsą, kur Valentina buvo laikiusi. Stipriai apgniaužė jis tą vietą ir, eidamas laukais, tarp rugių ir linų, mąstė, kad toji šiluma teka į jį ir tvinksi jam po kraują.

VIII

BOKŠTAS

Kur baltos statulos

Ir tamsiai žalios nišos,

Ten vieną vasarą

Likimai mūsų rišos.

Salomėja Nėris

Valentina įdavė pintinę ir pati įšoko į valtį, kuri svyravo tarp lendrių. Geisaties ežero krantai buvo ramūs, medžiai iš lėto suposi ir atspindėjo vandeny drauge su trobomis, su girių viršūnėmis ir vienuolyno bokštu. Anoj pusėj važiavo žmonės – ir arkliai, ir ratai buvo maži, juokingi... Kažkur už švendrų vaikai gaudė žuvis. Jų kalbos buvo girdėti aiškiai ir toli. „Aš vakar sumeškeriojau svarinę lydeką“, – sakė vienas. Ir buvo taip, lyg kas šalia tavęs šnekėtų. Jokūbas, įsibridęs aukščiau kelių, sekė plūdę. Tarpais iš aplinkinių krūmokšnių, iš meldų pakildavo būrys paukščių. Vieni jų skrido tiesiai į viršų, kiti skliautė pavandeniu. Kregždės, lyg pamėtėti akmenukai, taškė krūtinėmis vilnis ir, gerai pataikiusios, džiaugsmingai krykštė atgal.

Laivė išsinėrė iš retų švendrų, už kurių buvo įbestos kartys: šen ir ten žvejai buvo suleidę tinklus. Yrėsi pro tą pačią pakriaušę, kur andai knibždėjo vėžiautojai. Buvo tai status šlaitas. Viršuj augo pušys: tarpais jų šaknys karojo nubyrėjusiam, it išgraužtam krante. Buvo ten matyti lyg lapės urvų ar vaikų išraustų duobių, kurių juodos angos siekė tekšlenančias bangas, ir rodėsi, kad sunkus nukarusios žemės luitas nusvirs, pušis susiūbuos, nulenkės žalią viršūnę ir iš lėto nugrius į ežerą, ten atsiguls ant dugno, o tarp jos šakų plaukios žuvis ir rėplios vėžiai.

– Paliksiu jus vienuolyne, – mirktelėjo Antanas.

Jis buvo nusimetęs švarką, pasiraitojęs marškinių rankoves ir atlapa krūtine. Užgulęs ant irklų, kapojo vandenį, o Valentina sėdėjo priešais jį, saugojo pintinę su medum ir žiūrėjo į tėviškės lygumas, į kluoną, palinkusį prie ežero, į raudoną pirkios stogą ir į kaimynų trobas, gulinčias medžių tankmėje.

– Dar pamatysim, katras liksim, – atsikirto ji.

– Esat mano valioj – bene šoksit į vandenį, jei vienas atgal išplauksiu.

– Oho, atsirado barzdotas vyras – vyras iš jūrų.

– Valentina, ir dainos nieko nepadės. Teisybė, galėsit giedoti už mūrų – tokį balsą turit!

Jinai apsiniaukė. Antanas susirūpino, ar nebus jos įžeidęs.

– Pykstat?

– Kas? Ar aš? Kas jums į galvą šovė? Aš tik atsiminiau eketes...

– Eketes vidury vasaros!

– Ir čia būva žiemų. Klausykit...

Kai ji pasakodavo, visados pradėdavo tuo pačiu „klausykit“: už tai Antanas ją kartą pašiepė. Ji atsikirsdama sugavo jo kartojamą „ar suprantat“, tačiau vienas antro nepataisė.

– Klausykit, – kalbėjo ji, kulnėmis suspausdama pintinę ir taisydamosi plaukus, – aš tada buvau jaunesnė... Buvo gili žiema, medžiai pokšėjo, bet ežeras dar neužsnigtas. Dieve tu mano, kaip čia smagu, kada yra ledo! Iš namų ligi vienuolyno pačiūžomis... Arba ligi Gervijų salos... Matote, anakur... Čiuožiui taip kartą. Vėjas švilpia pro ausis. Temo. Pirmos žvaigždės sužibo danguje. Ir taip gera... Štai po pat kojomis – juoda skylė... Ką ten galvosi. Tik švystelėjau, nesiekdama ledo – ir jau kitoj eketės pusėj. Čia jų keletą žvejai buvo iškirtę. Vos nenumarmėjau gilyn... Kai atsimenu, šurpas sukrečia. Iš tikrųjų gal ir geriau būtų buvę: žmogus čia nieko neužgyveni. Juk tai nulis ir baisiausias skurdas. Tik išėikvoji pinigus, kuriuos dangus tau mažam davė, ir grįžti tuščias. Tikra mizerija aš!

– Valentina, kas jums šiandien! – susigraudino jisai. – Juk yra dalykų, kurie šio to verti: ryšiai su žmonėmis, su savo žeme arba kokie pamėgimai – kad ir muzika...

– Sakot, – muzika. Jums gi arčiau prie širdies kitoks menas.

– Taip, bet niekur neradau tokio artimo žmogaus, kurį taip akiai branginčiau kaip muzikoj.

– Ir kas jis?

– Bethovenas. Dievas-žmogus!

Ir Antanas nuleido irklus. Laivė bėgo nevaroma. Valentina tylėdama linktelėjo galva, jos lūpos sukrutėjo: matyt, bandė ką sakyti, bet susilaikė, nuleido pirštus į vandenį, bijodama tarti didų vardą.

Kai laivė buvo bestojanti, jinai pasiūlė:

– Susikeiskim vietom.

– Ką jūs...

– E, aš pratus. Pirmiau jūs lipkite pas mane – negalima taip palikti lauktuvių, dar išsilies.

Valtis siūbavo. Valentina atsirėmė į jo petį ir atsisėdo prie irklų.

Ji tarė:

– Dabar plauksim kaip narai.

– Tik nesumuškite mano rekordo. Tačiau ką gi moteris gali!

– Pamatysim.

Ji giliai panėrė irklą ir pasuko laivę tiesiai į bokštą. Paskui palinko ji pirmyn, jos pečiai išsišovė. Valtis iš pradžių dar krypuliavo, bet po kelių smūgių išsitiesė ir plaukė lengva ir greita, skrosdama mažytės ežero vilnis. Iš abiejų šonų nusidriekė dvi vandeninės briaunos, žalios, su sproginėjančiais burbuliukais. O užpakaly išsirausė ilga vaga. Lygi ir žvilganti, ji atrodė tiršta ir nyko tolumoje, apsemta smulkių bangų. Antanas žiūrėjo į nurudusias Valentinės rankas, stipriai laikančias irklus ir nardančias tai pirmyn, tai vėl atgal, žiūrėjo į išsitempusius, baltus krumplius ir į kojas, tvirtai atkištas priešais jį.

– Lekiam it sakalai. Aš jau pasiduodu, – prabilo jis.

Valentina tik pažvelgė: tai tau juoktis, sakė pašaipios jos akys. Ir staiga ji paklausė:

– Ar jūs esat buvęs pas marias?

Antanui dingtelėjo: „Ji turbūt nori mane paspęsti kalboje. Ką ji mano? Aha, dėl to ką pas senelį sakiau!“ Ir prašneko:

– Pernai senelis ten vasarojo.

– Kaip atrodo?

– Daug vandens, ir tiek. Iš pradžių apvilia – reikia su jomis susibičiuliauti, jeiti į jų paslaptis ir užsispyrimus: lygiai kaip moteris.

Valentina švilptelėjo.

Antanas ironiškai tęsė:

– Tik jūra apvilia iš pradžių, o moteris – pabaigoje.

– Oho, žinovas!

Ir ji nepatikimai atkišo lūpas, jaunas ir žydinčias.

– Beje, – nusuko ji kalbą, – pas jus buvo panelė Bronė?

– Taip! Ir aš baisiai patenkintas. Tegul Viešpats pasigaili manęs! Ir jinai paliko man sąsiuvinį – „Širdies kančios“ tenai parašyta.

– Skaitėt?

– Kur iškęsi! O, ten aistros, kraujas kunkuliuoja, dūsavimai ir ilgesio naktys. Be to, ji prašė išbraukti silpnąsias vietas.

– Pasitarnavot?..

– Taip, perbraukiau nuo pirmos ligi paskutinės raidės.

– Koks žiaurus!.. Ir ką ji?

– Pasakė ačiū.

– Bet ji nieko sau mergaitė. Vertėtų apsisukti, ponas Antanai.

– Dėkoju. Deja, man dešimt jų nereikia.

– Jau pakliuvot kuriai nors į rankas?

– Ne.

– Tada aš nieko nesuprantu...

– Čia nėra ko suprasti: tik žiūrėk tiesiai.

Jo žvilgsnis sustojo prie Valentinos.

– Tiesiai prieš save matot bokštą, – išsisuko ji.

– Valentina!

– Jūs nors ir šaukiat, bet nespardykite pintinės. Kai išversit medų, ką pasakysiu seseriai Gertrūdai?

– Jei paliečiau medų, ežeras būtų saldus, ir mudu gertume kaip tas pasakos mulkis: jis iš vienos bitės pririnko medaus devynis stirnų kailius. Beje, ar dažnai matotės su seseria Gertrūda – juk giminės!

– Taip, jinai man labai labai gera.

– Dar pavilios.

– Dievas žino, kas iš manęs bus. Kai kada taip sunku...

– Valiute, visiems gi tas pat. O vis tiek nėra ko nusiminti: kada nors bus mūsų viršus.

Ir griežtai jis įsikabino į briauną.

Ji paerzino:

– Nebent vienuolyne viršininku.

Antanas pasipūtė.

– Ne, to jau neatsitiks.

– Ir kodėl?

– Kodėl? Hm, kodėl?.. Nepatinka, ir tiek. Aš noriu gyventi.

– Visokių esama gyvenimų.

– Jei norit – aš nemoku klausyti. Paskui, paskui... Ir kolei pasaulyje yra tokių dailių... Aš išgriaučiau ir devynis mūrus...

– Juokus varinėjat.

– Norit, kad rimtai kalbėčiau. Man rodos, jog mūsų vienuolynai prasilenkia su savo pašaukimu: vietoj individualios nuosavybės jie pastatė kolektyvų turtą. To dalyko aš nesuprantu – jeigu būti vienuoliu, tai tik tokiu kaip šventas Pranciškus Asyžietis. Visi tavo ištekliai: kelionės lazda, virvė ant strėnų, išmalđai gauta duonos pluta. Dievo artybė, ir jo žodis visiems. Tada ir žuvys klausosi, iškišusios galvas iš vandens.

– O gal išdrožtum dabar pamoksliauką meksrams?

– Valiute, aš rimtai šneku.

– Gerai, tik nepykit. Beje, ką norėjau pasakyti? Aha, atsimenu. Jūs pamirštat, kad yra visokių vienuolynų: vieni to siekia, kiti ano dalyko. Ir įvairiais keliais.

– Aš ir pasakiau, ką manau apie tuos visokius. Šiaip ar taip, jeigu man reiktų ten stoti,– nuo ko saugok, Viešpatie, – pasirinkčiau vienišą ir skurdų, kalnuose kur apsnigtą... O jus tada priglaustų sesuo Gertrūda.

Tai jis pasakė liūdnai.

– Ne, aš dabar niekam netikus, – tarė ji ir valtį pasuko į vandens taką tarp tankių meldų.

Buvo jau atplaukę. Valentina prisiryė prie kranto ir išlipo ant drėgno smėlio, kur įsimynė jos pėdos – nejučiomis siurbėsi į jas vanduo. Abu ištraukė valtį ir lipo lėkštu, puriu šlaitu, nubertu akmenukų, varliakiautų ir sudžiūvusių švendrų. Juodu priėjo pirmas pušaites, mažas, su skurdžiais spygliais. Nuo smėlio ir pušų kvapo buvo šilta, aitrų ir krūtinei skanu.

– Žiūrėkit, – tarė Valentina.

Jis atsisuko: anoj pusėj vežė doobilus. Ir žmonės, ir arkliai buvo tokie tolimi. Viršun metamos kupetaitės atrodė it kokie svaidomi kamuoliai: jie lekiojo greitai nuo žemės į Magdės glėbį ir klusniai gulė vienas šalia kito.

– Rodykit kelią, – paprašė Antanas, – aš čia nieko nežinau.

– Klausau.

Rado provėžas. Jos smėlyje buvo nežymios, bet toliau pušyne buvo giliai išraikę taką. Medžiai didėjo, giria buvo tanki ir jauki, pilna šviesių kamienų. Aukštai iškeltos viršūnės sūpavo ir ošė. Šen ten pro žolę šypsojosi žemuogės: žiūrėjo į žmones, į medžių šakas ir dangų, tokios smulkutės ir trapios, ir lyg stebėjosi dideliu, žaliu ir mėlynu pasauliu.

– Už vingio matysim bokštą, – priminė Valentina.

Ji ėjo priešais ir taikstėsi užminti ant žagarų, kurie traškėjo po jos pėda.

Tarsi ant pušų pastatytas, kilo baltas mūras. Rodėsi, kad jis nesiekia žemės, laikosi ore, pakibęs ant daugybės šakų ir šakelių, ant tų visų aštrių spyglių ir žalsvų metūgių. Buvo kaip ir pusiau nugrimzdęs, nes kyšojo tamsūs langų stiklai, kuriuose tarpais sužėruodavo spindulys. Atsimušę šešėliai slinko aukštin mūro sienomis, kurios baigėsi dviem bokšteliais – tarp šviesių kolonų tuose bokšteliuose buvo matyti nedidelio varpo siluetas. Juodu buvo sargai ramiai ir galingai besistiebiančio kupolo. Sunkus, didžiulis, bet drauge ir lieknas, jis buvo prasišovęs toli pro visas viršūnes, įsiviešpatavęs ant visų medžių, romiai įsistebėjęs į rugių vilnijimą lygumose ir mirguliuojančias ežero bangas.

Kelias vėl pasisuko. Valandėlę abu ėjo tylėdami, kol Valentina sustojo ir mostelėjo ranka:

– Štai.

Priešais takas vedė ligi pat durų. Tarp žalių pušų bažnyčia kilo šviesi ir darni. Rodės, kad ji neregėjo žiemos audrų nė rudens niūrių dienų, kad jos nepalietė laiko nė žemės skaudžios atmainos. Ir drauge buvo keista, kad, tokia giedra, jinai čia glūdėjo vieniša, su keletu prisiglaudusių namų, tokių pat baltų, vienui viena tarp amžino girių gaudimo, tarsi užmiršta žmonių, įsiklausiusi į paukščių giesmes ir savo viršūnę glaudžianti nakčia į dangaus žvaigždes, kurių kalbą ji supranta. Ir dabar, artinantis į ją, buvo nedrąsu, varžė ji Antaną savo nuošalumu, savo tyla ir tuo linijų bei skliautų žaismingu paprastumu. Jis

pažvelgė į Valentiną: ir ji buvo tyli, susimąščiusi, tarsi ten traukiama ir prieštaraujanti.

Be žodžio juodu nuėjo likusį kelią, ir Valentina paskambino prie vartų. Antanas laukė, kol pro langelį pasirodys rimtas, pasninko išvargintas ir raukšlėtas veidas; trakstelėjo sklendė, sugirgždėjo vyriai – jaunos, kūdikiškos akys pasižiūrėjo į Valentiną ir nusišypsojo. Lyg kieno ranka būtų loštelėjus jį atgalios, – nustebo, apsidairė, pats nežinojo ko nesuprasdamas, lyg ką sau priešinga išvydęs.

Vartininkė ir Valentina pasižinojo.

– Sveikos, – tarė vienuolė. – Aš tuojau.

Ji atidarė duris ir įleido į prieangį.

– Mes seseriai Gertrūdai lauktuvų...

– Pailsėkit valandėlę; pašauksiu ją... Turėkit kantrybės – gerai nežinau, kur ją dabar rasiu.

– O, nieko, – atsakė Valentina. – Mes tuo tarpu apsidairysim.

Likę vieni, jie žiūrino svečių knygą. Apvaizdos akis iš lubų švietė jiems ilgais savo spinduliais. Pro langą buvo matyti rožių krūmai – tokių raudonų gėlių Antanas dar nebuvo regėjęs. Nesulaukdami abu išėjo laukan, į senus kapus – kadaise čia būta vyrų vienuolyno. Apie tai sakė frateriai Urbonas, Eleuterijus, Silverijus ir kiti seni, nudilę vardai. Jis įsiskaitė į didelį akmenį, pilną lotyniškų žodžių: „*Hic jacet... Converte animam meam in requiem tuam*“*.

– Valiute, čia palaidotas...

Jis nebaigė savo žodžių ir žvalgėsi aplinkui: jos nebuvo. Augo čia krūmai, žėlė žolė, bet jos nebuvo matyti. Ne, jos nėra nei sode, nei prieangy.

Neišmanydamas, ką daryti, lūkuriavo – gal kur tyčia pasislėpė. Nieko neišvydęs, pasuko į praviras bažnyčios duris, dairėsi į linksmus, krykštaujančius angelus aplink altorius ir mėlynus, žalius bei geltonus šviesos ruožus vitražuose. O tenai, raudonam stikle, mirkčiojo lemputė.

Staiga sustojo: už pilioriaus klūpojo Valentina.

Sumišęs traukėsi atgal. Tyliai tyliai, bijodamas, kad jinai neišgirstų, grįžo prie durų ir atsisėdo ant laiptų. Ir susirūpino: tarsi vos nepadarė kažko šventvagiško, kad vos neįsibrovė į jos sielą ir nesuardė to, ką ji gal su dideliu rūpesčiu buvo sutelkusi ir viena sau išlaikiusi – tą truputį ramybės, taikos su savim, tos paguodos, kuri tik vienatvėj tave kartais aplanko: mažas pūstelėjimas, ir ji nuskrenda ir jau negrįžta. Jis sėdėjo ir laukė jos, akis įsmeigęs į didelius akmenis po savo kojomis. Taip, jinai išeis pro šias duris, jis išgirs jos žingsnius, ir ji nustebs, išvydus jį...

Ir jis laukė.

Štai girdėti kalbant. Jis pakėlė akis. Kaip, kada ji išėjo, ar ji rado kitas duris: takeliu šnekėdamosi artinosi Valentina ir jau senyva vienuolė. Bus tai sesuo – Gertrūda, – pamanė jis.

Valentina jį pastebėjo, linksmi pamojo ranka, ir abi jos pasuko prie jo: viena liekna ir jaunatvės pilna, su lengvu vėjeliu plaukuose, antra – juodu rūbu plačiai įsirėmusi į žemę, su daugeliu metų skruostuose.

Tada jisai pakilo, nusileido laiptais irėjo pasitikti jų.

IX

MARGAS RAŠTAS

Esu laimingas, kad neturėjau progos

Jums išsiųsti laiško, kurį parašiau.

Džonas Kytsas

* Čia ilsisi... Suteik mano sielai amžinąjį poilsį (lot.).

„Senas Mano Vilke,

Atsiskiriant gyreisi, kad jau baigi galąsti savo dvidešimt antrąjį dantį į trisdešimt antrąją Gabrielę ar Viktoriją – pamiršau, kaip ji ten vadinasi. Linkiu tau daug laimės. Ypač kad esi pusbrolis, mane supažindinęs su pasaulio gudrybėmis – kaip kaklaraištį nešioti, kaip orientuotis politikoj ir kokia moteriška žvaigždė Jūsų aviacijos padangėj ima žibėti. Taip, Tu jas lesei, tas žvaigždes, kaip anas pasakos gaidys, ir man tavęs truputį gaila: Tu jau esi beveik išbraidęs žemės išmintį ir su nusivylimu dairaisi murmedamas: „Vanitas, vanitas“*. Bet aš Tave truputį myliu. Nepyk, aš Tave myliu visai ne dėl Tavo sielos – niekadęs negalvoju, kad Tu ją turėtum. Tu man atrodei, lyg būtum be sielos. Dievas Tau pamiršo ją įdėti, ir Tu pamiršai jį – ėmei ir pamiršai. Myliu, pats nežinau už ką...

Ir štai skubu paskelbti Tau savo įspūdžius: esu savo pavasaryje. Aš žydžiu. Man taip gera, kad grįždamas nuo kelio surenku bites, kai jos pailsusios vakare nukrenta: bijau, kad jų nesuvažinėtu ar karvės nesumindžiotų. Man viskas dabar kitaip: ir saulė, ir žvaigždės (tikros, astronominės žvaigždės!), ir Vincukas, ir senelis – aš visus juos noriu išbučiuoti. Bet dar mieliau šitai skirčiau vienai... Ne, apie ją negaliu juokų kalbėti. Ji mano pirmoji, mano gražiausioji, mano vienintelė. Kai ją pamatau vieškely, aš netenku drąsos. O lėtumas yra nuodėmė prieš meilę – tai ne mano, bet vieno išminčiaus žodžiai. Beje, Tu nesi vertas, kad Tau apie ją kalbėčiau. Ir bijau, kad manęs nepasitiktum su visais savo ironijos ištekliais. Aš tau papasakosiu kuklesnių dalykų: apie senelį, apie naujus pažįstamus, apie ežerą ir vieną sodybą prie vandens...

Mano mielas, senelis džiaugiasi Tavim ir aną dieną minėjo Tavo orinius pasisekimus. Jis buvo tada neapsakomai patenkintas Tavo apsilankymu ir nūn dirba kaip skruzdėlė. Kartais šlubuojantį susitinku jį pušyne. Lyg žuvis žiopčiodamas, geria jis sausą ir sveiką kvėpėjimą: „Visiems metams turiu prisikvėpuoti“, – sako jis ir tuojau ima šnekėti apie tos ar anos klebonijos archyvą, senoviškus pastatus, apie bičių ūkį ir vėbrų kolonijas prieš keturis šimtus metų. Kartais jį pagauna neapsakomas teisybės troškimas, kad ima griaudėti kaip vikriausias pamokslininkas. Tada aš nežinau, ar jis mane bara, ar moko, ar myli. Dar vakar jis mane graudeno, tarsi aš būčiau tironas su geležiniu batu ant prislėgtos nugaros: „Mano sūnau, – jis kalbėjo, – štai ateina visokių pranašų ir skelbia savo tiesas ir įstatymus. Bet žinok, kad tėra viena tiesa ir vienas įstatymas: laisvas žmogus laisvoje tautoje. Jeigu valstybė nebus sudėta iš laisvų ir stiprių asmenybių, jeigu tauta bus vedama kaip aklų žiurkių kaimenė – be savo žodžio, be savos išstarmės ir valios, suvaržyta iš visų pusių lankais – tada jinai subyrės, bus bedvasė ir liūdna. Ir ją išvaduos tik amžini dorovės ir laisvės dėsniai, kurie niekadęs negęsta, nors kupromis apaugę nykštukai juos badytų pirštais ir tyčiotųsi“. Aš išklausiau su nusidėjėlio mina ir savo sieloj žadėjau pasitaisyti, jeigu esu nusikaltęs. Rimtai kalbant, senelis sako tiesą: kiekvienas pilietis, o ne vien kuris paskiras žmogus, turėtų jausti atsakomybę už visą tautą ir valstybę ir elgtis taip, lyg jo rankose būtų šalies likimas. Tik susimildamas nesišiaušk: aš visai neketinu iš Tavęs paveržti visos galybės, kurią tu savo dešinėj laikai. Ir tokiems grobuoniškiems planams aš nesu visai nusiteikęs. Šiandien man užtenka eglės palangėj, volungės jovare, pranašaujančios lietu, ar muzikos...

Klebonas Motiejus tikrai keistas žmogus. Jis vaikščioja taip susiveržęs juosta, kad užpakaly klostės atsikiša, lyg būtų krakmolytos. Ir visados jis susirūpinęs, bailiai dairosi ir pilnas nepaprastų regėjimų. Vieną pusę savo sielos jis yra skyręs dangaus karalystei, brevijoriui ir parapijai, o antrą – vargonams. Aš muzikoj esu be kojų ir be rankų, tačiau ji mane tiesiog mušte užmuša. Ir kaip buvau nustebęs, kai klebonas mums aną dieną sugrojo Bachą, Franką ir dar kažką. Grojo jisai dailiai – kaip cherubinas,

---

* Tuštybė, tuštybė (*lot.*).

kaip šventa Cecilija! Vėliau man Valentina pasakė, kad kunigas Motiejus buvo studijavęs Varšuvoj ir Leipcige muziką, bet dėl silpnos sveikatos jau dvidešimt metai užsidarė šiam miestely, kur pušys, eglės, ežeras jį laiko gyvą ir leidžia jam kaip žiogui stypčioti savo sode, šventoriuje ar klebonijoje. Jis ir Valentina krikštijo – štai kodėl aš į jį žiūriu kaip į retą, privilegijų pilną vyrą. Įsivaizduok, klebonas matė ją mažytę, baltam priegalvėly su žydru kaspinu. Bet akis – akis jau ir tada jinai turėjo mėlynas ir nuostabiai dideles. Kai aš matau kleboną einant vieną mieste ar važiuojant pas ligonį, jis man atrodo toks nesavas šioj parapijoj, tarp šių ūkininkų, tarp šilų ir medžių. Aš pastebėjau, kad žmonės, kurie negali bent iš dalies eiti likimo jiems skirtu keliu, ir fiziškai atrodo ypatingi, lyg juos nuolat graužtų ir kankintų neregimas skausmas, kuris ilgainiui atsimuša jų bruožuose. Ir klebonas Motiejus, taip man rodos, vaikščioja Kirbynėj lyg tremtinys, nesijaučia savo vietoj, gal kankinasi ir gailisi. Ir dvidešimt metų – dvidešimt metų jis taip jau eina per pasaulį, niekieno nesuprantamas, – kam čia labai rūpi jo vargonai, jo muzika. Dėl to jis darosi lyg ir bailus – nenori, kad kieno grubūs pirštai šiurpiai paklebtų į užsidariusią jo sielą, kurioje jis visas, su kūnu ir dvasia, susitraukia nelyginant ežys į savo spyglius. Taip galvoja Valentina, taip ir aš pats. Kai jis pamato Valentina, tuoj nudžiunga, trinasi rankas, dar įžūliau glosto savo pliką viršugalvį. Valentina čia visi myli, ir aš pavydžiu, net ir žvejui Kostui pavydžiu...

O labiausiai man nepatinka inžinierius Modestas Būdžiūnas. Kai jis su savo motociklu birbia per Kirbynę, tai nori, kad visi juo žavėtųsi. Susitikę mudu esam tobuliausio mandagumo pavyzdžiai. Ką ten Tavo pentinų cinksėjimas prieš mudviejų gestus ir žodžius! Ir pikčiausia, kad jis pažįstamas su Valentina, ir aš nepajėgiu suvokti juodviejų padėties – ir savo padėties. Atrodo, kad Valentina nuo seniau su juo bičiuliaujasi, be to, jis su jos tėvais gerai sutaria. Jis su ja kalbasi, lyg po vienu stogu būtų augę ir su tuo pačiu šaukštu valgę. Žinoma, jis čia išlaiko viršenybę, žiūri į ją kaip į mažą vaiką, kuris turi jo klausyti ir džiaugtis jo išmintim.

Betgi jis turėtų suprasti, kad Valentina kasdien stiebiasi aukštyn – tokios lieknos, tokios dailios Tu, senas vilke, tikrai nebūsi matęs. Kiekvienas jos žingsnis – ištisa muzika!..

Taigi aš tau noriu pasakyti, kad ir aš su Valentina randu šneką ir, be to, nežiūriu į ją taip, lyg aš stovėčiau Šatrijos kalno viršūnėj, o ji būtų ten kažkur klony... Bet ligi šiolei ji man tarė kuklius, kasdieniškus žodžius, gerus ir paprastus žodžius, kurie jos lūpose atgyja, gauna nepaprastą skaidrumą ir žavesį. Vos ji ištaria „ežeras“, tuoj man pasivaidena visos Geisaties valtys, visi venteriai ir tinklai dugne, visos eketės žiemą ir visos lydekos su savo pelekais, su aštriomis žiotimis ir tamsiomis nugaromis... Aš tapau be galo budrus. Esu kaip lapinas, bėgantis trake. Ir kartais man rodos, lyg jos balse, jos žodžiuose pastebėčiau abejojimą, nepasiryžimą, baimę daryti ar nedaryti. Ji man kalba taip, lyg ateitis prieš ją būtų apniaukta, lyg ji nežinotų, kur dingti. Tie „aš niekam tikus“ mane smarkiai purto ir gaudina. Aš tada jaučiu gailėstį, aš nežinau nei ką tarti, nei ką beveikti. O tuo tarpu Bronė Šveliūtė man švokščia: „Valentina tokia apsisprendusi“. Aš nežinau, kaip gyvenime galima apsispręsti. Kartą apsisprendęs – žmogus jau palaidotas. Tokiam klebonas Motiejus gali ant grabo numesti pirmą grumstą. Tikras gyvenimas yra tada, kai tau visi uostai atviri, kai nežinai, kur nakvosi, nors kelionės galas aiškus, pragariškai aiškus: visi prie vienu vartų atsidursim. Bet kelionėje duokim sau truputį laisvės ir netikėtumo. Nepasenkim sulaukę dvidešimties metų. Aš skelbiu nuotyki, kelią pilną vingių, pilną netikėtų, iš anksto neapskaitytų grožybių. Kaip malonu rasti, ko nesi savo planuose numatęs. Ar aš prieš metus žinojau, kad susitiksiu Valentina, kad iš galvos eisiu dėl jos pakeltų antakių, dėl josios smakro linijos, dėl jos krūtinės kilojimosi – plaka, plaka ten nepasakomai gera širdis. Aš taip norėčiau išgirsti jos tvinkėjimą. Dieve tu mano!.. Ir ko Valentina anądien taip meldėsi vienuolyne – kokios paguodos, kokio sprendimo, kokio išganymo jai reikia? Ji taip gera, palyginus su manim, ji tokia gera, kad nesuprantu, kam jai dar maldos ir budėjimas savo sieloj?.. O Valentina! Valentina! Ne maldą, o

tik vieną žodį, mažą, nedrąsų žodį aš norėčiau tau sukuždėti...

Mielas Kazy! Aš ją pažįstu neseniai, bet myliu nuo pat amžių pradžios, myliu ją už visą praeitį, kada jos neregėjau. Tu iš manęs nesijuok – Tu, kurs esi vaikščiojęs ir į šiaurę, ir į vakarus ir visur sutikęs palankumą. O aš tik nūn išvydau stebuklą, aš galiu kartoti su vienu poetu: „Moteris yra gražesnė už visą pasaulį, kuriame aš gyvenu, – ir aš užmerkiu savo akis“. Aš gerai matau, kad čia mano nepasikartosiąs susitikimas. Man leista tik sykį žydėti. Aš esu kaip gulbė, čia pastaroji mano giesmė. Dievas jeigu duos, ši giesmė bus ilga. Aš noriu, kad ji būtų ilga, amžina, kad nueitų anapus žvaigždžių.

Ir nūn aš save stebiu, mano akys atsimerkia vis plačiau, man visi daiktai kitaip nusišviečia. Keistas dalykas yra meilė. Kai su Valentina esu, viskas atrodo taip paprasta, mes sakomės negudrius žodžius, juokiamės, pašiepiame vienas kitą – aš noriu manyti, kad meilė susideda iš šitų mažų dalykėlių, kurie kraujasi į didelį laužą. O tas laužas juo smarkiau dega, juo nuo Valentino esu toliau, juo ilgiau jos nematau. Tada aš gailiuosi, kad nepakankamai įsižiūrėjau į ją, vėl noriu gėrėtis jos skruostų gūbreliais, jos nosies išlenkimu. Aš galiu valandą, dvi nieko neveikdamas sėdėti girioj ir apmąstyti Valentiną. Aš ją tada vaizduojuosi, ją matau prieš save, patenkintas šypsausi, imu už rankos ir kalbu, gražius žodžius kalbu, aš jaučiu ją daugiau negu visą, tarsi ji būtų apkerėjęs orą, nupjautų dobilų kvėpėjimą, tarsi jos kraujas plaktų ir tam ažuole, po kuriuo sėdžiu. Ne, aš negerai sakau, ji ne daiktuose yra, tik manyje, aš ją jaučiu savo alsavime, savo nerime ir savo rūpesčiuose. Visi mano mostai, kiekviena mintis prasmės turi tik jos šviesoje... Dėl to aš net linkęs manyti, kad meilė yra galingesnė, kada aš nuo jos, tos mergaitės, esu atskirtas: kai mudu matomės – mudu matome tik save. Kai mudu esam toli nuo vienas antro – mūsų vaizduotė ima regėti dar didžiau. Vaizduotė supina į daiktą visus ilgesius, visus atodūsius, visas buvusias laimės mintis. Kiekvienas pabučiavimas tada grįžta į mus kaip ugnies srovė, kiekvienas atodūsis esti karštas ir alsinantis – ir štai mes neregim vienas antro, bet meilė mus rauja ir neša dar tvirčiau, mes pagaliau nežinom ribos tarp tikrovės ir vaizduotės, nežinom ribos tarp vienas antro. Ir tada pajuntam dar didesnį skausmą vėl susitikti, pasižiūrėti į akis, į lūpas, išgirsti tikrą atodūsį, nepadidintą, kad galėtume prasiblaivyti ir praregėti ir būti žmonės, o ne demonai, ne angelai, paskendę gaivalingam šėlsme...”

Rimtas, susiraukęs jis perbėgo laišką. Atsilošė ir dundeno kulnėmis į grindis. Paskui ryžtingai atskleidė savo pastabų sąsiuvinį, ten įdėjo raštą ir tarė sau:

– Tegul liks čia. Niekados nereikia atverti širdies.

Tai pasakęs, užsikabino duris ir susitelkęs ieškojo savo skyriaus iš „Also sprach Zarathustra“*. Radęs skaitė:

„Mano brole, vienui vienam aš turiu tau klausimą: kaip švino luitą metu šį klausimą į tavo sielą, nes noriu žinoti, kaip gili jina:

Esi tu jaunas ir trokšti kūdikio ir moterystės. Tačiau aš tavęs klausiu: ar esi žmogus, kuris gali kūdikio trokšti?

Ar esi tu nugalėtojas, savęs valdytojas, pojūčių valdovas, savo dorybių viešpats? Taigi aš tavęs klausiu.

O gal iš tavo troškimo byloja žvėris ir reikalas? O gal vienvė? O gal nesantaika su savim?

Aš noriu, kad kūdikio ilgėtusi tavo pergalė ir tavo laisvė. Savo pergalei ir savo išsivadavimui privalai pastatyti gyvą paminklą.

Tu privalai statyti aukščiau už save patį. Tačiau tu pats turi būti pirmiau pastatytas – tiesus kūnu ir siela.

---

* „Taip kalbėjo Zarathustra“ (vok., F. Nyčės veikalas).

Ne tik į tolį privalai augti, bet ir aukštyn! Ir čia tau tepadės moterystės sodas!

Tu privalai kurti aukštesnįjį kūną, tą pirmąjį judesį, iš savęs beriedantį ratą, – tu Kuriantįjį privalai sukurti.

Moterystė: aš taip vadinu dviejų valių sukurti vienam, kuris yra daugiau už tuos, kurie jį sukūrė...
Štai tesie tavo moterystės prasmė ir tiesa...”

X

NAMUOSE

*...aš buvau drauge su juo visa
tvarkydama ir gėrėjau kasdien,
žaisdama visą laiką jo akivaizdoj.*

Pat. 8, 30

Nieko Antanas nerado sode. Nieko nesusitiko po klevu ir kieme, kur vaikščiojo baltas gaidys su raudonais žandais, o patvartėje, pasislėpusios nuo spindulių, stovėjo avys ir mieguistos atrajojo. Viena kita jų susimąsčiusi laizė apirusią molinę sieną, kurioje širšės grėžės sau skylės. Saulės nuberti epušės lapai šlameno anapus kluono ir marguliavo. Namuose buvo tylu. Ir nejauku darėsi vienam čia laukiant, tarsi gyventojai būtų susislapstę kur nors dideliame, nūn apytuščiam kluone ir pro plyšius stebėję tave. Vienu tarpu vaikinui šmėstelėjo, lyg už tų sunkių sienų būtų ne žmonės, o kokios dvasios, susibėgusios iš laukų, iš alkų, iš girių tankmės – jų buvo prigužėjęs pilnas kluonas, jos grūdosi prie kiekvienos spragos ir žiūrėjo. Štai tuoj jos sušiurens kieme. Ne, tik višta sukurkė, primerkta akim sekama vanagėlį, – rėkdamos jį persekiojo kregždės.

Tada nuėjo į pirkią ir pabeldė į duris. Niekas neatsiliepė. Atsidarė ir sustojo ant slenksčio. Viduje buvo pritemę. Pro audeklines užuolaidas košėsi reti medaus spalvos spinduliai. Asla buvo šviežiai išbarstyta smėliu, kuriuo basos kojos buvo įmintos ligi stalo – vienui vienos pėdos. Kampinėje Žolinės paveikslas buvo apkaišytas alyvų šakomis, o nuo pečiaus sklido neseniai nulaužtų kiečių kvapas – ten kur nors turėjo būti pakabinta šluota musėms sulįsti. Prieblanda ir tyla Antanui priminė savo namus, tą laiką, kada sirgo mama: tuomet ir jis, ir Onutė vaikščiojo ant pirštų galų, bijojo šnekėtis ir nusigandę slankiojo palei užskleistus langus.

Dabar jis panorą žengti dar drėgnu smėliu, kaip juo braidydavo mažas būdamas, semtis jį rieškučiomis ir sklaistyti pro pirštus. Tačiau nediršo paliesti švarios, rūpestingai nubarstytos aslos, tik galu bato įspaudė žymę prie slenksčio ir atsigręžė į lauką. Ko jis dabar troško, jeigu nieko nerado, – tai nueiti pas bites, išsitiesti žolėje ir klausytis jų skridimo viršum galvos, klausytis, kaip dūzgia jų aviliai, pilni skabrių darbininkių, pilni gilios ir nesuprantamos šnekos.

Jis atsikėlė vartelius į sodą, bet jo akį pagavo darželis kitam pirkios gale, ir prisiartinęs atsirėmė į stulpą. Ilgus ir aštrius kaip durklas tiesė vilkadalgis savo lapus, tarp kurių skleidėsi tamsiai mėlynas žiedas. Žemai aplink gėlę augo smulkios ir bailios saulutės – raudonos ir baltos, jos žėlė mažais kupsteliais, susispaudusios viena prie kitos, tarpais susisiekdamos su plačiai atmerktomis, aksominėmis našlučių akimis: stebėjosi tos akys ir juoda žeme, ir obels šaka, ir raudonu čerpių stogu, ir debesiu keliauninku, ir neišmatuojama dangaus gelme. Už buldino krūmo, kuris žydėjo taip baltai, buvo girdėti lygiais tarpais šliukšteliant, tarsi kas sklunduriavo ir pilstė vandenį. Iš to pliūskavimo, iš tų žydrai ir geltonai atvertų ir kvepiančių taurelių dvelkė ramybė ir užmarštis. Buvo gera ir vieniša. Ir sielą apėmė sustingimas, visi daiktai mirgėjo akyse, nepaliesdami sąmonės. Ir darželio pinučiai, ir svirties viršūnė ten, pro medžius, ir jovaro šakos nūn rodėsi kažkaip tolimos ir apkerėtos, keistoj

šviesoj skendinčios. Antanas jautė, kad tarp daiktų ir jo sielos nutrūko ryšys, kad jo dvasioj jau neatliepė nei gandro kalenimas, nei lėtai skrendęs kovas, nei bičių dūzgimas: visa tai gaudė ir mirgėjo pro jo akis, bet nesiekė jo vidaus, tarsi jis nuo pasaulio būtų atskilęs, tarsi laikas būtų sustojęs bėgti, o jį patį nuo daiktų būtų pridengęs didelis stiklinis vožtuvas. Atokiau, viršum arimų, mirguliavo įkaitęs oras. Krūme pragydo paukštytė. Jos giesmė traliavo pro šalį, sklido graži ir laiminga, bet tokia svetima, atsimušanti į užsidariusią sielą. Ir susyk jo dvasioj tapo lyg sunku, lyg tuščia. Neaiškus skausmas, gaudumas nusmelkė jį. Tyli kančia graužėsi nejučiomis, kančia dėl to, kad nei daina, nei gėlė negali prakalbinti jo, kad nėra ryšio tarp jo paties ir viso, ką jis mato, kad viskas čia vyksta kaip burtuos, kuriuos jis regi pro stiklinį, slegiantį gaubtuvą. Ir paukštytė traliavo, ir kovas jau nuskrido, ir epušės lapai mirguliavo už kluono, ir buvo taip tylu ir ramu.

Už buldino krūmų Valentina laistė gėles. Antanas, ją išvydęs, žiūrėjo apstulbęs, neišsiblaivęs. Stipriai ranka sugniaužė šiurkštų stulpo viršų. Net suskaudo, ir šiurpas supurtė vaikina.

Paukštytė čiulbėjo taip giedriai.

O ten buvo Valentina. Laistydama ji palengvėle slinko į dešinę šoną. Iš pradžių tu ją matei tik pro buldino šakas. Iš krūmų išlindo jos alkūnė, sukrutėjo petys. Lėtai ji pilstė vandenį, kol baigė kibirą, išliejo paskutinius lašus ir atsistojo. Galva jai turėjo susvaigti: ji prisidėjo ranką prie smilkinio, lyg save prisilaikydama, kad neparpultų. Saulė, prasimušusi pro medžius, kaitino, ir žiedai buvo nuleipę. Valentinos plaukai, truputį pasipūtę, atrodė dar šviesesni negu paprastai: tarsi į juos būtų prisigėrę kaitrių spindulių, kurie nūn sklistų iš garbinių. Apsivilkusi balta suknele, ji stovėjo visoj toj lapijoj ir žiūrėjo į ežerą. Žiūrėjo nejudėdama, lyg ilsėtusi po darbo ar būtų pilna svarių minčių. Staiga ji neramiai krustelėjo ir apsidairė. Atsisuko į avilius, į sodą – arti savęs jinai bus kažką pajutusi. Dumstelėjo jai lyg koks nejuokumas: štai kas nors eina, ar stovi, ar selina netoliese, kur nors už tvoros, už obels ar kriaušės.

Valentinos akys prisimerkė. Ji pamatė savo svečią.

– Tu atėjai? – pasakė ji. Ir nuraudo. – Atsiprašau, – teisinosi sumišus, – aš pati nežinau, kaip čia prasitariau...

O jisai buvo laimingas. Ji turėjo apie jį galvoti, ji savo mintyse su juo šnekėjosi ir laikė jį namiškiu, savo šeimos nariu giliai širdyje... Tasai netikėtas „tu“ jam kalbėjo apie Valentinos slepiamus mąstymus, apie tą pasaulį, kurį kiekvienas žmogus nuo kitų gina arba ironijos, arba pašaipos, ar mandagumo, ar atkaklios tylos ir išsisukinėjimų skydu.

– Išvažiavo tėčiai? – klausė jisai.

– Viena likau namuose.

– O broliai, sesuo?

– Išdardėjo ir Izabeliukė – su dūdomis: per ašaras išsiprašė... Na, o Petras turi savo rūpesčių: rožę į atlapą, kepurę ant ausies...

– Dar kas išneš – moteriškam tiek pavojų...

– Turiu du sargus. Ir kokie dar vyrai!

– Būtent?

– Juozukas su Jokūbu.

– O, jie tikrai apgins nuo visų priešų!

– Ir dar šisai.

Ji parodė į Tarzaną, kuris spraudėsi pro pinučius unksdamas. Įsimalinęs susipurtė ir tingiai vėžliojo prie Valentinos, baltakiuodamas į Antaną.

Pro vartelius su nauju kibiru įsiriti Jokūbas. Jis stabtelėjo, pamatęs svečią, ir iškišo visus dantis – miela jam buvo šypsotis. Tačiau susigėdo, kad gali būti negražu taip vaipytis, smarkiai susičiaupė ir

įsirėžęs tabalavo vandenį. Antanas jam pasakė labas, o jis čiupo kepurei už snapo, stuktelėjo aukštyn, skersuodamas į Valentiną, kuri jam tarė:

– Užteks, Jokūbėli.

Vaikišcias apsilaižė: taip dailiai jį čia pavadino!

– O Juozukas?

– Anakur... matote. Po beržu – pailso belakstydamas.

– Bėk pas jį. Nepalik vieno!

– Ne-e!

Ir jis nustraksėjo tiesiog per lyses, mataškuodamas skvernais ir atbrizgusiomis, ilgomis rankovėmis.

Valentina laistė, priklaupusi vienu keliu, ir tarp menčių įdubimo jai prisiplojo ir raukšlėjosi suknelė, o ant rankos nutūpė skaidriai raudonas vabalas, išsipošęs žaliai žvilgančiais dryžiais. Jis rėpliojo, ieškojo pirmutinėmis kojytėmis kelio ir kilnojo savo smailą, taip pat žalią nosiukę: jis turėjo jaustis kaip miške tarp medžių. Štai jis sustiro vietoje: įsipainiojo į plaukus ant rankos ir negalėjo toliau repetoti.

– Tai ir pakliuvai, – tarė jinai.

Paėmė ir išpainiojo vabzdį. Užsidėjo ant piršto ir iškėlė.

– Na, skrisk.

Dryžuotis praskėtė raudonus savo sparnus: po apačia jis turėjo dar plonutėlius, permatomus žėručius.

Ir nuskrido.

– Laimingos kelionės, – jį palydėjo Valentina.

Baigė laistyti ir susimąstė.

– Šiandien man gali būti blogiau kaip Tarzanui. Bitės rengiasi spiesti, – paaiškino ji.

– Nagi, parodyk – susemsiu.

– Nebūkit toks greitas: jos dar nelekia...

Juodu išėjo į sodą, kur dūzgė aviliai. Vienas jų buvo aplipęs bitėmis. Jos nelėkė į darbą, buvo susimetusios į kamuolį aplink laktą, kitos nirtėdamos lakstė siena, kilo į orą ir zirzė aplink šakas, pamiršusios laukus ir gėles. Valentina žiūrėjo susirūpinusi, beveik nelaiminga.

– Iš tikrųjų – vos tėtis išvažiavo, tuoj ir išėjo iš proto visas avily. Negalėjo ar vakar spiesti, ar palaukti rytojaus dienos.

– Gal dar nelėks, – guodė Antanas.

– Taip, o tu bijok dabar. Tėtis jokių būdu nenorėtų pražaidoti spiečiaus.

Ji žvelgė į sodą: ten po obelīm buvo suolas – stora lenta, prikalta ant dviejų kuolų.

– Einam, ką čia stypsosim!

Juodu susėdo, tarp savęs palikę išmintingą tarpą. Antanas pavydžiai žvairavo į tuščią vietą, lyg ją būtų užėmęs žmogus ar nematoma kliudanti dvasia.

Drąsinosi arčiau prisilinkti, tačiau jį varžė mažiausias svirstelėjimas į Valentiną pusę, nes galvojo, kad jinai žino slaptą jo troškimą: išsiduoti, padaryti tai, ką apie tave kiti mano, jam atrodė savęs pažeminimas. Ir juo labiau geidė, kad susiliestų juodviejų keliai ir alkūnės, juo kebliau jautėsi, lyg juos būtų skyręs koks daiktas, sunki, nepajudinama uolos skeveldra. Ši kliūtis ėmė jam aušti, tapo akla, būtina siena, nors drauge jam ruseno viltys, kad visa painiava, ta sunkenybė turėtų kažkaip netikėtai dingti. Aplink kojas mirguliavo nuo šakų atsimušę šviesos ir šešėliai – jie čia geso, čia vėl skaidrėjo ar raibuliavo, derindamiesi į lapų virpėjimą ir lėtą viršūnės sūpavimąsi. Raini ruožai glaustėsi Valentinai ant kojų, drebėjo ir slankiojo ant krūtinės, tarpais visai išnykdami, susimaišydami. Štai spindulys prasiveržė tiesiai ant jos bato smaigalio, ant pakilusio nuogo pėdos gūbrelio už baltos sagties.

– Laiminga saulė, – šiurkščiai ir nuoširdžiai sumurmėjo Antanas.

– Na, dar pradėsit ant jos pykti, – nusijuokė Valentina.

Ir ji atrėmė ranką į tuščią vietą. Oda ties riešu ir ties alkūne pasiraukšlėjo, smulkios vagutės susipynė ten viena su kita. Jis stebėjosi plonais, ilgais pirštais, stebėjosi baltomis delčiomis naguose. Tenai, kur baigėsi rankovė su raudonomis strigomis, jis matė tris rudus spuogelius, – ir jam viskas buvo taip miela, kad manė: štai apkabins jos įremtą plaštaką, suspaus ją taip smarkiai, kad Valentinai net ašaros ištrykš. Ir paskui abu juoksis, ir ji bars jį. Vėl jis mąstė, kad to niekad nepadarys. Papurtė galvą, su savim ginčydamasis, susikrimtęs. Anoj pusėj antai mažasis pirštas atsiskyrė nuo kitų ir ties sąnariais atrodė truputį išlinkęs, lyg kreivas.

– Tai gerai bitėms, – atsiduso jisai, – kur nori, ten laksto. Kai aš buvau mažas ir ganiau avis, verkdavau iš pavydo, kad negaliu skraidyti kaip vyturys, kaip tas strazdų pulkas. Ypač pavydėjau gandrui, kai tas suko ratą netoli žvaigždžių.

– Jums ir dieną žvaigždės šviečia.

– Nesvarbu, ar jos šviečia, ar ne, bet svarbu, kad taip manome. Čia ir glūdi visa tikrovė.

Valentina nepatikimai pasižiūrėjo į jį. Ji norėjo kalbėti, bet susilaikė ir susivaržius atitraukė ranką.

– Ką sugalvojot? – teiravosi jis.

Jos akys smarkiai sumirkčiojo. Antanas buvo pastebėjęs, kad ji, kai jaučia keblumą ar nori sunkesnį dalyką pasakyti, sumirksi greitai, tarsi būtų netikėtai užklupta.

– Na?

Valentina ryžosi:

– Kodėl jūs taip baisiai į mane dėbtelėjot anąsyk pas senelį?

– O Viešpatie! – sušuko jisai.

Jam buvo linksma ir gera.

– Aš gi maniau, kad jūs vadinatės Marytė: taip buvau jus apkrikštijęs ežero vandeniū. Man buvo keista, išgirdus kitą vardą... Valentina! Gražus vardas!

– Olelia!

– Na, neimk juoktis iš manęs, kad nesusipeštume.

– Nebijau – Juozukas atgins.

– Ligi prisišauksi...

– O kas ten!

Vaikas lyg pempukas kiepsėjo takeliu. Aplink jį zujo ir žolėje vartaliojosi Tarzanas. Berniukas nėjo tiesiai prie sesers, apsuko didelį lanką, prisiartino skersas ir atsistojo Valentinai tarp kelių. Abu turėjo dideles, mėlynas akis. Juozukas glaustės aplink ją, baikščiai dirščiojo į Antaną ir norėjo kažką sakyti. Bet netarė nė žodžio, pasitraukė ir nukuduliavo paskui šunį, kuris vijosi plaštakę. Paskui juodu susėdo pas kupetą, glamonėjosi tol, kol Tarzanas piktai sucipo, patrūkėtas už uodegos. Vaikas užsirangė ant šieno, skėščiojo ir manėsi esąs malūnas; malė rimtai, įsigilinęs, kol jį sutrukdė šuva: jis atsigulė pavėsy ir pasidėjo snukį ant baltų savo batukų. Vaikas griuvo ant jo ir išgąsdino. Tarzanas, pabrukęs uodegą, nusirito už kelintos obelies ir paniuręs cimpino prie Valentinės. Vaikas vėl užšliaužė ant kupetos ir ėmė apdainuoti savo pergalę. Jis šaukė visa gerklaite, kartodamas tuos pačius žodžius ir vis svaigdamas jų naujumu:

Aš nuo kupsto nušokau,

O Tarzanas pabėgo!

– E, Juozuk, iš galvos neišeik! – pašaukė jį Valentina.

Berniukas susigėdo ir tylėdamas nušliaužė nuo kupetos. Nulipęs suplakė rykštaite žemę. Jis grįžo pas seserį, bet pergalės žavesys jau buvo dingęs.

– Noriu valgyti, – glaustėsi jis.

– Teisybę sakai, sūnau, – tarė Valentina.

Antanas nuleido galvą: kokia laimė būtų... sūnau... Kodėl negalėtų būti jai sūnus? Ak, krykštautų ir jam mažas kūdikis...

Atsikėlė, abu patikrino tirštą bičių gniutulį: taip, jis kabojo savo vietoj. Paskui nuėjo po klevu. Priešais, pro vartus, tyvuliavo ežeras.

– Kai aš buvau maža mergaitė, – pasakojo Valentina, – dažnai stovėdavau po klevu ir laukdavau, kada vandens paviršius išsimuš balta puta, išsiners žaltys iš ežero vilnių, toks žalias ir slidus žaltys, ir įšliauš į mūsų kiemą. Aš laukiau baimės apimta, tačiau nėjau į pirkią ir gailėjaus eglės, epušės ir uosio, linkėjau jiems, kad vėl pavirstų žmonėmis ir būtų laimingi...

Priemenėj atidarė ji spintą. Neturėdami ko veikti, ją nulydėjo ir abu vyrai. Valentina kilnojo puodynes, ragavo ir skundėsi:

– Pienas apkirpęs... A, palaukit, rasiu ten rūgštus... Dar bus geriau... Antanai, praverkit pirkios duris

– bus aiškiau bent kiek...

Ji pasistiebė, nukėlė indą ir atsisuko į prigesusią pirkios šviesą. Toj prieblandoj Valentinos plaukai buvo tamsūs. Tačiau kaktoj, skruostuose, ant krūtinės lyg iš labai toli atklydę gulė šviesos pluoštai, – ir jinai atrodė tokia trapi, tarsi perregima, ir tokia brangi šitam šešėlių ir šviesos žaidime.

– Palaikykite, – įdavė Antanui puodynę.

Jis savo delne pajuto jos pirštus.

– Na, aš savo rankų neatiduosiu. Imkit aukščiau.

Jis nukaito ir sumurmėjo:

– Valiute, o jeigu ir ranką...

– Laikykite gi stipriau – dar išliesit.

– Nesibarkit... Aš... aš...

Ir jis gėrėjosi, kaip papurę jos plaukai švitėjo, patekė, į skaidresnį ruožą.

Nusinešė puodynę po klevu, prisiraiškė duonos ir susėdo valgyti. Teisybė, sėdo ne visi: Juozukas stačias buvo krėsle ir suko šaukštą po dubenį. Jis pauškė duoną su pienu, paskui jam prireikė medaus ir agurkų, o pagaliau susigėdęs jis kažką ėmė vatlioti seseriai: jinai suprato – teko atsegti kelnaites. Kai jisai susirūpinęs kuduliavo už klėties, Valentina juokėsi ir kalbėjo:

– Jeigu netingit, pažiūrėtume žemuogių.

– Maniau, kad jau nėra.

– Tuoju sužinosim... Gal dar ne visas žvirbliai nulesė.

Kieme buvo suversta medžių, kurių dalis nulupti bolavo ir aštriai kvėpėjo. Ant jų buvo susikūprinęs Jokūbas ir taisė malūną: reikėjo priveržti medinį dieduką, kad jis linguotų, kai sparnai sukasi.

– Rengiatės statyti...

– Tvartai jau prasti.

– Nieko nepasakysi – gerai gyvenat...

– Ne taip jau puikiai, kaip iš viršaus atrodo... Kiekvienas turi savo bėdų... Tėčiui yra skolos... Dar tiek, kad neverčia gražinti...

– Kas gi jau toks geras?

Valentina suabejojo.

– Vienas pažįstamas...

– Kam pažįstamas?

– Ir jums, ir galbūt man...

– Aš žinau, – nusiminė Antanas. – Norit, kad pasakyčiau?

– Ne, nenoriu... Sukim į vartelius. Žvilgterėsime, ar liko dar uogų.

Ji nusilenkė ir sklaistė lapus. Jis žiūrėjo į Valentina, ir jam buvo kažko gaila, graudu. Jis norėjo kalbėti, išsipasakoti, norėjo užsimerkti, nematyti nei medžių, nei paukščių, nei baltos suknius... Ne, jis ir juodžiausioj naktį, visados jis regės ją prieš save ir tą suveržimą ties krūtine, ir anas raukšles, ir kiekvieną klostę.

– Jau! – išsitiesė ji su pilna sauja uogų. – Oi!

Ir vėl pridėjo ranką prie smilkinio.

– Jums negerai...

– Ne, tik keliantis galva sukasi. Kaip Jokūbėlio malūnas... O štai uogų.

Valentinos pirštai kvepėjo žemuogėmis.

– Jūs mane visai nupenėsit. Ir medum, ir...

– Ir juoda duona! Tikrai apsirybsite... Na, bet uogų ir patys galėtumėt rinktis.

– Kad nematau.

– Ak, jūs mokate dieną skaityti dangaus žvaigždes... Katras daugiau pririnksim...

– Pasiduosi moteriškam!

Ir kaip du paukščiai abu puolė į uogas. Antanas vartė lapus, bet sektis jam nesisekė: jis drauge turėjo žinoti, ką daro Valentina. Ji po kiekviena sodybėle vis ką nors rasdavo.

– Parodykit, – tarė ji, atsigręždama su pilna sauja.

– Prašom! Sakysit, kad mažai?

– Teisybė, vos pakeliat. Dar nutirps ranka...

Ir Valentina linksmi švilptelėjo.

– Nieko nepadarysi, – nusileido jis, – moterys turi šimtus gudrybių...

– Nūn pagalvokim apie bites.

Jie grįžo į sodą.

– Jau negirdėti to erzėjimo, – pastebėjo Antanas.

– Garbė Dievui: matyt, bitės susiprotėjo.

Prisiartino prie avilių.

– Tikrai apsimalšino, – sakė jisai.

Valentina pažvelgė į avilį, pažvelgė į šakas aplinkui ir tarė:

– Tai tau ir piemenė...

– Kas gi?

– Ar nematot: išspietė.

– Ne, nieko nematau: avilyi gi netuščias.

– Ak, būta bitininko! Žiūrėkit, kaip nyku ant laktų – dalis gyventojų išsikraustė. Vos viena kita bitelė išlenda... Ir ta lyg nesava...

– Neliūskit, Valiute, aš jums atnešiu savo avilį.

– Ką?

– Turiu kambaryje bityną: tikrą samanę. Ji tokia stambi, kad viena užims pusę būčio.

– Turėjo bobulė žilą oželį, – guviai jam atsilygino Valentina.

Ir ėmė taip smagiai ir atvirai juoktis, kad ir Antanas neatsiliko – taip jam buvo linksma.

Ir kai pavakare paliko Skaudvilių namus, negrįžo tiesiai į Kirbynę, o klaidžiojo trakais, brūzgynais, vaikščiojo tarp pušų ir beržų ir klausėsi vakarinių giesmių. Laukymėje, kur saulė metė paskutinius, ilgus spindulius pro eglų viršūnes, jisai rado nušienautą pievaitę, išsitiesė po kupeta ir, nieko

negalvodamas, žvalgėsi į šen ir ten boluojantį debesėlį: jie slinko pamažėle, nukeliavę didžiulį žydrumą kelią, nežinodami, kur sustos ir nakvynę ras. Antanas gulėjo nejudėdamas, rankas išskėtęs, ir leido šienui kutenti ir žnaibyti kaklą, lįsti už marškinių, o tam juodam vabaliukui rėplioti skruostu. Staiga davė kumštimis į pirmus atolo daigus, švelnius it pūkas, ir sušuko: „Valiutė bus mano!“ Džiaugsmo apimtas, jis išsitiesė, nepatikimai žvelgė į kupetą, tarsi į savo priešą, paskui įsibėgėjo ir šoko per ją, nugriaudamas viršų. Ir vėl šoko ir ragožium apsvirtė pievoje, ir dar sykį šoko...

Ūmai sustojo. Buvo tylu. Jam šmėstelėjo, kad kur nors aikštės pakrašty ar tuoj už medžių turi slypėti žmogus ir jį stebėti. Balti beržai stiebėsi į viršų. Toliau už jų, visa galva aukštesnės, tiesėsi pušys, o dar toliau dunksojo kupli liepos viršūnė.

Už anos viršūnės dabar sėdo saulė. O nutįsę medžių šešėliai nepastebimai artinosi prie šieno ir prie Antano. Tačiau jis, nepatikimai tyrinėdamas, nė už vieno liemens neregėjo nei žmogaus, nei žvėries, nei dvasios: argi jis būtų apsirikęs!

Tik štai kažkas sukrykštė jam už nugaros.

Jis atsigrėžė.

Vejoj buvo nutūpęs kėkštas ir klegėjo pakreipęs rudą savo kuodą.

XI

LIEPŽIEDŽIAI

*Bet kaip mes ten surasim kelią,
jei niekadros dar nesame ten lekioję?*

Pasaka

Laukuose visą kelią abiem pūtė sausas ir skaidrus pietų vėjas, pilnas saulės ir neilstantis. Medžionės girioj jis ošė epušių viršūnėse, lenkdamas lapus ir metūges. Ošė ir šnarėjo per mylių mylias, nes tie miškai buvo dideli, tankiai sužėlę, pačiam mūsų žemės vidury ir nusitęsę toli, ligi pat Nemuno, kurį peršokę vėl gaudžia ir skamba neapmatomose lygumose, įvairiais vardais šaukiami.

Taigi dabar į anuos miškus ėjo Antanas su Valentina. Laukai jau baigėsi. Medžių kvapo ir ošimo buvo pilna erdvė. Ir vaikas, alsuodamas alksnių ir pušų oru, matė šiandien tokius nubalusius josios skruostus, kuriuose tarsi buvo palikus pėdsakus ar nemiegota naktis, ar slepiamas rūpestis. Tačiau ji žengė atlaši prieš vėją, kuris plakė suknelę prie krūtinės ir plazdeno aplink kojas. Juodu turėjo pereiti pušyną ir traką, pasuko pro baltus beržus, rado brūzgų plotą, prisigėrusį tvankumo ir kaitros. Už skursnių krūmokšnių, už uogienojų niūksojo tamsus, galingas liepynas, nejautrus nei vėjui, nei žmogui, tačiau viliojantis savo romumu, išsikerojusiomis ir gumbuotomis šakomis ir kupliomis viršūnėmis. Lyg kviesliai nudvelkė vienas, nudvelkė antras skanus verpetas; netrukus medaus kvėpėjimo buvo prisisunkęs visas oras, prisisiurbęs tirštai ir sveikai. Pilki taškučiai narstė viršum galvų: tyliai ir darbščiai lėkė bitės į tą vėsią tankmę. Nuo jų kas liepa dūzgė kaip milžiniškas avilys.

Po anuo dūzgimu sustoję, valandėlę abu klausėsi.

– Liepyną žmonės vadina Meškų rojum, – tarė Valentina.

– Jūs balsas toks duslus, – tyliai atsakė Antanas.

– Truputį priilsau.

– Sėdam. Atrodot pavargus, Valiute.

– Teisybė? – gyvai pažvelgė ji, smarkiai sumirksėdama: taip ji darydavo nustebinta. – Aš vakar nusišaldžiau... bent kiek...

– Buvo tokia šilta diena...

– Dėl to ir nusišaldžiau... Per ilgai ežere mirkau... Net drebulys sukrėtė, kai išlipau.

– O dabar?..

– Bemaž sveika... Bet jūs nežiūrėkit taip klaikiai į mane...

– Kaip man nežiūrėti! Aš jums norėjau...

Jo žodžiai užsikirto.

– Kokia didelė drevė anoj liepoj, – mostelėjo. – Tenai tikrai pelėda perisi. Ar nebijot, kai pelėdos ūkauja?

Antanas tylėjo. Valentina patraukė suknelę žemyn ant kelių ir vėl tarė:

– Sako, toks ūkimas lemia kokią nors nelaimę... Ir linksmas vardas: Meškų rojus... Ir mudu kaip du lokiai atėjom kopinėti... Gaila, kad avilių nėra... Antanai, kas tau šiandien?

– Norėjau pasakyti...

Jis pastūmė į šalį pintinę, kuri gulėjo tarp jų.

– Taip išsigražinai ir dabar – sėdi paniuręs...

– Tave labai seniai pažįstu, – ūmai prabilo jis.

– Trys savaitės.

– Pusė metų, Valiute! Anam baliuj... Ir nuo to laiko visados tave atsimenu... Ne, aš nenoriu gyventi, jeigu...

Ji žvelgė į šakas.

– Kažin, ar mūsų bitės čia atlekia, – pasakė ji tyliai.

– Ims ir neatlėks, – jo balsas buvo piktas.

– Kokie stori kamienai... Ir luobas taip sueižėjęs...

Jisai rūpestingai tyrinėjo tuos kresnus liemenis, kreivas šakas. Kietai prisiglaudė galva, net šiurkšti žievė veržėsi į odą. Pro šakas mėlynavo gili skylė – ligi pat dangaus.

Antanas nusijuokė:

– Man rodos, kad angelai įstatys kopėčias į tą skylę, ir aš imsiu sapnuoti kaip Jokūbas Senajame įstatyme... Viršuj sėdės Viešpats su žvaigždžių vainiku.

Valentina susidomėjus pakėlė akis į viršų.

– Nematyt nė vieno angelo, – nusiskundė ji.

– Ligi jie apsireikš, o man jau sprandą kažkas įkando. E, skruzdėlė... Vaje, kiek jų laksto...

Į plaukus įsivėlusią jis rado antrą, trečią skruzdėlę... Ir dar... Rinko jas ir mėtė į žolę. Vieną suspaudė tarp pirštų ir tyrinėjo, kaip kruta smulkutėlės kojytės.

– Kažin, ką ji dabar galvoja? – garsiai mąstė jis. – Ką jaučia ji triūsdama, bėginėdama... Dieve tu mano, juk ji turi ką nors galvoti! Ne, to mes niekad nepatirsim.

Valentina nustebus žiūrėjo į rudą vabalėlį ir į Antaną. Jis numetė skruzdėlę ir susimąstė.

– Valiute...

Ji neramiai krustelėjo.

– Ne, aš nedrumsiu tavęs, – jis kalbėjo. – Norėjau tik pasakyti, kad tie kuplūs medžiai man primena... Ar kartais galvoji apie visą pasaulį?

– Apie visą?

– Taip, apie visą pasaulį...

– Ne, apie visą žemę niekad negalvoju. Man ją aprėpti sunku. Tačiau kai kada patenku į Indiją, taip arti jaučiu džiungles... Ir dar senovės Egiptą... Kodėl klausi?

– Štai man liepos priminė Afrikos duonmedžius. Aš tarsi matau po jais sėdinčius negrus... Matau palmes... Tai nėra svajonė, tikrai ne... Kartais esti taip, kad tavo akiratis valandėlę prasiplečia; regi tolimas tautas, regi jas taip aiškiai, lyg jos čia pat būtų... Įsižiūri detales – ar valtį upėje, ar narą

vandenyse, ar lokį šiaurės leduose... Tačiau man prisistato tik kai kurios šalys. Pavyzdžiui, aš niekad nesu jautęs Kinijos: tarsi jos man visai ir nebūtų... Nė Islandijos... Ar nepyksti ant manęs?

– Už ką gi!

– Taip sau. Kartais apima tokia nepagrįsta rūstybė... Negali tada žmogaus pakęsti akyse...

– Ar turi ką galvoje?

– Aš?.. Dabar – ne... Bet vieno žmogaus nenoriu matyti, ne, nenoriu... ufi!

– Aš jau pailsėjau.

Valentina pakilo. Iš sterblės pamaži biro pripešiota žolė. Keli kambliai liko įsikibę žemiau krūtinės. Štai vienas nušliaužė suknele, o kiti virpėjo laikydamiesi.

– Op, žmogau! – ragino ji Antaną, kuris tuo tarpu mąstė: „Viešpatie, kokia ji graži! Ne, man be jos ne gyvenimas!“

– Man taip smagu žiūrėti pro lapus ir nejudėti.

– Tinginys!

– To jau per daug, Valentina! – rūsčiai sakė jis.

Pašoko ir linksmas užsivertė ant šakos.

– Gerbiamoji, prašom pakylėti man pintinę.

– Pasirinkai blogą liepą.

– Kodėl blogą? Man rodos, kad ji ar tik nebus didžiausia... Ne, į ją ožkos tikrai neįlips.

Ir jis prisimerkęs žvelgė Valentinai į akis.

– Bet rimtai sakau: senoj liepoj sunku prie žiedų prieiti.

– Aš laikausi savo. Jei ką padariau – baigta. Niekados negrįžtu atgal.

– Net jei ir kažin kas būtų?

– Taip.

– Jei supykęs duotum žodį šokti iš viršūnės?..

– Ir šokčiau... Jei tik būčiau toj viršūnėj; bet vien dėl to nesliuogčiau ten – užsimušti. Ir jei apačioj dar manęs lauktų...

– Te pintinę.

– Dėkojam. Tik, Valiute, ar nereikės tave pakylėti?

– Mane?

– Ko išpūtei akis? Jos ir taip gana didelės.

Ir abu juokėsi.

– Ne, manęs pakylėti nereikės...

– Aš mielu noru.

– Dėkui. Tačiau būtų veltus darbas. Mažesnę mane mama kasdien apkuldavo – buvau baisi draska, kiauras dienas karstydavaus po vyšnias, po obelis... Grįždavau perplėšusi čia rankovę, čia su skyle nugaroj. Kartais gaudavau...

– Tave mušdavo? – sušuko jis.

– O ką daugiau darys su tokia padauža? Aš atsišnekėdavau, pati bardavausi.

Antanas atsisėdo ant šakos, sūpavo kojas ir svarstė.

– Ne, – griežtai pasakė. – Klausyk, aš tavęs niekad nesumušiu. Niekados, niekad... Ir neleisiu niekam...

Ir jis priglaudė prie liepos galvą.

Valentina nuraudo ir nustebus prasižiojo. Ir valandėlę abu žiūrėjosi tylėdami. Paskui ji nulinko, pakėlė kraitelę ir tarė:

– Mes šiandien nė nepradėsime skinti...

– Tu man nieko nepasakysi?

– Taip, ponas Antanai.

Jį nusmelkė laimingi šiurpuliai.

– Valentina!

– Taip!.. bet ką norėjau pasakyti? Gerai, jau atsimenu: mano knygoj lygiai taip kaip jūs dabar nupaišytas Robinzonas Kruzė, kai pirmą kartą nakvojo saloje.

Jis nieko netarė. Užsinėrė ant rankos pintinę ir lipo čia pasispyrėdamas į šaką, čia į storą gumbą. Tačiau jos buvo teisybė: žiedų reikėjo kilti ligi viršūnės. Aukštai vėl pūtė vėjas, kuriame lekiojo bitės. Antanas užvertė galvą: kad jis galėtų prikopti ligi tenai! Kiek čia bus: sieksnis, pusanthro... Nepasitikėdamas krutino šaką. „Ne, tu mane atlaikysi, tikrai atlaikysi“, – šnekėjo. Pasilypėjo ant jos, laukė, prikandęs žadą. Ir vėl pakilo. Čia pat jau viršūnė... Pro lapus galėjai justti karštus ir sausus spindulius. Vėjas pūtė taip pilnai. Dar vienas žingsnis, dar kitas... Rodos, lyg susverdėjo liepa, nulinko, o su ja ir visi kiti medžiai. Jis įsikabino į šaką: „Jei užsimušiu, tai bent žinosiu, kad buvo verta“. Dar nenugalėjęs baimės, pasistiebė ir iškišo galvą pro viršūnę.

Jį pasitiko begalinė saulės malonė. Akys suraibuliavo nuo spindulių ir žalumo. Kai jau galėjo matyti, išvydo neišbrendamus girių plotus. Po juo ošė ir siūbavo garbiniuoti viršūnių plotai, vienur tamsūs, niūrūs, kitur gležnai žali, tarsi būtų ką tik sulapoję. Nuo šviesos gausumo medžiai rodėsi apduję skaidriomis dulkėmis, o eglynas antai buvo tarsi miglotas, tarsi lengvais sniego žiupsniais nubarstytas – taip giliai jis mėlynavo.

O tenai mirguliavo Geisaties ežeras, pilnas didžiulių dėmių, – vienur pilkų, plieninių, kitur gelsvų, ten vėl juodų nuo atsispindėjusios girių juostos. Ežeras plaukė toli į rytus, ūmai grėžėsi į šiaurę ir slėpėsi už pušyno alkūnės. Toliau už tos alkūnės vėl tysojo platus liūgas balsvos, išblėsusios spalvos. Antanas, vis laikydamasis šakos, smarkiai alsavo ir jautė galybę, erdvę ir platumą. Girios, laukai, ežerai ir vėjas – visa, visa dabar buvo jo. Jam atrodė, lyg medžiai, visos pievos ir dirvos būtų atiduotos į jo valdžią, kad jis iš savo viršūnės viešpatautų visai žemei – bręstantiems rugiams, pro šalį skrendančioms bitėms, visoms sodyboms ir visiems kūdikiams. Išdidęs, patenkintas, jis leido vėjui draikyti plaukus ir kesnoti marškinių apikaklę. Netikėtai pajuto, lyg ko stigtų jo pilnybei. Žvelgė į žemę, atidžiai ieškojo pro plyšius tarp kreivų šakų, pagaliau neteko kantrybės ir ėmė su džiaugsmu šaukti:

– Valiute, Valentina, kur tu?

Kai niekas neatsiliepė, jis dar smarkiau šaukė:

– Valentina-a!

Vėjas čia pat griebė paskutinę „a“ ir nešė medžių viršūnėmis.

Pagaliau iš apačios išgirdo silpną, tolimą balsą:

– Kur tu?.. Aš nematau tavęs.

– Viršūnėj, viršūnėj!

– Antanai! Bijok Dievo!

– Valiute, aš nieko nebijau! Nieko, nieko!

– Lipk žemyn!

– Aš čia viską matau. Visą pasaulį. Ir tavo tėviškę.

– Dieve tu mano!

– O ten žiba kažkieno bažnyčios kryžius.

– Klausyk, aš jau turiu šitiek žiedų! Tai ir pralenksiu vyrą.

– To nebus! Vyro nepralenksi.

Jis nusileido žemyn ir skynė, prisitraukdamas laukutines šakas. Vieni liepžiedžiai gležnai tirpo

saujoje, kiti buvo purūs ir trapūs. Braukė juos su lapais, su metūgėmis, protarpiais sugniauždamas bitę, kuri tačiau negylė.

Antanas dirstelėjo į Valentina: ji buvo įsilipus į jauną liepaitę, jos plaukai baltavo pro lapų žalumą, o rankos ne skynė, bet braukte braukė pilna sauja žiedus. Tada jisai nušliaužė apačion ir nepastebėtas įsikorė į tokį pat jauną medį. Jis dirbo akylai ir greitai, džiaugėsi kiekviena priaugusia rieške ir, žiūrėdamas, kaip įmesti žiedai pintinėj skečiasi, mąstė: „Jeigu mergaitė pirmiau baigs, aš liepžiedžius laikysiu papurusius – bus daugiau... Ne, tai būtų nedora: nevalia jos apgauti“. Jis vėl skubėjo, prisigėręs kvapumo, kruopštė persisvėręs per šakas. Valentina susirado jį tarp šakų ir šūktelėjo:

– Ar jau daug turi?

– Artpilnio.

– Tik gerai suslėk abu. Aš nesiduosiu apgaunama.

Ir vėl plušėjo. Žiedai kvepėjo, žemenėlė suokė, ir stirna bėgo tarp medžių.

Antanas liovėsi skynęs ir įsižiūrėjo į liepas: augo jos beveik greta, suskliautusios šakas, ir toli baigėsi tankia lapija, kuri gumšėjo ten juoda, lyg būtų kažkokio urvo anga. Jam regėjos, kad iš tos angos išlįs ar žmogus, ar žvėris, išlįs visas jų pulkas ir eis tarp lygiai sustojusių liepų.

– Jau? – prabilo Valentina.

– Klausyk, anoji tankmė tuojau atsivers, ir iškrypuos meškininkai – su kreivomis kepurėmis ant galvos, su būgneliais ir skambaliukais rankose... Jie čia šoks ir dainuos... Lokiai linguos į šalis, stiebsis ant paskutinių kojų ir kops į liepas, atsiminę žilus laikus...

Greitai nusliuogė jisai žemyn ir atsisdėjęs laukė, ligi prasidės žaismas. Paskui karčiai papurtė galvą ir sakė:

– Ne, jie niekad čia nevaikščios.

– Ar taip jų gaila? – tarė lipdama Valentina.

Jis sukrito prilaikyti jos, tačiau mergaitė užtelėjo ir atsimušė rankomis į žemę. Pakilo linksma, nusikabino pintinę nuo apatinės šakos ir grįžo prie Antano.

Jis paklausė, alkūnėmis atsirėmęs į žemę:

– Pažįsti tos paukštytės balsą?

– Sakyčiau – sniegena.

– O man lyg žemenėlė.

– Ar matei kada žemenėlę?

– Ne, bet jos toks gražus vardas. Aš nežinau, kaip ji čiulba, bet, išgirdęs kiekvieną gražesnę paukštės giesmę, sakau: „Tai žemenėlė“.

– Ir tu giedi... Beje, kaip tavo „Laikų giesmės“, jei galiu pasiteirauti?

– Bene tau įdomu?

– Aš labai mėgstu eilėraščius, be galo mėgstu. Jei atsimintum kurį...

– O, žinau vieną labai gražų... labai labai...

– Pasakyk...

– Sėskis čia...

Jisai parodė šalia savęs.

– Aš ir stačia girdėsiu.

– Tada nesakysiu eilėraščio... O, aš maniau, kad tikrai mėgsti lyriką: juk joje sudėtas šių laikų tikriausias, gryniausias literatūros derlius... Žinoma, tai liečia tikrą lyriką. Ir koks aš kvailas!

– Mėgstu, ir dar kaip!

– O nenori atsisėsti...

Valentina nusileido sakydama:

– Jei tas plotelis, kur pirštu bakstelėjai, toks lyriškas, tai...
Ir ji atsisėdo šalia jo. Sudėjo rankas ant kelių ir pavilgė lūpas.

Tik štai ji subruzdavo ir tarė:

– Kodėl žiūri į mane vilko akimis?

– Aš? Ne, tau tik taip atrodo... Aš kiek prisimerčiau, nes bandau atsiminti, – sumelavo Antanas.

Jis atsiduso, žvelgė į lapus, pro kuriuos šen ir ten kaip mėlyni stikliukai buvo matyti dangaus gabalėliai. Tvino gaivi šiluma, pilna medaus kvėpėjimo. Nuo tamsios viršūnės jis akis nuleido taip, kad neįtariamai galėjo žiūrėti Valentino kaklo, jos krūtinės, rankų ir veido. Jis apsidairė; jam rodėsi, kad arti žydi čibrai ar dvelkia paparčiai. Ne, aplinkui augo tik ilga, šiurkšti žolė. Rankove nusišluostė prakaitą nuo kaktos. Jau norėjo prabilti, kai Valentino lūpos prasiskyrė. Tačiau ir vėl susičiaupė: žodis liko netartas.

Drebančiu balsu jis ėmė sakyti, daugiau nedirsdamas žiūrėti į Valentiną:

– „Štai jis ateina, šokinėdamas kalnuose, peršokdamas kauburius. Mano mylimasis panašus į stirną ar į jauną briedį. Štai jis stovi už mūsų sienos, veizdi į langus, žiūri pro krotus. Štai mano mylimasis man kalba: Kelkis, skubinkis, mano prietele, mano balandėle, mano dailioji, ir ateik. Nes žiema jau praėjo: lietūs paliovė ir nuėjo; mūsų žemėje pasirodė gėlių; atėjo metas karpyti vynmedžius; girdėti mūsų žemėje purpuro balsas; figos gavo savo spurgus; žydį vynuogynai duoda savo kvapą...“

Valentina neramiai sujudo. Jis nutilo.

– Tai, tai ne tavo...

– Teisybė, bet aš taip gražiai niekad neparašysiu...

Jis pasitrynė akis, lyg iš sapnų busdamas, ir kalbėjo dusliai:

– „Kelkis, mano prietele, mano gražioji, ir ateik; mano balandėle, uolų plyšiuose, akmenų skylėse parodyk man savo veidą...“ Ne ne, Valiute...

Jis pasilenkė ir pabučiavo ją. Kol ji spėjo atsilošti, jis apkabino ją, bučiavo skruostus, lūpas, plaukus...

– Antanai, Antanai, – spurdėjo Valentina, – ten eina...

Jis paleido ją, ūkanotomis akimis žiūrėjo į girią ir nieko nematė.

– Kur? – nusigandęs atsisuko į mergaitę. – Kas tau?

Ji buvo apsikniaubusi liepą ir krūpčiojo, viena ranka atsirėmus į kamieną ir priglaudus prie jo galvą, o antra slinko žemyn: tarsi glostė šiurkščią, gruoblėtą žievę ir ieškojo paguodos joje.

– Valiute, neverk, – paprašė Antanas. – Valentina... Aš, aš...

Jis prisiartinio, bailiai prisilietė prie jos suknelės mezginių ties kaklu. Jis nežinojo, kaip raminti.

– Valiute, – sakė jis. – Jei tu verksi, aš... aš... man ne gyvenimas.

– Nekalbėk taip, Antanai, – tarė ji, vis krūpsėdama ir neatsigrėždama.

– Aš tau tik gero noriu, Valiute. Nepyk gi... Valentina, aš tave...

– Ak, nieko nesakyk.

– Aš noriu sakyti... Tu atsisuk ir neverk.

Jo balsas drebėjo.

– Man tavęs taip gaila, – jisai kuždėjo, o jo akys buvo drėgnos.

Ji atsitraukė nuo liepos ir vis nusigrėžus šluostėsi skruostus.

– Dabar abu imsime rėkti, – prabilo ji. – Nepešiook gi manęs.

Jis skubiai atitraukė ranką. Atsiminė švelnius ir vėsius jos skruostus. Jam pasidarė taip graudu, kad negalėjo žodžio rasti. Suspaudė dantimis savo mažąjį pirštą ir kartojo, vis stipriau kąsdamas: „Ne, ne, ne!“ Jis pats nežinojo, kodėl tai sakė. Visi priekaištai, visa panieka sau pačiam, visas sielvartas, kad ji nelaiminga, bloškė jį. Žiūrėjo į jos pečius, į mažą duobelę ant kaklo.

– O aš noriu gyventi, – skaudžiai prabilo jis, pats nustebę.
Valentina atsigrėžė. Jos akys buvo nusigandusios, nesuprantančios.

– Koks tu vaikas, – tarė ji.

– O ne, – gynėsi jis, – aš rimtai apie tave galvoju...

Valentina nutraukė:

– Imk liepžiedžius, ir keliaukim namo. Vaje, ir priskabei gi su lapais...

Ji nusilenkė prie pintinės. Antanas atsiduso ir kalbėjo sau: „Aš turiu viską pasakyti“.

Už brūzgyno Valentina pasuko nauju taku.

– Bus arčiau, – nusprendė ji.

– Ne, aš nenoriu tuoj grįžti...

– Ir vėl...

– Man kartais vienam esti taip baisu... Aš guliu ant lovos ir manau, lyg būčiau grabe...

Valentina tylėjo. Jis graužėsi, kam taip sakė: jai dar skaudžiau.

Takas įsuko į tankius krūmus. Valentina ėjo priešais ir skyrė šakas, kurios glaustės Antanui per veidą. Jis nesigynė. Žeme nubėgo driežas – jis nuniro tiesiai kaip strėlė. Šlaitas, į kurį juodu pateko, buvo pilnas aviečių. Uogienojuose į visas puses kirtosi brydės, trapūs stiebai buvo nulankstyti ir aplaužyti.

– Dar ir mums paliko, – tarė Valentina ir pakėlė šaką su uogomis. – Imk!

– Čia tai gera būtų miegoti saulėje, – galvojo Antanas.

– Ypač jei kaimynijoj susiraitytų angis.

– O, truputį šiurpu... Bet būtume dviese. Kartais vienatvė slegia sunkiau už akmenį.

– Tik išsirinkai pavojingą draugę.

– Kiekviena laimė turi pavojų.

Staiga jis atsisuko į Valentiną ir prabilo – taip visai paprastai, kažkokiu ramiu gerumu:

– Valiute, būk tu mano...

Ji stovėjo aukščiau už jį ir atrodė tokia didelė. Išgirdus jo žodžius, nubalo, įsikibo abiem rankom į kraitelę. Jos smakras pasitempė ir skruostai nelaimingai sudrebėjo.

– Ne, aš tau nieko daugiau nesakysiu. Aš nenoriu, kad tau būtų skaudu... Nepyk ant manęs, kad tau tiek blogo padariau. Sudie, Valentina.

Ir jis nusigrėžė atgal į girią.

– Antanai, – išsigandusi ji suturėjo.

– Aš kvailas, kad maniau... Kokios gi laimės čia gali tikėtis žmogus.

Ir sustojęs gūžčiojo pečiais, žvelgė pro viršūnes į vakarinį dangų.

– Taip, gerai sakė Bronė Šveliūtė: tu apsisprendus, tau viskas aišku... Ir ką galiu tau duoti? Nieko, nieko...

O ji tyliai atsakė:

– Jau kuris laikas man taip neaišku, taip skaudu...

Jis nušvitęs grįžo prie jos ir kalbėjo:

– Tada mudu galim... Viešpatie, kaip būtų gera!

– Ne, Antanai, aš visiškai netekėsiu.

– Bet juk ketinai su ponu...

Antano akyse tvenkėsi ašaros.

– Tada pasaulis man atrodė toks paprastas, ponas Modestas buvo mano pirmasis... Ir taip, jauna mergaitė, pasistačiau namelius – kiekvienas daiktas savo vietoje ir pastovus ligi amžiaus galo...

– Žinau, bet dabar jau kitaip galvoji...

– Aš nieko negalvoju. Taip, mano namelius jau nunešė... Ir man nieko neliko...

– Tu nemanai už jo eiti...

– O, man taip gaila tėčio!

– Senelis man sakė... Tėtis gi šnekėjo su seneliu!

– Taip, mama ir tėtis vien laimės trokšta man...

Tačiau žmogus turi ne vieną troškimą. Ne, aš negaliu jiems širdies užduoti... Jie visą laiką galvojo, jie ir susirišo...

– Valiute, tu gi negali būti auka... O aš visą savo ateitį mačiau su tavim. Kaip gražu buvo tikėtis, apmąstyti visus darbus, visus pasisakymus, kurie bus draugėje tarti...

– Aš nenoriu skausti nei tavęs, nei tėvų, nei jo... Ir aš mažiau: man laimės čia nėra... Ir kokios laimės gali žmogus tikėtis! Kiek gyvena – ir ar jaučia bent vienas sielos ramybę, pasitenkinimą, vidinį pilnumą? Štai pažvelk, pro medžius jau matyti mūsų kaimas. Kiekvienas ūkis tarp žalių sodų atrodo tylus ir laimingas.

Antanas žiūrėjo į dūmus, kylančius iš kaminų. Vėjas į vakarą buvo nutilęs, padangė raudona.

– Iš tolo žiūrėdamas manai, kad ten nėra jokio rūpesčio nė vargo, – kalbėjo Valentina. – Kartais aš vaizduotėje nukeliu apgaulius stogus ir iš viršaus žvelgiu į vidų. Nėra nė vieno, kuris pakenčiamai gyventų. Tyčiūnuos jaunieji nesutinka su seniais ir bylinėjasi dėl duonos. Žeminio šiemet du vaikai mirė ir žmona jau pusė metų nekelia iš lovos. Pilksėno tvartas griuvo ir karves užgulė. Ne, kiekvienas skęsta varge, rūpesčiuose, jau neatiduoda ne tik dalių, ne tik skolų, bet ir mokesčių... Dabar ir pas mus prasidės... Ir tai dėl manęs!

Ji atsišliejo į pušį.

– Rūpesčių niekur neišvengsim, – ramino jis.

– Tik gaila, kad labiausiai žėidi tuos, kuriuos daugiausia myli... Ne, aš neišturėsiu... Aš negaliu jų stumti į skausmą...

– Valentina, – tarė Antanas, – tu manai, kad tėvai bus laimingi, jei mane paliksi ir prisiversi už kito. Juk jie viską žino. Ar nesikrims paskui jie, kai tu kentėsi? Tu jiems duodi kruviną auką...

– Tu manęs nė kiek nesigaili.

– Tavęs nesigailiu?! Taip, aš blogas, aš sakau žodžius, kurie tave skaudina... Aš tavęs nevertas. Tu tokia graži ir gera, o aš... Ką tau galiu duoti aš, skurdžių sūnus?

Jis nutilo supratęs, kad paskutiniaisiais žodžiais vėl ją kankina. Ir, pasižiūrėjęs į savo sąžinę, negalėjo išsiginti, kad tie žodžiai iš dalies buvo tyčia tarti. Dėl to jis pats dar labiau krintosi ir prikaišiojo, kad nėra pakankamai atviras ir nuoširdus; jam rodėsi, kad reikėtų kažkokios milžiniškos pastangos pasiekti tam nuoširdumui, kažko panašaus į savęs pamynimą ar išpažintį, išsipasakojus visą savo niekybę.

– Sudie, Valiute, – ištiesė jis ranką. – Ir jei tu būsi kada nors laiminga, aš džiaugsiuos, nors būčiau dievai žino kur.

Ji susirūpinus, kone išsigandus pasakė:

– Ką tu galvoji, Antanai? Būk gi vyras.

– Žinoma, vyrams neskauda širdies. Bet sudie... Ne, aš tave minėsiu amžinai...

Sustojo ir nusekė akimis ligi tos vietos, kur buvo įsmeigtas Valentino žvilgsnis: ten kilo aukštas ir didus bokštas, apsemtas nusileidžiančios saulės šviesų.

Sušuko jis, dusdamas iš pykčio:

– Aš nepakėsiu šitos tavo aukos. Štai kodėl sakei netekėsianti! Viešpatie, man lengviau būtų tave grabe matyti negu ten!..

Ir griežtai, lyg norėdamas nuo žemės jį nušluoti, numojo ranka į bokštą.

– Tu vaikščiosi ten gera, tavęs nesiaubs vėtros, o aš negalėsiu akių į tave pakelti po kiekvieno savo puolimo, – jis šnekėjo. – Ne, Valiute, tu tokia išbalus, tu nepyk ant manęs... Jau vėsu. Eik namo... Aš apie tave negalvosiu.

Jos akys nustebo. Ji padavė ranką.

Antanas atsisveikinęs greit nasisuko, paėjęs keletą žingsnių ir vėl atsigręžė. Ji stovėjo tam pačiam daikte. Jis grįžo ir prabilo:

– Aš norėjau paklausti, ar būsi rytoj mieste?

– Gal būsiu, jei leis sveikata.

– Ar tau negerai?

– Aš tik iš įpratimo taip šneku. Iš mamos išmokau.

– Aš norėčiau tave rytoj susitikti... Ir dar norėjau pasakyti, kad aš negalėsiu apie tave negalvoti. Tu visados atsiminki ir žinoki, kad aš troškau tik to vieno dalyko: būti su tavim, ir būti, ligi užsimerks paskutinė diena.

Ji stovėjo prieš jį, galvodama, ką jis išpažino jai, ir tada nerami atsakė:

– Antanai, verčiau negalvok apie mane.

Tuos žodžius ji ištare nuolankiai ir su liūdesiu. Minutėlę jina žvelgė į jį ramiai, lyg bijodama krustelėti ir skirtis. Paskui pamažėle nasisuko ir nuėjo.

Nuėjo susimąščiusiu žingsniu, po kuriuo traškėjo žiogreliai. Antanas rymojo prie tos pačios pušies, ir kiekvienas žingsnis, kiekvienas trakstelėjimas gūžiai atliepė jo širdy. Balta jos suknelė tolo tarp medžių, mažėjo lankose ir rugių lauke, kuris apsėmė jos liemenį, traukė gilyn į save ir po valandėlės visai paslėpė ją Antanui iš akių, lyg ji ten būtų nugrimzdusi.

XII

VALENTINA

Aš esu Žemės ir Vandenių duktė

Ir Dangaus augintinė.

P.B. Šelis

Valentina ėjo ežia. Vasara brendo laukuose. Soduose bei dirvose krovėsi derlius. Rugiai linko nuo grūdo, miežių lysėse kaip dūmas kilo balzgani, tiesūs akuotai. Žvangučių buoželės buvo pilnos sėklų. Gegės jau nešaukė viena kitai iš liepyno į liepyną, iš šilo į šilą. Geisaties krūmuose nutilo lakštingalos balsas. Iš lizdų skrido jaunutės kregždės, tūpė jos kriaušėj ant šakos ir, krutindamos gurklius, laukė motinos su kirminu. Lankose avys skabrinėjo žolę, o ėriukai striksėjo ir bandė muštis. Iš avilių lėkė spiečiai ir metėsi į aukščiausias viršūnes. Piemenys vartė samanų kupstus ir rinko laukinių bičių medų. Jei ne šiandien, tai rytoj vartuose sužvilgės dalgiai, išeis vyrai ir moterys. Dirvose guls šiaudas prie šiaudo, kris pėdas prie pėdo, išsities geltonų rikių eilės, o nusigandus putpelė su mažaisiais bėgs dar nenukirstu plotu.

Vasara brendo laukuose. Kiekvienas žiedas nūn pilnėjo ir nešė savo derlių. Valentina pailsus atsisėdo ant griovio krašto, skabė sidabražoles ir glostė pūkuotus šalavijo lapus. Iš atolo išlindo varlė, vartydama akis geltonam graižinėly. Žolė skambėjo nuo susislėpusių žiogų. Žydra plaštakė nutūpė ant smilgos ir suglaudė sparnus nakvoti. Skraidė ji visą dieną, aplakstė daug žiedų ir nūn ramiai laukė ilgos tamsybės. Valentinai rodės, kad kiekvienas vabzdys ore, kiekvienas sliėkas žemėje žino savo kelią. Jie skraidė ir rėpliojo takais, be rūpesčio ir abejojimo. Jinai sėdėjo kryžkelėje. Skaidrus jaunystės metas susidrumstė, ji nežinojo, kur dingti. Klausydamsi mykiančio veršelio tėviškės žardyje, mąstė ji,

ką turėtų daryti. Taip, jos nameliai sugriuvo, tie vaikiški ir aiškiai per dvejus metus sudėlioti nameliai. Ji galėtų vėl suramstyti iširusius sienojus ir su nuometu žengti į juos. Bet ji matė, kad nėra juose džiaugsmo, kad tai būtų vien žodžio tesėjimas ir pareiga, kurios prasmė jai ėmė niauktis. Iš tikrųjų tėvas supras, jei dar nėra supratęs, kad dukteriai paguodos nebus, jei ji išeis ten, kur ligi šiolei buvo tikėtasi. Ir jau Modesto draugystė nūn apsiblausė. Juodu galėtų gyventi pusiau šešėlyje, toje klastingoje vakaro prieblandoje, už kurios glūdi naktis. Modestas neša viršenybę, pridengtą išdidusiu nuolankumu: viršenybę tėvams, viršenybę darbininkams, viršenybę jai pačiai. Jis į ją žiūri kaip į jaunesnę seserį, kuri ilgainiui išaugs, susiprotės ir bus gera šalia tavęs. Nusigręždama ji bus nedėkinga ne tik jam, bet ir tėvams, kuriems bus sunku. Ak, ir jau sunku, ir neaišku! Tyli, užsidariusi, pasiaukojusi, ji gyventų su inžinierium. Auka, štai vertingas žodis! Ir jis traukė ją. Gražu atiduoti už ką nors savo gyvenimą. Tačiau tėvas, iš senelio grįžęs, tarė jai: „Dukra, aš noriu tavo gero...“ Jis supranta, kad jo kūdikis susvyravo, jis liepia rinktis, kur jai pačiai mieliau...

„Tu jiems duodi kruviną auką“. Žiaurūs žodžiai! Žiaurūs! Ir teisingi. Naivus, ūmus, jaunas kaip ta žemė ir sykiu menuose išprusęs – štai koks jai buvo Antanas. Jis buvo užsispyręs, jis nenorėjo su visais šnekėtis, bet puikybės jame nebuvo. Ir jis dabar troško jos visa būtybe, troško akiai, savo troškimu pripildė ne tik save, bet ir girias, ir lygumas, ir visą žemę. Kodėl tie vyrai tokie! Ateina valandos, kada jie už moterį atiduotų ir „Dievą ir karalių“, anot Antano. Ir jis anąsyk jai deklamavo kurio ten poeto žodžius: „Ir eisiu laimingas kaip su moterim“. Tai sakydamas, jis galvojo apie ją. Tačiau jis iš aukšto kalbėjo apie kitas moteris, matė jų ydas ir juokėsi. Daugybė jų neegzistavo jam – nei Bronė Šveliūtė, nei Vincuko motina... Valentina suprato: jis negalėjo papildyti jų savo idealiniais įsivaizdavimais. O ją puošė, išskyrė iš kitų, padidino. Apie tai galvodama, ji pati net išvydo dvi Valentinas: vieną išaukštintą, vos žemės prisilytinčią pirštų galais, tokią lengvą, antrąją – paprastą, neseniai laksčiusią giriose ir slėniuose, čiuožusią ežeru, susivaidijančią su Izabele, erzinančią Petrą ir atkakliai, su meile skambinančią Šubertus ir Šopenus. Ir ši, paprastoji, sėdėjo pilna rūpesčio. Koks vaikiškas Antanas! Jis manosi jos nevertas. Jis smerkia save, kad nėra jai pakankamai geras, tarsi ji būtų jam moralinė norma. Jis dabar grįžta nuliūdęs giriomis. Ką jis galvoja eidamas? O, ji beveik pasakytų, ką jis galvoja! Vargšas! „Būk mano!“ Juk juodu neseniai dar buvo vaikai! Taip, gražu, kai jauni pasiduoda sau rankas. Tada pilnas žydėjimo metas, tai susitikimas be apskaičiavimų. Ir jis graužiasi, kad kilęs iš skurdžių namų, nieko neturi jai, be prastos pastogės ir ateities, kuria jis tiki. Lyg jai reikėtų kažkokių kalnų! Tačiau prieš juodu dar yra laiko, jiems nėra ko bėgti akis išdegus. Antanas ją seniau pažįsta, jo vaizduotė visą laiką smarkiai klestėjo. O ji, Valentina, turi tarti sau: „Aš nesu dar su juo susigyvenus.“

Jis per daug jaunas. Aš neįsiskverbčiau, nesupratau jo“. Tai sakydama, ji betgi žinojo, kad jis buvo jau įėjęs į ją. Ir prisipažino kalbėdama sau: „O visgi savo sielos sapnuose ilgščiuos ir glamonėju mažytį savo kūdikėlį, gimusį iš manęs, sodinu jį ant kelių, žaidžiu su juo namuose ir pievose, ir mano dvasia tada alpsta iš meilės jam“. Ji nuliūdo: namie bus kažkur nuslėptas šešėlis, jeigu ji Antanui šiandien būtų pasakiusi taip. „Tavo gero!“ Bet ar negalvos sunkiomis valandomis: „Jeigu Valiutė nebūtų tekėjusi už...“

Dar labiau nusiminė: o vis tiek reikia jiems duoti šį ar aną atsakymą. Iš šios kryžkelės ji turi pasukti ar į šiaurę, ar į pietus, ar į vakarus. Vienas kelias jau ėmė jai blukti, o du neaiškūs. Ji tikro žodžio negali nūn tarti Antanui, o Šopenai neužpildys visų dienų, jeigu liksis šiam pasauly viena. Netekėti! Tą žodį ji sakė Antanui, lyg gindamasi nuo staigios ištarmės, bet jai rodės beprasmiška ir tuščia vien tik dėl savo fantazijos netekėti: reikia gilesnio pateisinimo šitokiam lėmimui. Jei ją trauktų laisvės verpetai... Ne, širdies avantiūros ne jos būdai. Ji neturėjo didelio visuomeninio jausmo, kad ir ši sritis ją pripildytų. Ji buvo siauros draugės žmogus: savo tėviškės, kelių bičiulių, kelių šeimų... Ir savo

valandomis ji nuskrenda ligi Indijos. Ak, jūs faraonai, gera jums, gera miegoti, ramiai miegoti... Vis dėlto vienas dalykas sroveno joje, sroveno neaiškiai ir truputį klaikiai. Kaip įtūžo Antanas! Kokius šiurpius žodžius sakė: „Verčiau grabe, o ne ten...“ Sesuo Gertrūda jai visados gera, žiūri į jos akis ir šypsos, lyg ko vildamasi. „Ne, sesele, aš nieko nežinau, tu nieko nesitikėk iš manęs“. Valentina manė sau: tas bokštas šaukė ją, bet šaukė lyg aukai, lyg pakasynoms, šaukė amžinai. Buvo tai neramus šauksmas, traukiantis ir grasinantis. Mieliau ji nukeliautų savo dalį su visais žmonėmis. Ji nenori būti išskirta, pažymėta. Tegul ji praeis žeme ne tokia graži kaip sesuo Gertrūda... Su gailėsčiu ji galvojo, kaip jai turėtų užtekti tų baltų mūrų, kaip ji negalėtų vaikščioti pievomis, riešutynais, kaip būtų svetima ir tėviškės kiemui, ir miestui, ir žemei. Tarsi apmirti, niekingai žvelgti į pavasario žydėjimą ir vasaros brendimą. Taip kalbėdama su savimi, ji nuklydo mintyse, sėdėjo užsisvajojusi, kol krūptelėjo: štai ji vėl pagavo save beglamonėjančią savo kūdikį ir jautė, kaip šilta jai širdyje.

Nustebus apsižvalgė. Jau temo. Dobiluos rėkė griežlė.

Valentina atsiduso:

– Dieve tu mano, aš nieko, nieko nežinau.

O buvo atsisėdus rasti kelio, apsispręsti; ji nieko nerado. Jai buvo dar neaiškiau. Ji nieko nenutarė, tik sumaišė visas pėdas. Pabūgus jautė, kad sprendimas pats artėja – nežinia ką nešdamas. Visi keliai susikirsi, susimuš kaip įsibėgėję traukiniai: ir svies ją nežinia kur. O, kad taip neatsitiktų! Tačiau kodėl savaime dalykai negali išsilyginti? Jie gal nėra tokie baisūs. „Visada esti debesų“, – atsiduso Valentina ir turėjo neaiškia viltį, kuria tačiau giliai dvasioje nepasitikėjo. Iš žemės dvelkė šiurpas, ir šaltis supurtė ją. Nuo pagirio prieblandose graudeno armonika – grojo kažkur, balsas buvo silpnas ir lėtas. Tolima gaida lydėjo Valentiną namo.

Įėjo pro seklyčios duris nepastebėta, pastatė liepžiedžius priemenėj ir užsidarė savo kambarėly. Su prieblanda skverbėsi stiprus, aštrus gėlių kvapas. Valentina pasirėmė ant lango ir mąstė; ji galvojo apie tuos menkutėlius rausvus naktibaldų (koks keistas vardas!) žiedelius, kurie dieną esti susitraukę, neturi jokio kvapo, bet vakare pasklinda po visą darželį, atkakliai smelkiasi į sodą, į pirkia, į kiekvieną plyšį, beveik dusinte dusindami savo tirštu kvepėjimu.

Valentina rymojo ir rymojo. Dangus buvo pilnas žvaigždžių. Ji žiūrėjo į jąsias, į brolių Sietyną ir į Sienpjūvius, ir norėjo, kai numirs kada, nueiti ten aukštai, laiptoti iš žvaigždės į žvaigždę, regėti, kas jose gyvena ir klausti, jei ką nors susitiks, ar ir jie buvo nelaimingi savo dienose. Ji matė save žengiant ūkanotu Paukščių keliu, vienišą, begalinę erdvę, susilenkusią ir su lazda rankoje. Buvo tenai tamsu, nieko ji nematė iš tų gilių erdvių ir negalėjo pasakyti, ką žemėje likusioji Valentina mąstė, kur buvo nukreiptos jos akys ir kokios muzikos, kokių naktinių paukščių jina klausėsi.

Niekas to nepaisys: nei rūpestinga motė, nei palangės vijoklis, nei mes patys negalim to pasakyti.

XIII

KAITRA KIRBYNĖJ

...ir siautėja oras nuo karščio.

Vergilijus, En. II, 759

Tiesiai iš dangaus saulė degino plikus grindinio akmenis ir žėrėjo namų stoguose. Elgetos giedojo, nebylys skambino varpeliu, ir bekojis žiūrėjo nuo savo ratų, o mieguista, nukorusi galvą kumelė stovėjo su dobilų kambliu tarp lūpų. Drebindamas žandenas, įnirtęs šaukė iš kauliukų lošęs žydas. Antanas, nugrimzdęs tarp arklių, tarp jūros gėlėtų skarelių, tarp dalgių ir burninių armonikučių derinimo, yrėsi į kitą rinkos pusę. Išskirtas, svetimas, jis brovėsi pro palapines ir nematė nieko artimo.

Valentinos nerado nei šventoriuje, nei gatvių grūsmėje – niekur jos nebuvo. Ir niekam čia jo nereikėjo, niekas jo geru žodžiu nekalbino. Jis tik mąstė, kad jinai bus namie likusi, nes vakar gi sakėsi nusišaldžius: ne, tegu ji būva sveika ir linksmi saugo savo spiečių. Taip su savim tardamasis, nusiminęs, jis spraudėsi pro žmones ir jau suko iš rinkos – plati, negrįsta gatvė vedė tiesiai į jo pastogę ir į jo vienatvę.

Šalia išgirdo balsą:

– Štai jis – aš suradau.

Jis nesuvokė, kad čia sakė jam. Stabtelėjo, nieko nepažino ir norėjo toliau eiti įsižeidęs, kad susilaikė dėl kažkam tartų žodžių, lyg ir pajuokai save išstatęs.

– Čia dabar! – suturėjo jį už skverno.

Izabeliukė drąsiai žvelgė į jį ir už rankos laikė Valentiną.

Jis stovėjo apglušęs, jautė, tartum kažkas būtų atsitikę kitaip, negu turi būti. Paskui apėmė jį visą toks tvankus džiaugsmas, kad lūpos drebėjo, žodžio nerasdamos.

Valentina tarė:

– Ieškojom lauktuvių Juozukui. Na, kaip anas avinėlis?

Ėriukas gulėjo tarp maldaknygių ir kojoje laikė mėlyną vėliavikę, pilnas sruogų ir su trimis dūduojančiomis skylėmis pilve. Nupirkę atidavė jį Izabeliukei, kuri pati sau norėjo rožinio kaspino ir žalių, su baltais stikliukais šukų.

Tas puošmenas įsigijus, tarė:

– Man dabar jūsų nereikia. Veskit pas mamą. O paskui galėsit eiti sau.

Likosi vienudu. Pro vežimus, pro palapines prasiveržė į gatvę. Valentina buvo išblyškus, tartum nemigus, su nuvargusiais tamsiais paakiais. Žmonių maišaty, klegant nuo rinkos sumišusiems balsams, mušant spinduliams į nubaltintas sienas, jinai atrodė nebyli ir svetima. Laikė rankoj sugniaužus nosinuką, kurį greičiausiai bus pamiršus įsidėti, žvalgėsi į praeinančias poras ir nieko neįsidėmėjo. Kelis sykius vos pastebimai grįžtelėjo į Antaną, bet nieko netarė. Ką ji mąstė, kur ji dabar buvo? – sprendė jisai ir nežinojo, kaip ją kalbinti. Jam regėjos, kad Valentina galvoja apie kitą pasaulį negu jis, kad jinai kažkur toli, vaikšto savo mintyse: jis bijojo įsibrauti į tas tylias mintis, užgauti jas ar prižadinti iš gilaus miego. Štai ji buvo kita – ne šmaikšti liepų rinkikė, ne greita ežero yrėja ir ne rūpestinga spiečiaus saugotoja, bet ano žilo debesio draugė, pati nubalus kaip tas debesis. Jis matė tarp jos ir savęs kiaurymę, per kurią nebuvo liepto vienam į antrą. Ir jam buvo didžiai jos gaila, lyg būtų ją praradęs amžinai. Jos artumas neteikė jam šiandien paguodos kaip seniau – tos žemiškos, ranka atsiremiamos paguodos. Jis atsiminė jos vakarykščius žodžius ir su nuogaščiu tarė sau: Valentina šiąnakt bus ką nors nusprendus neatšaukiamai. Tačiau jinai būtų nesirodžius atlaiduos ir nesidairius manęs, jeigu būtų nulėmus prieš mane. – Taip svarstė jis ir graužėsi. Ir vėl svyravo. O jam reikėjo susiramino, reikėjo vilties. Pagaliau jis nudžiugo: jinai tokia debesų mergaitė dėl savo nušalimo, dėl rūpesčio nakties, dėl tų nykių ir aštrių kelionių, kurias siela nueina viena, nei brolio, nei sesers nepalaikoma, nei tėvų, nei bičiulių nežinoma ir nenumanoma. Draskosi ji, vargšė dvasia, vieniša, nusiaubta, vėtrų ir srautų, – ir aplinkiniai žiūri į tave ir nejaučia, ir neperpranta tavęs. Taip, gelbėk save ir ją. Ir graudžiai jautė, kad prieš abudu stovėjo kažkas akla ir neatšaukiama, kad ta kaitra jį tirpdė ir plakė prie žemės, o Valentiną nešė tolyn šutri banga po bangos. Jis teiravosi savęs, ar visi šitie kliuviniai nėra jo paties darbas, jo mąstymų vaisius, ir beveik rūstus atsakinėjo sau, kad tarp jo ir šios šviesių plaukų mergaitės, šios vienintelės, nugriuvo sunkus, neperkopiamas akmuo, įsiskverbė aštri briauna... O, jis turėtų nematyti šių didelių mėlynų akių! Negirdėti balso, skambėjusio tėviškės kieme, tarp Geisaties švendrų ir kupliuos liepynuos! Jį dabar erzino vakarykštis jo užsidegimas, jis sakė: „Su aistra mes tik ardom“, o buvo dar jos pilnesnis. Graudenos, kad mažas ir nekaltas

pamišimas gali sueižyti visus lūkesčius, gali krimsti Valentina; o jis nori jai laimės! Tačiau jis nesmerkė anos staigumo valandos – buvo tai jaunystės teisė, geras ir reikalingas apstulbimas ir vainikas, šviesybės ir visiems daiktams giminytės minutė, reta ir brangi mus lydinčioj vienuoj. Tik jis ketinosi nedovanosiąs sau, paniekiąs save ir gyventi neturėsiąs prasmės, jeigu dėl jo Valentina buvo nelaiminga, jeigu dėl jo sulaukėjimo jinai davė sau ištarmę, kuri juodviejų daugiau niekadės nesusodins po viena liepa ir nenuves po ta pačia pastoge.

Aukštai skambėjo varpai. Aplink bažnyčią ėjo procesija. Žmonės lipo į kalną ir dėjosi prie giedančiųjų.

– Valentina, – prašneko Antanas, – tu man dovanok...

Jis nutilo pajutęs, lyg sakytų atsisveikinimo žodžius, lyg jinai liptų į laivą ir žadėtų irtis per gilius ir tolimus vandenis.

Jai nieko netariant, jis vėl prabilo:

– Atrodai, lyg sirgtum... Valiute, kas tau?

– Aš gi visada tokia, Antanai.

– Ne, tu nelaiminga. Ir tai dėl manęs... Beje, ar seniai atėjai?

– Kaip tik prieš sumą. Žinai, sutikau kleboną Motiejų; jis tik sušnairavo, kad vėluojuos.

– Argi? Juk jis neturi jokios rūstybės – bent aš taip manau: jį nuskaidrina Jonas Sebastijonas... Ypač kai tu klausaisi.

– Ta muzika, sako jis, tokia giedri ir galinga todėl, kad ilgus metus Bachas dirbo labai šviesioj, atvertoj saulei ir dangui švento Jono bažnyčioj – ten jis ir guli nūn po didžiuoju altorium.

– Bet sėskim čia – tu tikrai pavargęs.

Iš rytų pusės, pro stogus, pro klebonijos sodo viršūnes, kilo kalnuota debesų galva. Varpai vis gaudė. Sidabrinis varpelių balsas prasimušė pro giesmes.

Atsisėdus Valentina nusišluostė prakaitą nuo smilkinių ir vėl sugniaužė saujoje nosinuką. Pro medžius buvo matyti ežero įlanka. Joje knibždėjo žmonės ir vedavos margos vėliavikės.

– Kas ten? – teiravosi Antanas.

– Vandens sporto šventė ir valčių lenktynės... Ir mane ten kvietė.

Jisai nusuko šneką:

– Ir tvanku! Aure kaip žmonės grūdasi aplink šulinį. Turbūt audra užeis.

– Tik nepranašauk taip liūdnei... Pas mus rytoj gal jau bus rugiapjūtė.

– Kaip greitai... Viskas turi savo laiką... Tik mudu laukiam kažko ir skiriamės kaskart tolyn, skiriamės patys savo valia...

– Tu į dalyką visados žiūri iš aštriausio kampo. Gal ne taip jau bloga...

– Argi? Atsimeni, ko prašiau...

– Ko mums skubėti!

– Kur nuves šis laukimas, Valentina, kur nuves?

– Taip, mes galim pasukti vienur ar kitur, tačiau... Jau ir dabar...

– Ar vėl kas buvo?

– Nieko, tik taip sau...

– Taip sau!.. Ne, tu sakyk man teisybę!

– Mažmožiai...

– Mažmožiai! – o dėl jų krimtasi visą naktį. Tu nenuslėpsi man – vakar atsitiko kas nors.

– Vakari nieko nebuvo – tikrai nieko.

– Viešpatie, tu gi kalbi, kad nieko nesuprasčiau. O vis tiek...

Jis piktai nuspyrė akmenį iš po kojų.

Valentina ištaisė suknelės raukšles ant kelių ir atrodė pasirengusi kalbėti ir pasakyti. Nuo jos nosies į lūpų kraštusėjo dvi apkartusios raukšlės.

– Vakar pas mus būta Modesto.

– Radai jį?

– Ne.

– Tai viskas ir tvarkoj!

Ir nutilo pamatęs, kad savo įsiterpimais erzina Valentina.

– Juozukas išplepėjo, kad su tavim išėjau į girią. Tėvai man būtų nieko nesakę... Tačiau šįryt sesuo man viską išaiškino: esą ponas Modestas tėčiui taręs, kad galėčiau būti dėkingesnė, ir išvažiuočiau... Dabar tai prasidės pas mus... Ir tėtis namie liko... Ne, aš nenoriu eiti namo: tarsi ten būtų pakasynos.

– Valentina!

– Norėčiau kur nors viena sėdėti ir sėdėti – ligi amžių galo...

– Klausyk, rudenį gausiu tarnybą. Senelis man parūpins... O tau nereikėjo dėl to verkti... Dieve tu mano... Mes, Valiute, susitvarkysim, vėl bus viskas gerai... Kodėl tu taip žiūri į viską...

– Antanai, ar tu suprasi: rodos, visa ši žemė slėgtų mane – taip man sunku. Aš jos nepanešiu, ne, jos nepanešiu. Ir nežinau dabar, kur man eiti.

Sėdėjo abu valandėlę tylėdami. Erškėčių krūme šakutėmis žemyn straksėjo dagilis – ir jis tylėjo. Žmonės jau važiuo iš atlaidų. Antanas nūn suprato, kokia vaikas, kokia nepatyrusi buvo toji širdis šalia jo: pirmas gyvenimo smūgis metė ją skaudžiai iš įprastos vėžės, bloškė į nežinią ir neapsisprendimą, kuris graužė tėvus, o labiausiai ją pačią. Dievas neturėtų į žemę leisti šių trapių sielų – pūstelės srovė ir nusineš jas kaip pūkuotą pienės galvutę. Ką jis gali padaryti, kad jiniai liktųsi čia, vaikščiotų po tėviškės girias, guostų senį žveją Kostą ir kleboną, ir profesorių, kad ji vėl linksma valgydintų Juozuką ar stovėtų atsirėmus į laukinę obelį ir kalbėtųsi su juo pačiu...

– Einam pas senelį, – tarė jisai ir apsidžiaugė: – Pabūsime, Valiute, pas jį, pasišnekučiuosime. Žinai, jis vakar taip gražiai tave minėjo. Juk jis myli tave. Visi čia tave truputį myli. Na, einam...

– Dėkui, iš tikrųjų taip bus geriau. Man reikia prasiblaivyti.

– Žinoma. Kai žmogus per daug įsigalvoji apie savo vargą, tai jis išauga kaip kalnas.

Juodu per sodą nuėjo į gatvę. Po jų kojomis svilo akmenys, rodės, sprogs jie, iššoks iš brukto ir kirs atšaižomis tau į veidą.

– Tartum nuo siaubo visi bėga, – tarė Antanas, parodęs į važiuojančius.

– Kiekvienam savas pavėsis mielas, – galvojo Valentina. – O kaip senelio darbas?

– Jis niekad nesukubėjo. Kartais visą laiką prasėdim, dailindami porą sakinių ar ieškodami kurios nors ištraukos. Kai kada jis susimąsto, kalba savo įspūdžius. Aną dieną radau kryžkelėje stebint rūpintojėlį. Senelis man sakė: „Ar neatspėtum, kas paskutiniaisiais metais labiausiai sujaudino mane? Jeigu neatmeni, tai klausyk. Dar prieš ligą buvau nuvažiuojęs į Latviją. Daug sykių buvau išvaikščiojęs etnografinį jų muziejų, apžiūrėjęs senoviškas žagres, akėčias, strėles, lankus... Šį kartą man krito į akį moters kapas. Aš stebėjau tos sietietės papuošalus, tūkstantį metų gulėjusius po žeme, stebėjau žalvarines rinkes, žiedus, tuos paprasto, negudraus išdarbio daiktus. Netikėtai atsivėrė didelė teisybė man: štai mūsų motė, mirus prieš tūkstantį metų, buvo tokios pat sielos, kaip ir šių laikų moteris – ji mėgo puoštis, ant rankų, ant kaklo nešiojo žiedus, mėgo žaisti ir mylėjo... Ir mano akyse ji stoji tokia gyva, prabilo taip artimai... Aš tada jaučiau, lyg savo rankomis lytėčiau praeitį... Mano vaike, ir tu pajusi praeitį, kada suprasi, kad šituo vieškeliu prieš tūkstantį metų keliavo tokių pat rūpesčių varginami žmonės, kaip ir šiandien. Ir tada jie kirto girias,ėjo į vestuves, gėrė midų, gaudė žvėrį ir paukštį, verkė ir linksminosi. Ar tu pagalvojai kada nors, kad ant šito akmens po tokiu pat pasvirusiu kryžium kažkada sėdėjo toks pat senelis, kad jo naginė čia buvo įmynusi pėdą, kad jis tarėsi ir

šnekėjosi su savo vaiku... Keista: mes niekad negalvojam, kad senovėj būta vaikų, tarsi visi tada būtų seni ir žili gimę...”

– Iš tikrųjų, – susimąstė Valentina, – ir iš mūsų tiek beliks, kaip kad senelis pasakojo, o mes taip įsikibę į tą gyvenimą! Ir tuščiai įsikibę, tarsi ne vis tiek, ar mes išnyksim šiandien, ar rytoj. Ar atsimeni, ką tu man skaitei aną vakarą iš Omaro Chajamo: „Tu pasaulį matei, ir visa, ką tu matei: niekai. Ir visa, ką tu pasakei ir ką tu girdėjai: niekai. Visą žemę ligi pačių gelmių tu apieškojai: niekai. Ir visa, ką tu namams pirkai, – niekai“. Aš nė nesigailėčiau, jeigu...

– Kas jeigu?

– Ko gi taip rūščiai žiūri?

– Sakyk, ką susigalvojai?

– Antanai, aš visiškai nieko... Pagaliau nė kalbėt neleisi.

Ir ji nusijuokė.

– Kalbėti leisiu, bet žiūrėk, kad niekų man daugiau nepasakotum. Tu privalai likti čia.

Ji nesmagiai nukreipė kalbą:

– Bet ir gerai atsimeni senelio žodžius.

– Jis man yra lyg senosios, herojiškosios kartos testamentas, paskutinis balsas: greitai jie vien iš kapų mums bylos...

– Dar pažiūrėsim, – atkakliai pasakė Valentina, lyg kitą mintį ištardama – tąją, kuri jos sieloj glūdėjo nesakoma ir tokia nerami.

Nesuprasdamas, ką ji manė tais žodžiais, jis prabilo:

– Galėtume tiesiai sukti.

– Bus arčiau...

– O ką ten matai?

Ji sustojo ir abejodama susvyravo. Antroj gatvės pusėj Antanas išvydo inžinierių, Bronę Šveliūtę ir dar vieną vyrą su šiaudine skrybėle. Būdžiūnas oriai žvelgė į Valentiną. Jis, matyt, buvo patenkintas šituo jos nustebimu ir svyravimu. Ir tartum sakė: „Aš dar galėčiau tau dovanoti“. Žmogus su šiaudine skrybėle dirstelėjo į Antaną ir Valentiną, paskui kažko klausinėjo iš savųjų.

– Valentina, – pasakė Antanas, – einam.

– Tikrai, – klusni sutiko jinai.

Anie trys greitai persimetė keliais žodžiais, ir iš jų atsiskyrė Bronė. Ji prisiartino prie Valentinos, padavė jai ranką, o Antanui linktelėjo galva.

– Valiute, – prabilo ji, – prašytume pas mus.

– Mes einam pas senelį, – tarė Valentina.

– Senelis nepabėgs, – juokėsi Šveliūtė ir pro petį žiūrėjo į Antaną, tartum kalbėtų: „Štai ką aš galiu“.

– Bet man svarbu... Ne, aš nežinau...

– Klausyk, Valentina, aš rimtai kalbu: ponui Modestui esi reikalinga... Jis tau nori pasakyti... Na, pati išgirsi. Einam. Jeigu skubi – ilgai nelaikysim.

– Ne, verčiau palik mane... Aš taip nuvargus...

– Mano žuvele, mes ko nors užkūsim... Be to, ponas Modestas norėtų žinoti... Jis truputį įsižeidęs... Ne, ne taip norėjau pasakyti... Žodžiu, vietoj pamatysim. Jei ponas Modestas prašo...

– Valentina juk turi eiti pas senelį, – spyrėsi Antanas.

– Tik porą žodžių ponui Modestui... – neatleido Bronė.

– Ponui Modestui, ponui Modestui... Kartojat jo vardą, lyg būtų arkangelas...

– Antanai! – sudraudė Valentina. – Taip negalima...

– Ne, Valiute, tu pas jį neisi. Panele Brone, pasakykit grįžusi...

– Ko čia stypsosim gatvėj, – Šveliūtė paėmė Valentiną po ranka. – Yra būtinas reikalas, susikeisit pora žodžių – ir galėsit vėl keliauti sau.

– O aš nenoriu, – užsikirto jis.

– Antanai, – tarė Valentina, – tu kalbi, lyg valią turėtum...

– Taip, jei tas pirštą pajudino už kelių mylių... O aš maniau...

– Koks jis žiaurus, – pabrėžė Bronė Sveliūtė ir pasitraukė Valentiną į save.

Valentina skaudžiai žvelgė į Antaną. Paskui ji sušnabždėjo: „Aš tuojau“ ir nuilsusi leidos vedama. Jisai nejautė nei pykčio, nei pagiežos. Atsirėmė į telegrafo stulpą ir matė, kaip jo liepautoja eina įkaitusiais akmenimis. Štai vyrai ją sveikina, juokiasi ir kalbasi, tarsi tarp jos ir Modesto nebūtų jokio nesutikimo. Dusliam ore slopūs, mediniai tarškėjo praeivių balsai.

Jis krūptelėjo. Visi keturi jie nusigręžė į rinką – jie rengėsi eiti. Valentina tačiau ką sakė, atsisuko į Antaną, bet Šveliūtė su inžinierium paėmė ją į vidurį ir nusivedė.

Ir jinai atsižiūrėti jau neatsižiūrėjo ten, kur jisai laukė kaitroj.

XIV

VĒTRŲ SŪKURIAI

*Tačiau buvau aš jaunas ir kvailas –
ir nūn verkiu.*

V.B. Jeitsas

Valandėlę jis laukė ramus, tarsi nieko būtų neatsitikę. Jisai vylės, kad Valentina grįš, – tuojau pamatys jos melsvą suknelę iš už namų kertės, pamatys klausinėjančias jos akis. Stovėjo kantriai. Pro šalį nudardėjo vienas vežimas, nudardėjo antras. Nuo stogo ant bruko nukrito du susipešę žvirbliai ir vėl nulėkė neišsiskirdami. Valentina negrįžo. Tada jisai atšlijo nuo stulpo ir nusekė dingusiųjų pėdomis: apytuštėj rinkoj nieko nematė. Nūn tik pajuto, kad jį ištiko nelaimė: jis buvo išstatytas pajuokai, Valentina, geriausioji, paliko jį...

Jis sustojo, dusdamas iš pykčio ir nerasdamas žodžio. Atsipeikėjęs kaukšėjo gatve ir kartojo:

– Jai manęs nereikia, jai manęs nereikia...

Jis negalėjo pakęsti nei šitų namų, nei gatvių, nei medžių... Skubėjo iš miesto, manė rasiąs paguodą tarp girios pušų ir ąžuolų: bet ir čia buvo klaiku, nyku, vieniša. Svetima jam buvo šioji ūksmė, visos tos šakos ir viršūnės. Skubėdamas jis grasino nedovanosiąs... Įkaitęs pušų kvapas jį alsino. Jis ėjo šilais ir slydo ant spyglių. Tartum gaisro, ugnies jie laukė – šitie ištroškę, aitriais sakais išprakaitavę kamieniai. Valentina, kad tu būtum žinojus: tu amžinai nuėjai nuo manęs. Amžinai, amžinai! „Aš tuojau“... Ne, Valiute... Mudu niekaduos, o niekaduos...

Jis atsiminė laukymę, kupetas, gaivią pavakarę gležnam atole. Norėjo atsisėsti prie šieno kupetos, apie nieką negalvoti, jokio žodžio netarti, vien tik prisiglausti prie žemės, gulėti ištisas valandas, metus, gulėti ligi amžių galo, neturint draugystėj nei žmogaus, nei paukštės, nei menko vabalo. Jis išėjo į aikštelę: nebuvo ten jau šieno. Ir čionai tuščia, kaip ir visam jo likime. Apsikniaubė veidu į žemę ir liko gulėti nejudėdamas, atkaklus, sieloje šaukdamas kerštą ir jausdamasis toks menkas, bejėgis prieš savo nedalią, kurią su įnirtimu svarstė ir vis labiau krimtosi. Jis nematė vejoje vaikštinėjančių varnėnų nė ilgėjančių šešėlių, neskaitė minučių nė valandų, buvo lyg išskirtas iš jų bėgimo, joms svetimas. Jis tik du daiktus regėjo: Valentiną ir savo skausmą. Valentina stovėjo begalinėje tamsybėje, stovėjo ten balta ir neprieinama, tokia daili ir amžinai dingus. Retkarčiais ji šmėsčiojo tartum silpnas žiburėlis tolimam požemių gale, apsupta šešėliuotų, nejaukių skliautų. Iš jos, lyg iš nepasiekiamų

gelmių, skleidėsi reta šviesa, ryjama godžios tamsybės. Šitoj tamsybėj niūksojo skausmas – jo skausmas. Jis neturėjo aiškių bruožų, nepriminė jokio daikto, jokio žvėries nė žmogaus. Tačiau galėjai nuspėti, kad jis vis tiek ten slypi prieblandoje, kad jis nakčia išrėplios iš savo tinklų, išties šlykščias kojas ir čiulps tave, kankins ir marins ir vėl gyvą paleis, kada ims aušti rytas. O, rytas, didžioji aušra jau dingo, jau nuėjo – negrįš ji, negrįš...

Dusliai sudundo žemė. Dunksėjo iš gelmių, iš tamsių jos vidurių. Paskui nykiai sušiureno viršūnės. Antanas pakėlė galvą. Jo veidas buvo suraižytas įsispaudusių kamblių. Pro medžius, rytų pusėje, kėlėsi didelis, juodas debesis. Slinko jis iš lėto, rūstus ir galingas. Nuo saulės jo kraštai buvo parudę, lyg variniai. O žemiau juodos dėmės turėjo melsvą, metalinį atspalvį, tokį neramų. Medžiai stipriau sušvokštė, kurtus šnabždesys perbėgo šakomis, nulenkė jas – ir visai dingo. Beržai ir skirpstai stūksojo negyvi, nusigandę. Nuščiuvo sniegena, ir raudonkablė nečiulbėjo lazdyne. Netoliese išgirdo urkštimą. Atole viena paskui antrą stovėjo dvi besigaudžiusios voverės ir paskui nėrė į kitą aikštės šoną, ištiesusios ilgas uodegas.

Danguje vėl sunkiai ir paspringstamai trinksejo. Saulė buvo drumzlina, apsiblaususi. Lyg bėgdama nuo debesio, ji nusviro į mišką ir likosi karoti vietoje, padūmavusi, nudilusi, beviltiška.

Tik žiogas rėkė – vienui vienas rėkė visoje laukymėje, įnirtęs griežė ir skambėjo, šaukdamas vėtrą ir liūtis, aštriai rėždamas kaitrą. Akla ir čaiži buvo jo daina, žado netekusiam, išmirusiam pasauly skardinti giesmė. Nyku buvo Antanui jos klausytis. Jis pakilo ir grįžo į miestelį. Medžiai tylėjo ir laukė. Audra juos kankino, iš tolybės troškindama ir dusindama.

Aplenkdamas namus, nuėjo į ežerą. Įlankoj jis rado visą Kirbynę. Trankiai grojo žvilgančios dūdos. Lygiu, tarsi suledėjusiu paviršium čiuožė valtys. Pamaži kilnojos irklai, nuvargusios blaksėjo vėliavikės. Antanas dairėsi po minią. Prie tiltelio stovėjo ponai, tarp jų ir Modestas. Toli nuo jų, atsiskyrusią nuo minios, jis išvydo Valentina. Ji buvo atsirėmusi į skursnią pušį, lyg atmesta nuo visų žmonių. Antanas matė išblyškusį jos veidą ir mąstė sau, kad inžinierius ją paliko vieną, nelaimingą. Tyli ir nuolanki, iš tikrųjų dabar ji kentėjo – kentėjo išduota, patyčioms išstatyta. „Taip, Valiute, – bus sakęs Būdžiūnas, – tu luktelsi: prie estrados, matai, renkamės tik oficialūs asmenys“. Ne, ar jai pakelti šitiekos bloškimų!

Antanas nusigręžė: jį pastebėjo Valentina. Iš netikėto krūptelėjimo, iš atidžiai atkreiptų akių ir lėto nūsukimo jis suprato, kad Valentina jį matė. Ar ji dabar jo lauks? O, kaip jis norėtų prie jos prisiartinti, kalbinti ją paprastais žodžiais, lyg nieko būtų neatsitikę. Šis noras jam atrodė juo didesnis, nes buvo tai beviltiškas, niekadosis neįvyksiantis noras: jis nežengs nė vieno žingsnio prie tos, kuri jį pametė dėl ano... Ak, jis nirto ir duso iš neapykantos. Negalėjo akių atitraukti nuo Valentinos, smerkė jos pasielgimą ir sykiu jautė, kad didžiausia kaltė jam pačiam krenta: jo užsispyrimui, jo didybei, jo ligi kraujų įžeistai sielai. Jeigu jis galėtų dovanoti, pamiršti aną kaitrą prie rinkos, kukliai išstartus „aš tuojau“, pamiršti įžūlius Modesto žvilgsnius, Bronės Šveliūtės veidmainystę, – ne, jis tą votį būtų galėjęs išplėsti tik su savo širdim. Sykiu jis žinojo, kad jo pyktis išblės, kai čia nebus jau Valentinos, kai jau negalės jos rasti ir pasiekti nei tėviškėje, nei Medžionės girioje. Tada jis apmąstys kiekvieną jos pažvelgimą, kiekvieną lūpų krustelėjimą ir supras visus jos neištartus žodžius, graušis ir niekins save, niekam neatvertu skausmu pripildydamas visus šilus, visus ežerus ir visą žemę.

Vėl pasižiūrėjo ir nusiminė: Valentinos jau nebuvo ties pušim. Tyrinėjo žmones, kol ją rado pasislinkusią prie minios ir sykiu arčiau prie jo. Staiga jis įširdo – štai ji žeminasi, ji gerinasi ir gretinasi prie tavęs, nusilenkia. Ne, jam nereikia šitos aukos nė sutrintos širdies. Ji davė pradžią – nūn tu, Antanai, ženk į mane. Negalėdamas pakęsti tos minties nė klaikiai trenkiančios muzikos, jis apsisuko ir, nežinodamas kur dėtis, grįžo į savo kambarį – bent niekas ten jo nematys. Jis galės stovėti vienas priešais save, priešais savo rūstybę ir dovanos nežinančią sąžinę. Rinkoje dar lūkuriavo pora vežimų. Debesys grūmojo arti, apniaukę visą rytinį dangų. Apsiblausus saulė žiūrėjo į vakarus ir, rodės,

niekad nepasieks savo guolio. Tvokstelėjo pirmas šuoras, kėlė į orą popiergalius ir nešė, blaškydamas juos ir sukdamas su smėlio sūkuriais. Susidrumstė antras vėjo gūsis ir jau nesiliovė karštai alsavęs, visa galybė šluodamas negrįstas gatves, trunkydamas langines ir stogų skardas. Kregždės klykaudamos kovėsi su vėtra. Jaunų liepų lapai drebėjo ir šniokštė blaškydamiesi. O kažkur tuščiame ir padūmavusiam danguj sausai tarškėjo perkūnas.

Antanas užsidarė kambary. Atsigulęs ant lovos klausėsi, kaip sąsparos švilpia ir cypia. Protarpiais vėjas iš gilumos miškų užsišaukdavo galingai, artėdavo kaip naikinanti vilnis, griaudamas ir šniokšdamas viršūnėmis. Tada ant lubų imdavo braškėti, lyg svetimas žmogus ten vaikščiotų. Visi namai apmirdavo ir laukdavo, ar nenuneš jų vėtra, kaip tų popierių gatvėj. Nejautrus ir sunaikintas, įsiklausęs į didžią Medžionės giesmę, Antanas laukė audros, laukė išsivadavimo ir paguodos. Tačiau debesis taip lėtai niukė padangę, prieblanda vis nesirodė kambaryje. Taip jis gulėjo valandą, gal daugiau, užsimerkęs ir lyg per sapną lydėdamas amžiną medžių gaudimą ir vis garsesnius griausmus. Ir pats jautėsi toks nežymus, beveik išnykęs šalia to žemės ir dangaus šėlimo. Jis gulėjo ir laukė srautų, laukė iš šaknų raujamų eglių ir įtrenktų pušų kvapsnies. Dangus dundėjo ir nerimo, pritvinęs liūčių ir ugnies.

Iš pradžių gerai nenugirdo. Pakilo nuo lovos. Tikrai! Į duris beldėsi. Abejingai laukė, neprašydamas. Jam gi vis tiek...

Su griautiniu susimaišė antras stuktelėjimas į duris. Tačiau jis neatsiliepė ir stovėjo ties lova.

Įėjo Valentina.

Ji nedrąsiai lukterėjo ant slenksčio. Paskui žengė į kambarį. Neišgirdus iš Antano nė vieno žodžio, ji tarė, įsikibus į krėslą atlošą:

– Jau lietus čia pat... nespėsiu ligi namų. Norėčiau palaukti.

– Galit laukti, panele Valentina, – atsirėmė į langą jis ir neprašė jos sėstis.

– O, kaip nuvargau, – prabilo ji ir sukniubo į krėslą. – Gal leisit pailsėti.

– Kodėl ne – prašom ilsėtis.

Rankomis parėmusi veidą, žiūrėjo į Antaną.

– Toks vėjas, – kalbėjo ji. – O, taip trošku!

Jis žiūrėjo pro langą, dairėsi į mišką ir nieko jai neatsakė.

Mėlynas žaibas išsišakojo danguje.

– Kad bent krušos nebūtų, – vėl tarė ji.

– Lyg ne vis tiek, – murmtelėjo jis ir tyrinėjo debesis.

– Antanai, ką tu kalbi!

– Ką man daugiau kalbėti: nieko neturėjau ir vėl nieko neturiu!

Valentina norėjo atsistoti, bet likosi krėsle, tokia nuilsusi.

Ji tarė:

– Antanai, dovanok man. Aš nenorėjau tavęs įžeisti...

– Panele Valentina, čia nėra ko gailėtis nė atleisti.

– Aš tikrai maniau grįžti, bet jie... Ne, aš negerai padariau.

– Aš gi viską žinau.

– Nepyksti?

– Mano pyktis!

Ir jis abejingai gūžtelėjo pečiais.

Ji neramiai sujudėjo krėsle ir ilgai žiūrėjo į Antaną. Jis suprato, kad savo užsikirtimu ją stumia nuo savęs. Drauge pyko ir kaltino save, bet buvo jame tiek pagiežos, kad tie žodžiai krito jam savaime.

– Tu man atleisk, – prašė Valentina, – aš nenoriu, kad tu manęs nekęstum ir smerktum.

– Taip, kadaise man daug džiaugsmo davei, – sakė jis.– Ir nežinau, kur jis dingo. Tu sugriovei mane...

– Antanai!

– Ir vis dar nelyja, – lyg niekur nieko ištarė jis ir pats knystelėjo.

– Tu mane varai?

Valentina pakilo.

– Ne, gali ilsėtis. Bet matai – pas mane iš tikrųjų nieko nėra. Tik keturios sienos! Maža nauda iš tokių kaip aš.

– Jėzau!.. Bent pasigailėtum ir savęs, ir manęs.

– O, aš jau tiek gailėjausi, kad daugiau negaliu.

– Sudie, Antanai, – ištarė ji.

Ji laikėsi įsikibus į durų rankeną.

– Iš tikrųjų būtų geriau grįžti prieš lietų.

Jis pats išsigando šių pašiepiančių ir žiaurių žodžių. Valentina nuleido galvą. Du plaukų žiupsniai krito jai ant smilkinių, ir čia jam akyse stoji paveikslas: jos garbanos, tada išsidraikiusios po liepa. O ji pastūmėjo duris – išsyk jos neatsidarė. Tada stuktelėjo keliu jinai, kaip daro maži vaikai, neskubėdama vėrė jas ir iš lėto dingo priemenėje.

Antanas laukė ir klausėsi: norėjo išgirsti žingsnius už durų, susimąsčiusius jos žingsnius asloje. Nūn jis aiškiai regėjo, kaip skaudžiai smogė ją paskutiniaisiais žodžiais. Kiek ji šiandien iškentė! Ir tėviškėj, ir atlai duos, ir dabar čia! Jis buvo jai paskutinė priebėga ir ūsmė – ji neturėjo kur prisiglausti, ši gera mergaitė. Jisai gi buvo jos namai ir jos prieglobstis, ir ji savo širdy buvo čia atėjusi paguodos prie savo pačios – prie juodviejų slenksčio! Jis norėjo bėgti prie durų ir šaukti ją, bet nediršo – jam rodėsi, lyg jinai stovėtų priemenėj, ar jo tikėdamasi, ar bijodama eiti į audrą. Vėjas buvo aptilęs, medžiai griaudė ir ošė, ir sutemos rinkos į kambarį. Jis vis stovėjo prie lango, už kurio rymojo juodas eglės šešėlis. Viršum medžių plieskė ugninės rykštės... Antanas greitai pravėrė duris ir klausėsi, kur jisai išgirs jos alsavimą. Tuščioj ir prislėgtoj priemenėj susikryžiavo žaibas – ir buvo ten akla tyluma.

– Valentina...

Jam niekas neatsakė.

Tada šūktelėjo:

– Valiute, klausyk, Valiute!

Į paskutinį „Valiute“ atliepė tolimas perkūnijos dundesys.

– Kur ji žuvo? Ne, turiu ją rasti! Taip negalima...

Ir gatvėj nebuvo jos matyti. Bemaž nusigandęs, jis puolė ieškoti Valentino.

Žaibai varstė dangų: vieni jų buvo išsišakoję, kiti krito žemyn lyg sulaužytos linijos ir sausai, trankiai terškėjo, nepalikdami jokio aido. Juos lydėjo dideli, geltoni liepsnų liežuviai, raižydami debesis, ir galingi dundėjimai ritosi tolyn ir tolyn, kol paskutiniu nusigriaudėjimu nurimdavo kažkur pačiame žemės krašte, už girių, už vandenu.

Antanas skubėjo. Pirmi lašai, stambūs ir šalti, captelėjo į smėlį, išgręždami juodas skyles.

XV

PASKUTINĖ VARGONŲ GIESMĖ

Bet kas sušauks erdvėje paukštį,

Kas apgręš kelius, kuriais išėjome...

V. K.

Žaibų šviesoj pro langą buvo matyti pušis gale daržo, giria ir įbingęs ežero paviršius. Vėjas plėšė pirkios stogą, sienos girgždėjo ir švilpė, lyg būtų kiauros. Prie Kosto glaustėsi kalė ir unksdama lindo jam į akis, mėgino gultis ir pasidėti snukį ant letenų, bet vėl kilo ir cypė. Senis guodė šunį, ir jam pačiam buvo ramiau, kai šnekėjosi. Kelintą kartą jau grįžo prie lango, vis dar neatsipeikėjęs iš savo apstulbimo, nors jau bus valanda, o gal ir daugiau, kaip visa tai įvyko. Vėjo daužomos vilnys šoko toli nuo kranto, šniokšdamos ir griaudėdamos. Jis matė žaibo nušviestas putotas keteras ir vienas sau murmėjo: „Tu šitaip jai padaryk, tu šitaip jai...“ Ir spaudė veidą prie staktos, lyg norėtų su išgrūstais stiklais kristi į naktį ir audrą, skubėti ir ieškoti.

Kalė atsikėlė ir urzgė, žiūrėdama į duris.

– Užuodi ką?

Rudė atsargiai priselino prie slenksčio ir vėl dzimbino baugšti į kertę.

Kostas mąstė:

– Gal tikrai kas stovi lauke?

Ir pravėrė duris. Vėjas tėškė lietaus čiurkšles į grindis. Pastogėje buvo žmogus.

– Užeik, – tarė senis.

Į pirkią įėjo Antanas.

Jis buvo vienplaukis, kiaurai permerktas.

– Dieve mano, kas šiandien judviam? – nusiminęs paklausė senis. – Sėskis bent.

Antanas sudribo ant suolo. Kai jis patraukė po savim kojas, žliugsėjo peršlapę batai.

– Tau reikia persivilkti... Šitaip perlytas... – tupinėjo Kostas.

Paėmęs žvakę, ieškojo drabužių.

Nuo suolo atsiliepė Antano balsas:

– Niekur jos neradau, Kostai.

– Ko taip?

– Išvaikščiojau visus pažįstamus, – lyg vienas sau pasakojo vaikas. – Nei pas Bronę, nei klebonijoj, nei baliuj jos nebuvo.

– Apie ką gi kalbi?

Antanas žiūrėjo į purvinus batus ir sakė:

– Ne. Valentina bus grįžusi namo.

Kostas pakėlė galvą. Vaškas nuo žvakės varvėjo jam ant pirštų.

– Mačiau ją, – tarė jis.

– Matėt!

– Dar nelijo, o aš sėdžiu vienas ant slenksčio. Tik žiūriu – iš girios pasirodo ji, prieina prie manęs išvargusi ir klausia: kaip jūs sakytumėte, ar tuojau ims lyti? O aš jai šneku, kad ligi tėviškės nespėsianti. Tada ji susimąsto, o buvo tokia pribaigta, kad man net graudu... Ji ir sako: „Imsiu dėdės valtį – bus greičiau“. Nespėjau žodžio ištarti, kai atsikabino laivę ir įšoko...

– Ir leidot!..

– Kai pribėgau prie vandens, ji buvo ežere...

– Reikėjo vytis...

– Juk tai vienintelė mano valtis...

– Vis tiek reikėjo sulaukyti...

– Aš ir pats žinau... Ir man jos gaila. Šita vaikas išaugo mano akyse, aš jos laukdavau, kada pro šalį praeis ir gerą žodį pasakys. Ji viena čia nepamiršo manęs... Ir kodėl ji taip darė? Tokia pritrenkta, sumenkus, nors verk...

– Ją šiandien ir namie, ir mieste barė...

Nustebęs senis žiūrėjo į Antaną, kuris pasakojo:

– Ji buvo pas mane, o aš ją... Ar ji į tėviškę plaukė?

– Ne, – ji tiesiai per ežerą.

– Per audrą!

– Ir žaibai gi, Viešpatie aukščiausias! – persižegnojo Kostas.

– Ar... ar neapvers?

– Kol buvo mano akyse, ji plaukė gerai... Mat iš mažumės vis prie vandenų. O vis tiek – nė aš nebūčiau drįšęs... Paskui ją lietus lyg skraistėmis užtraukė... Dievas žino, kur ji dabar.

– Einu... Ieškoti.

Prie jo privarvėjusi telkšojo bala.

– Kaip tu ieškosi – nei valties, nei žmonių... Dabar ji jau vis tiek bus savo vietoj.

– Kaip tat savo vietoj?

– Jeigu pasisekė, bus pas seserį Gertrūdą.

Vaikinas žiūrėjo į krūpsinčią žvakę. Paskui išėjo ir likosi pastogėj. Jį atsekė ir senis. Ežero vilnys tiško ligi pat lūšnos. Rytuose, tarp girių, ėmėsi raudonas dangaus kraštas, čia išblėstęs, čia vėl besiplečias, tarsi kažkas pritūpęs ten pūstų žarijas. Pro griausmus, pro girios gaudimą ir vėtros šauksmą buvo girdėti, kaip pritvinę grioviai ir grioveliai gurguliuoja į ežerą. Protarpiais vėjo šuorai bloškė lietaus srautus į sienojus, o žaibai, vieni išsikeroję, kiti stačiais kampais sulūžę, kryžiuosi danguje, plieskė debesis, ir blankioje jų šviesoje stūksojo susigūžę ūkiai, išblyškę laukai ir girios.

– Grįžkim, – nedrąsiai paragino, – dar įtrenks.

Antanas paklausė ir grįžo į pirkią. Pro langą sekė jis žaibus ir laukė, kol jie praretės, o griautiniai nudundės į kitas lygumas ir kitas sodybas... Kur dabar Valentina?... Iš lubų žlugsėjo lašai į molinę aslą... O laikas slinko, sunkus ir alpinantis.

Atsargiai Kostas pravėrė duris ir dingo. Kai jis po ilgo vaikščiojimo grįžo, Antaną rado berymantį, su nuleistomis akimis į grindis. Valandėlę laukė, o paskui priėjo ir pažadino už peties:

– Jau nelyja.

– Kas yra? – nustebęs pakirdo anas.

– Valtį parsivežiau... Gavau ją Gervinyčiuos. Ar plauksit su manim?

– Aš? Taip.

Ore dulkė paskutiniai lašai. Buvo šėma prieblanda, kurioj grimzdo ežero vanduo, švendrai, pakrantės ir laukai. Priplakta žolė stiebėsi ir vešliai kvepėjo. Grioveliai šnarėdami skubėjo ir griuvo į Geisatį. O vilnys mušės aukštos, apsiputojusios – bėgo jos rykaudamos per visą ežerą, plačiai dūsaudamos ir šniokšdamos, virto į krantus, šoko į pakraušes, paskui lūžo, kniubo atgalios ir eižėdamos nyko gelmėse. Jau žioravo šiaurėje – ar neužgesusių saulėleidžių žalsvi pėdsakai, ar tvinko ten nauja aušra. Iš tų aukštumų, pro skystą rūką, pro ežero purslus, svido neregima šviesa.

Taip juodu nuplaukė ligi antro kranto, kur ant smėlio gulėjo išvilktą valtis.

– Tai mano, – pažino Kostas ir ranka čiupinėjo briauną.

Abu nuėjo per girią. Priešais niūksojo tamsūs vienuolyno mūrai. Už tų mūrų tu lyg jutai nuslėptus žingsnius, kuždesius ir rūpestingą plušėjimą.

Sustoję pasibeldė į vartus.

Vartininkė Antaną pažino ir klausiamo atsakė:

– Taip, ji tenai.

Ir numojo į juodą koridorių.

– Ar jai nieko?

Ne, vartininkė dabar Valentino nemačiusi, bet galinti pakviesti seserį Gertrūdą: jinai budinti.

Vaikinas krūptelėjo sulig tuo žodžiu.

– Budinti? – jis susigūžė klausdamas.

Bet vartininkė jau buvo dingusi tamsioje angoje. Tik jos gaubtuvo kraštai dar bolavo kažkur toli, nykiai kaukšėjo žingsniai į sunkius akmenis ir aidėjo niūriuose skliautuose. Neilgai trukus atsikartojo antri žingsniai, duslūs ir nelygūs, lyg žmogus eitų po ilgą nemigos ir ilgų sielvarto naktų, slegiamas viso išsvargusio kūno.

Sesuo Gertrūda juos įsivedė į priėngį. Ji pirmutinė atsisėdo ir nuleido pailsusią ranką ant ąžuolinio stalo. Žiburio liepsna šokčiojo ir blaškėsi, traukiama šalto oro srovės, o iš lubų smigo aštrūs Apvaizdos spinduliai. Antanas žvilgterėjo į juos – ir nedrįso žiūrėti. Jam vaidenos, lyg toli gera akis tamsiam trikampy, krūpsėdama ir blaškydamasi drauge su liepsna, veria jį nenumaldomu priekaištu ir smerkimu. Priešais jį stebėjo išblyškęs, neperprantamas sesers veidas, apgaubtas juodu ir neramiu rūbu.

– Sunku buvo plaukti? – užkalbino ji.

– Bangos dar didelės, – tarė Antanas.

Ir paklausė:

– Sesele, ar ji čia? A, teisybė, sakė jau vartininkė.

– Taip, ji čia.

– Ar negalėčiau jos pamatyti... Man taip reikia.

– Ji guli.

Ir sesuo vengiančiu žvilgsniu pasižiūrėjo pro langą į sambrėškius.

Jis nuraudęs pasitaisė:

– Tikrai, pas jus negalima... Ir kaip ji čia atsirado?

– Žvejai ją išgelbėjo iš ežero.

– Išgelbėjo?!

– Buvo jie ten pašiūrėj prie vandens per audrą.

– O kaip jai – ar labai blogai?

– Dievo rankoj yra gerumas ir blogumas.

Ir sesuo atsiduso.

– Bet dabar? Kaip ji dabar?

– Dievo pagalbos jai prašykit... Aš atsimenu ir Valentina man apie jus yra seniau kalbėjus. Tai galiu jums atvirai pasakyti: reikia jai dangaus pagalbos... Bet per daug nesirūpinkit ir plaukit namo. Mes darom ką galėdamos. O jums duosim žinių apie Valentiną. Atsiųsim žmogų, gal užsuks grįždamas kunigas klebonas...

– Jis čia?

– Taip. Mūsų kunigas išvažiavęs, tai jam paskambinom...

Senis Kostas nusigandęs žiūrėjo į seserį Gertrūdą. Ji sakė:

– Pakeliui gal praneštumėt tėvams. Jau ketinom siųsti žmogų.

Antanas tylėjo varžydamasis. Paskui jis pakilo ir tarė:

– Aš dar norėjau paklausti... Jūs pasakytumėt gal Valentinai, jog aš buvau ir prašiau, kad man atleistų.

– Ji daug kalbėjo apie jus ir viską atleido. Ji taip gražiai jūsų vardą minėjo. Ne, ji negali turėti pikto, – ramiai atsakė sesuo ir pakilo.

Antanas išėjęs atsisėdo ant bažnyčios laiptų. Rytuose tvenkės raudonos pašvaistės. Paukščiai budo ir giedojo. Jie audė giesmes viršum ežero, girių ir šio iškilnaus bokšto, kuris, rodės, drauge su jais

skambėjo. Ir tikrai – bažnyčioj grojo – dusliai, prislėgtai. Vaikinas įėjo į vidų. Tamsūs skliautai, boluojančios kolonos, sambrėškiuos nuskendusios kertės tarsi vaitojo. Nuo viškų vargonai drebėdami šaukė vienišo žmogaus skausmą. Rodėsi, kad didžiam tyrlauky stovėtų vyras ir vis garsiau pasakotų savo sopulį aplinkiniams smiltynams, išdegusiems krūmokšniams ir akmenų uoloms. Garsai vis augo, plaukė į vieną srovę, kuri tvino didyn, nenumaldomai daužėsi ir griovė. Ir toj muzikoj būta tiek įnirtusio sielvarto, tokio baisaus skundo ir grasinimo, kad rodės, jog skliautai ims skilti ir byrėti, o vargonų dūdos neišlaikys ir sprogs. Tai staiga iš šio siautėjimo prasimušė aštri, klaikiai rėkianti gaida, nutildė visus kitus garsus ir svaigiu greitumu kilo vis aukštin kaip ietis, sviesta į žvaigždžių erdves.

Ir ūmai nutilo.

Nusigandęs to kerštingo šauksmo, tos klaikios paguodos, Antanas susigūžęs stovėjo už pilioriaus ir nedrįso nei atsisukti, nei į lauką eiti. Ir jis pats knystelėjo, kai už savęs išgirdo rūbų šiugždenimą ir žingsnius.

Nuo viškų nulipo kunigas Motiejus. Jis išvydo atgręžtą Antano veidą ir pats ėmė bailiai žvalgytis lyg nusikaltęs.

– Maniau, kad čia nieko nėra, – tarė jisai.

– Aš netyčia... Dieve, kaip gražu buvo! Aš norėčiau, kad jūs mudviem kada pagrotumėt dar.

– Mudviem... – pakartojo klebonas ir žiūrėjo į plazdančią liepsnelę prie altoriaus.

Pirmi spinduliai tyliai palytėjo margus langų stiklus. Bonioj tamsa retėjo, o šventieji vienas po kito nėrėsi iš sambrėškių. Nėrėsi jų rankos, per naktį budėję gyvi veidai ir rūbų klostės, pilnos šešėlių.

– Jaunikaiti, nebus kam manęs jau klausytis... O kam daugiau aš begrosiu? – kietai pasakė kunigas Motiejus ir nuėjo.

Ir kai jis ten ėjo, vis mažėdamas bažnyčios prieblandoje, regėjos Antanui, lyg ant šio vyro būtų nugriuvę visi sunkūs mūrų akmenys ir slėgtų silpnus jo pečius, gniuždytų jį prie žemės, kurioje nieko jam neliko: toks sunykęs, nežymus, niekam jau nereikalingas ir vienatvės siaubiamas, nukaukšėjo klebonas šalta asla ir dingo siaurose durelėse.

Lauke vaikinas dar vaikščiojo po kapus, buvo nuklydęs į girią, vis lūkuriuodamas ir vildamasis, ar išėjusi sesuo Gertrūda nepavadins jo vidun. Tylu buvo aplinkui, ir niekas jo nepašaukė. Grįžęs sėdo su seniu Kostu į valtį ir plaukė ežeru, kuris vis lėčiau alsavo. O Antaną labiau ir labiau niaukė ilgesys ir gėla. Šaukėsi jo siela: dar sykį pažvelgti į jos akis, pajusti švelnią jos ranką ir išpasakoti, kokia gera ir paguodžianti yra jam buvusi jos širdis – nuolanki ir viską atleidžianti. Ir geiste geidė jis į savo dvasią, į savo kraują įsirėžti aliai vieną jos skruostų bruoželį, kad jį, brangų ir gražų, išsinešiotų ligi tolimiausių dienų.

O valtis bėgo ežero bangomis, ir šiluose giedojo strazdai.

Kai juodu pro meldus atsimušė į krantą, vos girdimai dūstelėjo iš gelmių balsas. Štai jis ėmė garsėti, gaudė visiems namams, visiems žmonėms ir žvėrimis.

Senis atsisuko į bokštą, kur skambėjo varpas, klausėsi ir buvo toks skurdus, tarsi į žemę smengęs. Jis pasižiūrėjo gailiai į Antaną ir persižegnojo.

Antanas iš pradžių nesuvokė to ženklų. Bet tuoj suprato, nuleidęs galvą, kopė į krantą ir bijojo žvelgti ir į medį, ir į baltas rugių lyses. Ir visoj šioj didelėj žemėj neliko jam į ką žiūrėti.

Ten sužvangėjo plakamas dalgis. Tuoj išeis kirtikai ir stos į barą.

Bet jau niekados vartuose nepasirodys viena laivininkė, viena dainuotoja, neišeis į šias lygumas ir, pasirėmusi į rikę, nestebės ji vasarų derliaus.